

Република Србија
Министарство рада запошљавања
и социјалне политике

unicef

United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

Мултисекторска сарадња – институционални одговор на насиље над женама

Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији

Пројекат „Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији“ се спроводи под окриљем Уједињених нација у Србији, и то уз директно учешће у имплементацији три УН агенције: Програм Уједињених нација за развој (UNDP), Агенције Уједињених нација за оснаживање жена и родну равноправност (UN Women) и Дечији фонд Уједињених нација (UNICEF). Реализацију пројекта је финансијски омогућио Фонд Уједињених нација за борбу против насиља над женама (UN Trust Fund to End Violence against Women). Циљ пројекта је јачање капацитета установа, институција и организација које пружају услуге заштите жртвама насиља, као и подизање свести јавности о неприхватљивости насиља као модела понашања у циљу доприноса стварању социјалног амбијента који би имао превентивну функцију.

Програм Уједињених нација за развој пружа стручну и техничку подршку и подржава залагања Министарства рада, запошљавања и социјалне политике у спровођењу стратешких оквира за борбу против насиља над женама уз поштовање међународних стандарда у овој области.

Публикација „Мултисекторска сарадња – институционални одговор на насиље над женама“ представља и обједињује институционална решења за повезивање и сарадњу пружалаца услуга заштите особама које су преживеле насиље. Усвајање Општег и посебних протокола од стране ресорних министарстава Владе Републике Србије представља реализацију циљева треће стратешке области „Мултисекторска сарадња“ *Националне стратегије за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у интимним партнерским односима* која је усвојена у априлу 2011. године.

Мултисекторска сарадња – институционални одговор на насиље над женама

Издавач:

Програм Уједињених нација за развој
(United Nations Development Program)
Интернационалних бригада 69, Београд

Уредница: Весна Јарић

Дизајн и припрема за штампу: Поп УП

Штампа: ДМД

Тираж: 1000

ISBN: 978-86-7728-199-1

Година: 2013.

Ставови изражени у публикацији припадају искључиво ауторима, и не представљају нужно ставове UNDP-а, UN Women-а, UNICEF-а, Уједињених нација или било које друге организације под окриљем UN-а.

ПРЕДГОВОР

Министарства рада, запошљавања и социјалне политике

Министарство рада, запошљавања и социјалне политике води активну политику борбе против насиља над женама у Србији. У периоду од 2009-2012 године Министарство је на себе преузело лидерску улогу у координацији рада државних органа у борби и превенцији насиља над женама, као и рад на промоцији политика везаних за борбу против родно заснованог насиља. У истом периоду спровођен је уз стручну и техничку подршку Програма Уједињених нација за развој (УНДП) пројекат „Борба против сексуалног и родно заснованог насиља“, захваљујући донаторским средствима Владе Краљевине Норвешке. У оквиру тог пројекта Министарство је иницирало израду и доношење првог националног стратешког документа у овој области, Националну стратегију за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у интимним партнерским односима. Трећа стратешка област је посвећена унапређивању мултисекторске координације и рада установа, органа и организација који су пружаоци општих и специјализованих услуга за жене које су преживеле насиље. Већ у новембру 2011. године, након само неколико месеци од усвајања Стратегије усвојен је Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у борби против насиља над женама, што је представљало први значајан корак у имплементацији Стратегије.

Од децембра 2012. године Министарство је наставило сарадњу са Програмом Уједињених нација за развој кроз пројекат „Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији“, који има за циљ унапређивање институционалног одговора на почињено насиље. Институционални одговор мора бити јединствен, координисан и одлучан, са јасно дефинисаним одговорностима и дужностима. Влада Републике Србије је одлучна у ставу да се насиље над женама не сме толерисати, да починиоци морају бити примерено кажњени, а да жртве насиља морају наићи на адекватну услугу од стране пружалаца услуга.

Насиље је негација свих људских вредности и чињеница пред којом наше друштво не сме да затвара очи.

Ресорна министарства су израдила и усвојила посебне протоколе о поступању професионалног кадра који делује у институцијама система и мени је посебна част и задовољство да овом приликом представимо заинтересованој стручној јавности обједињени сет посебних протокола ресорних министарстава. Порука коју желимо да пошањемо јесте да државни органи и институције система имају намеру да делују као једна рука у заштити жртава насиља и спречавању и сузбијању овог облика кршења женских људских права.

Бранкица Јанковић

Државна секретарка
Национална пројектна директорка
Министарство рада, запошљавања
и социјалне политике

ПРЕДГОВОР

Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији

Насиље над женама је кршење људских права, глобално је распрострањено и нераскидиво повезано са дубоко укорењеним родним неједнакостима. Високо у приоритетима Уједињених нација налази се борба против насиља над женама. На 57. заседању УН Комисије за положај жена посвећеном елиминисању насиља над женама у свету усвојен је документ којим се најштрије осуђује свеприсутно родно засновано насиље, а земље чланице УН-а се позивају на повећање пажње и убрзану акцију у спречавању и сузбијању насиља. Акцент је стављен на превенцију, кроз едукацију и подизање нивоа свести и решавање родне неравноправности у политичкој, економској и друштвеној сфери. Документ указује на значај успостављања међусекторских услуга жртвама насиља, укључујући здравље, психолошку подршку и саветовање, социјалну подршку у кратком и дугом року. Усклађивање националних прописа са међународним стандардима на глобалном и регионалном међународном нивоу, као што су *Конвенција Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена* и *Декларација УН о елиминисању насиља над женама*, је од кључног значаја за постављање стандарда заштите жртва насиља. УНДП поздравља напоре Републике Србије усмерене ка ратификацији свих конвенција које се баве спречавањем и сузбијањем насиља над женама и подоричног насиља.

Програм Уједињених нација за развој (УНДП) у Србији већ годинама пружа стручну и техничку подршку Влади Републике Србије у планирању и спровођењу мера и политика које имају за циљ успостављање интегрисаног институционалног одговора на насиље над женама, кроз успостављање стратешких партнерстава установа, органа и организација цивилног друштва. У периоду од 2009-2012 године уз подршку УНДП-а реализован је први системски подухват увођења институционалних решења за борбу против насиља над женама у оквиру пројекта „Борба против сексуалног и родно заснованог насиља“. У том периоду УНДП је подржао институције Владе у изради *Националне стратегије за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у интимним партнерским односима*, као и израду Општег протокола за сарадњу интситуција система и организација на изградњи интегрисаног система заштите и мултисекторског приступа у борби против насиља над женама. УН у Србији наставља да подржава имплементацију политика Владе РС за спречавање и сузбијање насиља кроз пројекат „Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији“. Публикација „Мултисекторски приступ – институционални одговор на насиље над женама“ обједињује и представља заинтересованој јавности и службама подршке жртвама институционалне оперативне смернице за деловање професионалног особља у систему заштите, као и институционализовани оквир сарадње у коме су јасно дефинисани поступци и дужности унутар сваког од заинтересованих ресора. Усвајањем општег и посебних протокола о поступању и сарадњи надлежних институција за борбу против насиља над женама Република Србија је значајно ојачала институционални систем заштите жена. Адекватан одговор на насиље над женама мора бити уједињен и координисан како би се послала недвосмислена порука да насиље и починиоци не смеју проћи некажњено.

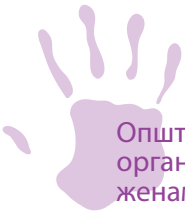
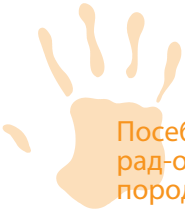
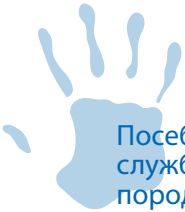

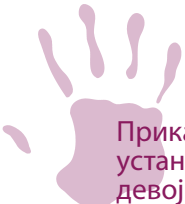
Све жене и девојчице имају право да живе слободно од насиља, а обавеза је државе да посвети дужну пажњу сузбијању и спречавању насиља. Стога, борба против насиља над женама остаје једна од окосница Одрживих циљева развоја и након 2015. године, јер само родно равноправно друштво може да оствари у потпуности свој развојни капацитет.

Вилијам Инфанте

Стални координатор Уједињених нација у Србији

Стални представник Програма
Уједињених нација за развој у Србији

Садржај

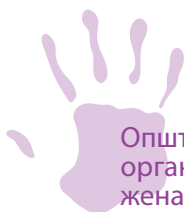
	Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима	 7
	Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима	 31
	Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима	 71
	Посебан протокол Министарства здравља Републике Србије за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу	 91
	Приказ поступања образовно-васпитних установа у случајевима насиља над девојчицама и породичног насиља	 125

**Општи протокол о поступању и сарадњи
установа, органа и организација у ситуацијама
насиља над женама у породици и у
партнерским односима**

Садржај

Општи протокол о поступању и сарадњи установа,
органа и организација у ситуацијама насиља над
женама у породици и у партнерским односима

1.	Увод	9
2.	Основни циљ Општег протокола	10
	2.1. Специфични циљеви Општег протокола	12
3.	Нормативни оквир	13
	3.1. Међународни акти на којима се заснива Општи протокол	13
	3.2. Национални законодавни оквир	15
4.	Дефиниције и општи појмови	16
	4.1. Насиље над женама у породици и у партнерским односима	16
5.	Препознавање насиља	18
6.	Дете и други посебно осетљиви чланови породице сведоци насиља над женама у породици и у партнерским односима	19
7.	Учесници	20
8.	Општи принципи у заштити жртава насиља у породици	21
9.	Процес заштите жртве	21
	9.1. Препознавање и пријављивање насиља над женама у породици и у партнерским односима	22
	9.2. Документовање насиља	24
	9.3. Информисање о другим учесницима у поступку	25
	9.4. Подизање свести и оснаживање жртве	26
	9.5. Поступање у случају непосредне опасности од насиља	26
	9.6. Процена безбедносних ризика	26
	9.6. Пријава полицији и јавном тужилаштву	27
	9.7. Подношење тужбе за изрицање мера заштите од насиља у породици	27
	9.8. Пружање помоћи жртви и праћење	27
10.	Имплементација и праћење примене Општег протокола	28
	10.1. Упознавање са Општим протоколом	28
	10.2. Доношење посебних протокола	28
	10.3. Обучавање за примену Општег и посебних протокола	29
	10.4. Праћење примене Протокола	29
11.	Евиденција података о случајевима насиља у породици	30

1. Увод

Сви облици насиља којима се угрожавају или нарушавају физички, психички и морални интегритет личности представљају повреду једног од основних људских права садржаних у Универзалној декларацији Уједињених нација о људским правима, а то је право на живот и безбедност.

Имајући у виду да је насиље у породици специфична врста насиља коју учинилац врши злоупотребом моћи, те да насиље угрожава основна људска права и достојанство жртве, али и сваког члана заједнице, потребно је у друштву уредити поступање и сарадњу установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима (у даљем тексту: учесници) на јединствен и свеобухватан начин.

Безбедност свих грађана и лица која трпе насиље заснована на одредбама Устава, позитивних прописа који се примењују, стартешких документа основни је циљ Републике Србије као и обавеза које је преузела приступањем и потврђеним међународним уговорим којима се штите људска права. Република Србија поштује, подржава и унапређује људска права. Ратификацијом Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације над женама,¹ Република Србија прихватила је, између осталог, да обезбеди политику отклањања дискриминације жена и њену заштиту од свих видова дискриминаторног понашања. Република Србија ће у том смислу предузимати активности развоја друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена како би се отклониле предрасуде, као и уобичајена и свака друга пракса заснована на схватању о инфериорности или супериорности једног или другог пола или традиционалној улози мушкараца, односно жена.

У спровођењу одредаба Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, Република Србија је у свој правни систем и дугорочну политику у обезбеђивању недискриминаторног окружења према женама донела више основних правних и стратешких документа и то: Породични закон, Кривични законик, Закон о равноправности полова, Закон о забрани дискриминације, Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности и Националну стратегију за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима.

Основне смернице за поступање институција, органа и организација у Републици Србији у спречавању родно заснованог насиља утврђене

---

¹ Закон о ратификацији конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 11/81

су у Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, заједно са закључцима Националне конференције о борби против насиља над женама. У том смислу, органи Републике Србије преузели су обавезу да реализују следеће:

- јачање капацитета установа и институција које се баве жртвама насиља;
- установљавање и примењивање механизма који ће обезбедити поступање у складу са међународним обавезама везаним за људска права у области сексуалног и родно заснованог насиља;
- јачање законодавног оквира у области заштите жртава насиља, и
- подизање свести јавности и грађана о неприхватљивости насиља као модела понашања у циљу пружања доприноса стварању социјалног амбијента који би имао превентивну функцију.

Ради реализације наведених смерница као један од инструмената, неопходно је донети и имплементирати Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима којим се: ближе одређују обавезе учесника као и других субјеката који учествују у откривању и сузбијању насиља и пружању заштите и подршке особама која трпе насиље у породици; облике, начин и садржај сарадње између надлежних установа, органа и организација као и других учесника који учествују у откривању и сузбијању насиља и пружању заштите и подршке особама која трпе насиље у породици; остале активности и обавезе које се односе на поступање установа, органа и организација као и других учесника који учествују у откривању и сузбијању насиља и пружању заштите и подршке особама која трпе насиље у породици.

2. Основни циљ Општег протокола

Учиниоци насиља могу бити и мушкарци и жене, али је родна димензија у породици његова суштинска карактеристика. Према приступачним подацима о стању, кретању и обележјима појаве насиља у породици у Републици Србији, најчешће жртве насиља су особе женског пола, различитог животног доба и породичног статуса, а најчешћи учиниоци лица мушког пола у статусу актуелних или бивших брачних или ванбрачних односно интимних партнера. Целовита, континуирана и благовремена интервенција различитих актера у процесу њихове заштите је предуслов потпуног поштовања права жена и обезбеђивања родно засноване равноправности.

Насиље над женама у породици дешава се у свим социоекономским групама и свим културама.

Насиље над женама у значајној мери нарушава и онемогућава женама да користе људска права, посебно фундаментална права на живот, безбедност, слободу, достојанство и физички и психички интегритет. Насиље над женама не угрожава само жене већ представља претњу друштву као целини, те захтева одговарајући одговор друштва. Одређене групе жена су у већој мери изложене ризицима од физичког, сексуалног и психичког насиља, занемаривања и немарног поступања и експлоатације унутар породице и ван ње. Већем ризику од виктимизације насиљем посебно су изложене жене које припадају мањинским групама, жене са инвалидитетом, девојчице, избегле и расељене жене, мигранткиње, жене које живе у сиромаштву, посебно у сеоским и удаљеним срединама, жене у институцијама или у притвору, жене са психички измењеним понашањем, жене другачије сексуалне оријентације, жене зависне од алкохола, дроге и медикамената, старије жене, жене повратнице и др.

Поред тога што је насиље над женама, укључујући и насиље у породици препознато као специфичан родни феномен, значајно је развити разумевање да мушкарци и дечаци могу такође бити жртве насиља у породици и да то насиље такође захтева адекватну реакцију.

Да би се права жена које трпе насиље остварила, неопходно је успостављање система који ће омогућити да се у ситуацијама насиља у породици и нарочито насиља међу интимним партнерима покрене брз, ефикасан и координисан поступак који тренутно прекида насиље, штити жртву од даљег насиља и обезбеђује одговарајућу правну и психосоцијалну интервенцију којом се обезбеђује њена рехабилитација и интеграција.

Насиље у породици, заштита и подршка жртвама насиља је сложен процес, а успостављање добре сарадње између професионалаца из свих друштвено организованих система (система здравствене заштите, образовања, социјалне и породичноправне заштите, полиције, правосуђа) је основни предуслов успостављања ефикасног мулти секторског система подршке и заштите. Да би међусекторски приступ у заштити жртава насиља у породици добро функционисао неопходно је да:

- сви учесници имају јасну представу о заједничком циљу у процесу заштите жртава;
- добро познају улоге свог и основне улоге других сектора, као и своје професионалне обавезе у односу на те улоге – правила, ограничења, начине деловања;

- добро познају начине и инструменте размене информација и консултација унутар и између сектора, праћене одговарајућим писаним документима и повратним информацијама.

Основни циљ овог општег протокола је да на целовит и свеобухватан начин осигура да сваки актер у процесу организовања заштите жена жртава насиља у породици и међу партнерима може да поступа у складу са својим законским овлашћењима и обавезама, како би се промовисала безбедност жртве и одговорност насилника.

Циљ је и пружање брзе и ефикасне заштите женама жртвама насиља и то одмах по инциденту, током кривичног односно прекршајног поступка, по окончању поступка, односно независно од ових поступака. На тај начин се обезбеђује сузбијање насиља у породици и то превентивно (давањем јасног упозорења да је то неприхватљиво понашање које друштво неће толерисати) и репресивно (кажњавањем и истицањем да је за насиље одговоран искључиво његов учинилац). Потребно је деловати и ресоцијализаторски на учиниоца увођењем посебних програма за рад са учиниоцима насиља над женама и у породици, како би се постигла трајна промена ставова и понашања учинилаца насиља и спречило понављање насиља у породици.

2.1. Специфични циљеви Општег протокола

Специфични циљеви Општег протокола су:

- да на општи и јединствен начин уреди и пружи смернице за поступање, добру праксу и сарадњу између различитих државних органа, организација и других заинтересованих правних лица и појединаца у случајевима насиља у породици;
- да унапреди заштиту жртава и потенцијалних жртава, смањи број неоткривених случајева насиља у породици, и повећа удео случајева који су санкционисани;
- да унапреди положај жртве и обезбеди да се све радње предузете током процеса заштите чине у њеном најбољем интересу;
- да се избегну поступци који доводе до секундарне виктимизације жртава насиља у породици;
- постизање општег разумевања сврхе, циљева основних принципа заштите;
- пружање брзе, благовремене и ефикасне заштите жртвама насиља и то одмах по дешавању насиља, током кривичног или прекршајног поступка, по окончању тих поступака;
- осигурање примене целовитог приступа организовању процеса заштите и подршке женама које трпе насиље насиљу у породици, којим ће бити обухваћене све њихове процењене

потребе кроз доношење посебних протокола о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, којима ће се ближе регулисати начин поступања сваког од учесника у пружању заштите жртвама.

- подизање свести о феномену насиља у породици међу свим установама и актерима у систему заштите од насиља у породици;
- умањење негативне друштвене последице насиља у породици.

3. Нормативни оквир

3.1. Међународни акти на којима се заснива Општи протокол

Међународни акти на којима се заснива Општи протокол су:

- Универзална декларација Уједињених нација о људским правима (1948);
- Конвенција Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) представља најважнији међународни уговор у области права жена. Општа препорука бр. 19 Комитета за елиминисање свих облика дискриминације жена (Комитета CEDAW) из 1992. године налаже предузимање свих неопходних мера ради елиминисања дискриминације жена и сузбијања насиља над женама, укључујући усвајање специфичне легислативе о свим облицима насиља над женама, кривичне санкције за починиоце насиља, грађанске правне лекове, превентивне и заштитне мере;
- Декларација Уједињених нација о елиминисању насиља над женама (1993) конкретизује акције које би држава требало да предузме ради елиминисања насиља у породици, а под којима подразумева одговарајуће кривично законодавство, развијање националних планова акције, обезбеђивање услуга и ресурса за жене жртве насиља, обуку и родну сензибилизацију јавних службеника, као и обезбеђивање ресурса из буџета владе у циљу борбе против насиља над женама;
- Резолуција Комисије Уједињених нација за људска права 2003/45 посвећена елиминисању насиља над женама подстиче да владе уводе: „афирмативну обавезу да унапређују и штите људска права жена и девојчица и морају са дужном пажњом спречавати, истраживати и кажњавати све акте насиља над женама и девојчицама“;
- Конвенција Уједињених нација о правима детета (1989) истиче да су државе обавезне да предузимају „све одговарајуће

законодавне, административне, социјалне и образовне мере ради заштите детета од свих облика физичког и менталног насиља”;

- Конвенција Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом (2006) у члану 6. истиче да државе потписнице признају да су жене и девојчице са инвалидитетом изложене вишеструкој дискриминацији и у том смислу предузеће мере ради осигуравања пуног и равноправног уживања свих људских права и основних слобода од стране жена и девојчица са инвалидитетом;
- Пекиншка декларација и Платформа за акцију (1995) – у области насиља у породици, као приоритетно питање препоручено је преиспитивање и ревизија законодавства и предузимање других потребних мера, уз формирање одговарајућих механизма како би се обезбедило да све жене уживају заштиту од насиља у породици, које треба да се третира као кривично дело кажњиво законом (т. 124-126).
- Миленијумски циљеви развоја, усвојени на Миленијумском самиту УН (2000). Трећи миленијумски циљ развоја је родна равноправност и побољшање положаја жена;
- Препорука бр. R (90) 2Е Комитета министара Савета Европе о социјалним мерама у вези са насиљем у породици препоручује предузимање посебних мера у области информисања, раног препознавања насиља, пријављивања насиља, пружања помоћи и терапије (услуге СОС телефона, кризних и саветодавних центара), мера у корист деце, мера у корист жена, мера за починиоце насиља, мера у области образовања (нпр. креирање превентивних програма за децу у школама) итд.;
- Препорука 1582 (2002) Парламентарне скупштине Савета Европе о насиљу над женама у породици подстиче државе чланице да признају да имају обавезу да спречавају, истражују и кажњавају акте насиља у породици и да обезбеђују заштиту жртвама;
- Препорука 1905 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе, усвојена у марту 2010. године, указује на неопходност заштите деце која су сведоци насиља у породици, а ослања се на Резолуцију 1714 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе о деци - сведоцима насиља у породици;
- Препорука Савета Европе РЕЦ (2002) Комитета министара државама чланицама о заштити жена од насиља
- Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (2010)
- Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (2011)

3.2. Национални законодавни оквир

Национални законодавни оквир је:

- Устав Републике Србије, предвиђа да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности, забрањује непосредну и посредну дискриминацију на било којој основи, а нарочито на основу пола, гарантује право на једнаку законску заштиту, правну помоћ, право на рехабилитацију и накнаду материјалне или нематеријалне штете проузроковане незаконитим или неправилним радом државних или других органа, правну заштиту људских и мањинских права зајамчених Уставом; гарантује неповредивост физичког и психичког интегритета, забрањује ропство и положај сличан ропству, као и сваки облик трговине људима, јамчи заштиту деце од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребљавања и јамчи посебну заштиту породице, мајки, самохраних родитеља и деце.
- Кривични законик („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09);
- Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ”, бр. 70/01 и 68/02, „Службени гласник РС”, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09, 76/10);
- Породични закон („Службени гласник РС”, бр. 18/05 и 72/11);
- Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС”, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 85/05 и 101/05);
- Закон о прекршајима („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 116/08 и 111/09)
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС”, бр. 85/05);
- Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 85/05);
- Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 72/09 и 31/11);
- Закон о полицији („Службени гласник РС”, бр. 101/05 и 63/09);
- Закон о тужилаштву („Службени гласник РС”, бр. 116/08, 104/09 и 101/10);
- Закон о оружју и муницији („Службени гласник РС”, бр. 9/92, 55/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/03, 85/05, 101/05 и 27/11);
- Закон о равноправности полова („Службени гласник РС”, бр. 104/09);

- Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС”, бр. 22/09);
- Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, бр. 24/11);
- Закон о заштити података о личности („Службени гласник РС”, бр. 97/08 и 104/09).

4. Дефиниције и општи појмови

4.1. Насиље над женама у породици и у партнерским односима

Насиље над женама и у партнерским односима је резултат неравнотеже моћи између жена и мушкараца. Према Општој препоруци 19 Комитета Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена (1992.) насиље над женама представља облик дискриминације у смислу Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и треба га сматрати озбиљним кршењем женских људских права. Дискриминација обухвата родно засновано насиље, односно насиље које је усмерено против жене само због тога што је жена, или које непропорционално погађа жене. Обухвата сваки поступак који доводи до доношења штете или патње физичке, менталне или сексуалне природе, укључујући и претње таквим поступцима, као и принуду и друге облике ограничавања слободе. Родно засновано насиље представља кршење специфичних одредаба Конвенције, без озбира на то да ли те одредбе изричито спомињу насиље.

Декларација Уједињених нација о елиминисању насиља над женама из 1993. године дефинише кључне облике насиља над женама прецизирајући да такво насиље може бити физичке, сексуалне или психичке природе, и да, када се догађа у оквиру породице, се може испољавати као премлаћивање, сексуално злостављање женске деце, силовање у браку, и друго насиље.

Насиље које се чини према члановима породице има специфичне карактеристике у односу на насиље учињено ван породице. Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и контролисање чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава, нарочито у традиционалним и патријархалним заједницама, мушкарци имају знатно више моћи – не само физичке, већ и економске и друштвене.

Имајући у виду да су поједини аспекти насиља над женама и борбе против тих видова насиља обрађени посебним другим актима, као и

да су поједини видови насиља у породици и њихово спречавање и сузбијање такође били предмет посебних стратешких докумената и акционих планова, Општи протокол је превасходно давање смерница за поступање и сарадњу установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима.

Конвенција Савета Европе о превенцији и борби против насиља над женама и насиља у породици дефинише насиље у породици као сваки акт физичког, сексуалног, психичког и економског насиља које се дешава у оквиру породице или домаћинства или било ког другог партнерског, односно интимног односа, без обзира да ли насилник дели или не дели исту стамбену јединицу са жртвом.

Породични закон насиље у породици дефинише као понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице.

Чланови породице у смислу Породичног закона су: супружници или бивши супружници, деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство; лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству; ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери; лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Кривични законик одређује да кривично дело насиља у породици врши свако ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице.

У Кривичном законнику појам члана породице одређује се нешто другачије него у Породичном закону, те се чланом породице сматрају и супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник, као и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, док се лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено сматрају члановима породице иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Влада је 2005. године усвојила Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, којим је дефинисан целокупан процес заштите деце од злостављања и занемаривања, укључујући и заштиту деце од насиља у породици.

У том општем протоколу под насиљем у породици се подразумева злоупотреба моћи, поверења или зависности унутар породице, што

угрожава опстанак, безбедност и добробит другог члана или чланова породице. Укључује различите облике злоупотребе, као што су насиље у партнерском односу, злостављање и занемаривање старијих или других одраслих зависних особа, злостављање и занемаривање деце, злостављање родитеља и присуствовање и изложеност насиљу над другим чланом породице.

Насиље у партнерском односу подразумева образац насилног понашања садашњег или бившег партнера укљученог у интимну релацију као што је брак, ванбрачна заједница, друга емотивна или сексуална веза или када су у питању особе које имају заједничко дете или дете на путу да буде рођено, иако никада нису живели у истом породичном домаћинству, укључујући и ситуације у којима су партнери истог пола.

5. Препознавање насиља

Насиље у партнерском односу укључује различите облике и манифестације:

Физичко насиље је намерна употреба физичке силе која може да изазове бол, повреду, инвалидитет или смрт. Укључује понашања као што су гребање, гурање, чупање косе, трешење, шамарање, ударање, шутирање, грижење, дављење, убоде, наношење опекотина, физичко ограничавање, премлаћивање и убиство, али не искључује и друге манифестације.

Сексуално насиље је сексуални акт без сагласности или могућности избора жртве да да пристанак, независно од тога да ли се акт одиграо, затим сексуални акт или покушај тог акта када особа није у стању да се сагласи или одбије учешће услед болести, инвалидитета, утицаја психо-активних супстанци, узраста, односно услед застрашивања, уцене или притиска; болан и понижавајући сексуални чин. Застрашивање, уцене или притисци на учествовање у нежељеном сексуалном акту укључују коришћење речи, гестова, предмета или оружја ради исказивања намере да се изазове бол, повреда или смрт.

Психичко насиље је нарушавање спокојства жртве услед понашања, претњи и примене метода застрашивања са или без употребе оруђа и оружја којима се могу изазвати телесне повреде. Укључује понижавање жртве, контролисање њеног понашања, ускраћивање информација, посрамљивање и омаловажавање, окривљивање, изолацију од пријатеља и породице, манипулацију децом и омаловажавање жртве у родитељској улози, онемогућавање приступа новцу и другим добрима које утиче на ментално и емотивно стање жртве.

Специфичан облик психичког насиља је контролисање жртве праћењем односно ухођењем, где се понављано користи узнемиравање и застрашивање, као што је прогањање особе, појављивање на месту рада или становања, узнемиравајући позиви, писма и поруке и уништавање жртвине имовине.

Економско насиље је облик психичког насиља које подразумева неједнаку доступност заједничким средствима, ускраћивање или контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и стручног напредовања, ускраћивање права на власништво, присиљавање да се одрекне власништва, отуђење ствари без сагласности, али не искључује и друге манифестације.

6. Дете и други посебно осетљиви чланови породице сведоци насиља над женама у породици и у партнерским односима

Деца се сматрају жртвама насиља у породици, не само када га директно трпе, већ и када су изложена актима насиља које један члан породице врши над другим члановима као сведоци. Сведочење и изложеност насиљу трауматизује децу, било да директно посматрају насиље, или чују звуке, ударце, крике из непосредне близине, када знају да се насиље дешава или се може десити, односно када накнадно виде последице насиља међу члановима породице.

Савремена сазнања потврђују да изложеност физичком, сексуалном или психолошком злостављању и насиљу између родитеља или других чланова породице има озбиљан утицај на децу и друге нарочито осетљиве чланове породице. Таква изложеност изазива трауму и негативно утиче на развој детета и безбедности и положај других посебно рањивих чланова породице као што су особе са инвалидитетом, старијих чланова породице особа са одређеним тежим здравственим и развојним проблемима.

Из тог разлога, неопходно је обезбедити да се, приликом пружања услуге и помоћи жртвама насиља у породици са децом која су била сведоци насиља, и њихова права и потребе обавезно узму у обзир. Термин „дете сведок“ не односи се само на децу која непосредно пристују чину насиља у породици, већ и на децу која су насиљу посредно изложена. У овим случајевима потребно је комплементарно применити и Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања.

Приликом пружања помоћи жртвама насиља у породици у којој се налазе нарочито рањиви чланови као сведоци насиља, неопходно је предузети мере заштите које одговарају на потребе ових лица, с обзиром да она нису у стању да се заштите без помоћи других.

Све услуге које се пружају деци сведоцима насиља у породици и другим нарочито рањивим члановима породице морају се предузимати у складу са њиховим најбољим интересом.

7. Учесници

Учесници у организовању заштите и подршке женама жртвама насиља у породици и у партнерским односима у смислу овог протокола су установе, органи и организације које у оквиру својих законом утврђених надлежности или програма рада имају обавезу да реализују активности усмерене на препознавање случајева насиља у породици, заустављање насиља, осигурање безбедности, подршка и оснаживање жртве, рехабилитација жртава насиља у породици и санкционисању учинилаца насиља. У складу са позитивним законским прописима, обавезу поступања у случајевима насиља у породици имају:

- полиција,
- установе социјалне заштите и други пружаоци услуга у систему социјалне заштите²,
- здравствене установе и други облици здравствене службе,
- установе у систему образовања и васпитања у случајевима када су укључена деца сведоци насиља,
- јавно тужилаштво,
- редовни и прекршајни судови.

У просецу превенције, пружања правне и психо-социјалне помоћи и заступања у обезбеђивању услуга у заједници намењених жртвама насиља у породици, удружења, која у оквиру свог програма рада имају дефинисане активности на реализацији помоћи и подршке жртвама насиља у породици и у партнерским односима имају значајну улогу.

У циљу избегавања секундарне виктимизације жртава, одговорни су дужни да поступају на начин којим се поштује њихово достојанство. Током поступања према жртвама насиља у породици, сви одговорни су дужни да поступају на родно осетљив начин.

---

² Други пружаоци социјалне заштите су дефинисани чланом 17. Закона о социјалној заштити („Службени гласник РС” број 24/11)

8. Општи принципи у заштити жртава насиља у породици

Сви стручњаци који су ангажовани у организовању заштити и подршке женама жртвама породичног насиља треба да се придржавају следећих општеприхваћених принципа:

1. Безбедност (сигурност) жртве је приоритет у раду стручних служби.
2. Безбедност и добробит детета кроз осигурање безбедности и подршку аутономији ненасилном родитељу.
3. За насилно понашање одговоран је искључиво учинилац.
4. Све интервенције треба да узму у обзир неједнакост моћи између жртве насиља у породици и насилника.
5. Поштовање потреба, права и достојанства жртве.
6. Хитност поступка се усаглашава са проценом опасности ситуације и угрожености жртве.
7. Институције, у оквиру својих улога, надлежности и мисија, су одговорне да зауставе насиље и предузму мере заштите.
8. Подизање стручних компетенција кроз планске едукације и афирмацију примера добре праксе.

9. Процес заштите жртве

Мултисекторски приступ у решавању проблема насиља препоручен је у бројним међународним документима. Сарадња између установа, органа и организација један је од битних предуслова за организовање заштите жена жртава насиља у породици и у партнерским односима.

Укључивање различитих служби у процес заштите од насиља у породици засновано је на следећим претпоставкама:

1. Учесници који су носиоци система заштите од насиља у породици имају различите надлежности и домене одговорности, стога проблеме везане за насиље могу ефикасније решавати једино мултисекторском сарадњом.
2. Учесници носиоци система заштите од насиља у породици дужни су да поставе права жртве у средиште свих мера које се примењују кроз делотворну сарадњу, да би испунили своје

законске обавезе и сврху интервенције коју пружају. У том смислу, сарадња институција мора бити јасно дефинисана, као и њихово појединачно и координисано интервенисање, како би се избегла ситуација пребацивања одговорности са једне на другу службу.

Ради успостављања ефикасног система заштите жртава насиља у партнерском односу и у породици неопходно је успоставити континуирану мултисекторску сарадњу између институција које су носиоци система заштите. То подразумева сарадњу између установа социјалне заштите, посебно центара за социјални рад, полиције, тужилаштва, истражних судова и здравствених установа. У систем заштите потребно је укључити и удружења грађана која по свом програму имају активности везане за услуге жртвама насиља.

Осигурање безбедности и заштита права жртве, као и заустављање насиља превасходно су улога полиције и јавног тужилаштва, одмах по добијању информације од грађана, установа, органа и организација о постојању насиља у породици. Друге службе, (социјалне, здравствене, образовне установе и сл.) пружају подршку жртвама, обезбеђују опоравак и предуслове за продуктиван живот без насиља.

9.1. Препознавање и пријављивање насиља над женама у породици и у партнерским односима

Заштита од насиља у породици почиње препознавањем насиља. Препознавање насиља је обавеза свих институција у оквиру њихових редовних делатности. Препознавање може бити резултат пријаве од стране жртве било којој установи у систему заштите, или уочавања физичких, психичких или других трагова и манифестација насиља од стране било ког службеног или стручног лица или од стране трећег лица које насиље пријављује установи.

Право је и дужност сваког да пријави насиље у породици. Непријављивање насиља у породици представља кривично дело. Лице које има сазнања о извршеном кривичном делу насиља у породици дужно је да поднесе кривичну пријаву надлежним институцијама и органима.

Према Породичном закону, свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици. Нарочиту обавезу да пријаве полицији и јавном тужилаштву насиље у породици имају здравствени радници, стручни радници у социјалној заштити и образовању.

Према службеним подацима, у највећем броју случајева насиље у породици пријављује жена жртва насиља, а потом службена лица из

полиције, стручни радници центара за социјални рад и лица ангажована у организацијама цивилног друштва, као и здравствени радници.

У установама и организацијама у којима запослени долазе у сусрет са женама жртвама насиља, мора се имати у виду да трагови насиља не морају увек да буду у виду повреда, модрица или других физичких манифестација. Професионалци су дужни да уоче и препознају и друге знаке насиља и изразе сумњу да је оно присутно, као и да то примерено документују. То се постиже уколико се током обављања редовних активности и пружања других услуга постављају одговарајућа питања, односно обавља провера насиља у свим индикованим ситуацијама. Осим у ситуацијама када су трагови насиља видљиви, провера насиља се обавезно обавља када постоји уверљива изјава жртве или сведока, или су присутне друге околности, медицински или психолошки симптоми који упућују да насиље постоји. Кад год је могуће, потребно је поставити уобичајна питања о насиљу, било да је у питању интервенција полиције, здравствених служби или центара за социјални рад.

Та питања се постављају чак и у ситуацији када у домаћинству нема одраслих мушких чланова.

Приликом препознавања насиља треба размотрити и друге могуће знаке у понашању потенцијалне жртве, укључујући директне и индиректне знаке као што су:

- узнемиреност, избегавање теме, минимизирање, испољавање ставова да је насиље „заслужено”,
- испољавање страха од понашања насилника и страха за сопствену безбедност,
- страх од одузимања деце, страх да насилник не угрози децу, став да су деци „потребна оба родитеља”,
- страх за друге укућане или чланове породице,
- показивање стида и кривице, преузимање одговорности за насиље,
- указивање на економску зависност, изолацију и недостатак подршке шире породице,
- страх од полиције и других ауторитета.

Фактори који указују на настанак нарочито озбиљних последица насиља у породици:

- вишеструке жртве,
- претрпљени напад или поновљени напад на исту жртву,
- жртва припада групацији нарочито рањивих чланова породице

(са инвалидитетом, са психички измењеним понашањем, другачије сексуалне оријентације, зависна од психоактивних супстанци, старије особе и др.),

- присуство других особа насиљу, нпр. рођака, а посебно деце или других нарочито рањивих чланова породице,
- додатно понижавање и деградација жртве (нпр. фотографисање, излагање погледима других након извршеног насиља и друго).

9.2. Документовање насиља

Свака установа која прими информацију из које произилази основана сумња да је извршено насиље у породици документоваће на одговарајући начин информацију и сва сазнања о важним околностима до којих је дошла.

Циљ документовања је да се сачини извештај који садржи квалитетне, тачне и поуздане информације о догађају, његовој историји и последицама.

Прецизно бележење података који се односе на идентитет особе према којем је извршено насиље, као и на идентитет особе које су у исто време биле директно или индиректно изложене насиљу (нпр. деца, рођаци или други), идентитет особе која је извршила насиље, детаљни опис догађаја и историје насиља (претходни догађаји, трајање, учесталост и ескалација), опис специфичних фактора ризика, детаљан опис последица насиља (евентуалних повреда и психичког стања), фотографисање особе (повреда) и места догађаја, бележење изјава директних и индиректних жртава и сведока о околностима насиља, извештаји о стручним налазима и проценама, документација о ранијим пријавама догађаја и претходним поступцима служби, су од огромног значаја за процес заштите жртве.

Приликом прикупљања података о насиљу потребно је да се разговор са жртвом обавља без присуства учиниоца (у посебним просторијама и ван домашаја његовог вида). Није упутно користити питања типа „зашто“ јер она упућују на тражење узрока које жртва не мора да разуме и асоцирају на оптужбу и кривицу.

Прикупљање података о насиљу је тежак и осетљив задатак, специфичан за сваку службу. Да би се повећала поузданост података нужно је да се добро упозна извор информација, да се поставе прецизна, детаљна и јасна питања, да се пажљиво посматра и бележи изглед и понашање жртве и учиниоца насиља. Недоследност у исказима жртве не мора да значи да је навод нетачан. Недоследност често одражава збуњеност, проблеме са разумевањем питања, са присећањем или емотивну узбуњеност због оживљавања трауматских искустава.

9.3. Информисање о другим учесницима у поступку

Потребно је да се у свим релевантним установама запослени упознају са појавом насиља у породици и да поседују тачне и конкретне информације где и како се жртва може упутути на друге службе и пружаоце услуга у заједници.

Потребно је обезбедити да жртва насиља добије сву потребну подршку како би се охрабрила да прихвати помоћ и предузме кораке за осигурање безбедности. Важно је изградити однос поверења и недвосмислено указивати да је насиље неприхватљив облик понашања, те да је одговорност за насиље увек на насилнику, а не на жртви. Неопходно је обезбедити потпуне информације о поступцима, процедурама и њиховим исходима, као и о приступачним ресурсима за помоћ и подршку жртви и другим угроженим члановима породице.

У свим случајевима је неопходно да жртва добије детаљне информације о свим учесницима и услугама у заједници које се баве пружањем помоћи и осигурањем безбедности. Жртви ће се по могућству уручити брошура која би садржавала информације потребне жртви. То укључује, адресе, бројеве телефона и друге детаље о следећим учесницима: полицијској станици, центру за социјални рад, здравственој установи, СОС телефону за жртве насиља, прихватилишту (сигурној кући) и другим организацијама у заједници специјализованим за насиље у породици и насиље над женама.

У договору са женом жртвом, може се контактирати нека од наведених служби како би се обезбедила адекватна помоћ и сачинио сигурносни план.

Учесници би требало да учествују у изради заједнички писаног информатора (лифлета), у којем ће бити описана основна права и могућности заштите жена жртава насиља у породици и партнерским односима. Тај информатор би запослени у органима, организацијама и установама које остваре први контакт са женом жртвом насиља у породици и у партнерским односима одмах уручивали жртви.

У срединама у којима је у службеној употреби и језик националних мањина, информатор би требало да буде штампан и на језицима који су у службеној употреби у тим срединама.

Запослени у свим установама у систему заштите и подршке женама - жртвама насиља у породици стараће се да жртву обавесте о предузетим корацима и мерама, као и о правима које жртва у свакој фази поступка има.

9.4. Подизање свести и оснаживање жртве

Уколико жртва насиља не жели да говори о насиљу, неопходно је поштовати њену одлуку. Жртви се тада јасно ставља до знања да се може обратити за помоћ у другој ситуацији, информише се о потенцијаним ризицима и доступним изворима помоћи. Обавезно је документовати све податке до којих се дошло током разговора са жртвом и другим укљученим особама, као и све поступке који су предузети.

Када је, на основу разговора, очигледно да су насиљу над женама у породици изложена деца или други нарочито осетљиви чланови породице, потребно је обавезно пријавити случај центру за социјални рад.

9.5. Поступање у случају непосредне опасности од насиља

Када постојећа сазнања указују да су живот и безбедност жртве или других чланова породице у озбиљној непосредној опасности, потребно је покренути активности на основу службене дужности. До сазнања да постоји озбиљна непосредна опасност може се доћи на основу исказа и понашања жртве или других особа, исказа и понашања насилника, трагова насиља и увида на лицу места.

Службено лице које током обављања редовних послова дође до сазнања о озбиљној и непосредној опасности од насиља поступиће у складу са законом, и предузети и иницирати активности заштите жртве од насиља. У овим случајевима је неопходно без одлагања пријавити сазнања о опасности од насиља полицији.

9.6. Процена безбедносних ризика

Околности које указују на постојање озбиљне непосредне опасности од насиља над женама у породици и у партнерским односима укључују један од наведених или чешће комбинацију више фактора, а посебно: претње убиством или самоубиством од стране насилника, поседовање оружја, развод или одлазак, односно одвајање од насилног партнера, самоубилачке мисли и понашања жртве, предходни инциденти насиља, присуство менталних болести, злоупотреба психоактивних супстанци, ескалација праћења, ухођења и узнемиравања жртве, њене фамилије или пријатеља, љубомора, сукоби око старатељства над дететом или начина одржавања личних односа детета и родитеља који чини насиље у породици, криминална историја учиниоца, без обзира да ли је у вези са насиљем, постојање судских мера заштите и историја њиховог непоштовања, доживљај страха код жртве и њена процена ризика да се насиље деси или понови.

9.6. Пријава полицији и јавном тужилаштву

Насиљенад женама у породици и у партнерским односима се пријављује полицији и јавном тужилаштву, у складу са законом. Потребно је да учесници у систему заштите у сваком тренутку процењују ризик за жртву и прилагођавају своје поступке потреби да се жртви обезбеди максимална безбедност.

Полиција ће у свим случајевима у којима постоје основи сумње да је извршено кривично дело насиље у породици, обавестити надлежно тужиоца и доставити извештај о догађају или кривичну пријаву против осумњиченог, у складу са одредбама Законика о кривичном поступку. Основаност кривичне пријаве цениће искључиво јавни тужилац.

9.7. Подношење тужбе за изрицање мера заштите од насиља у породици

Да би се обезбедила хитна заштита жене жртве насиља у породици и партнерском односу и осталих чланова породице изложених насиљу, јавно тужилаштво и орган старатељства ће, у складу са законом, поднети тужбу за изрицање мера заштите од насиља у породици.

У праћењу поштовања изречених мера заштите од насиља у породици потребно је да учесници у систему заштите размењују информације и предузимају одговарајуће поступке, у складу са законом.

9.8. Пружање помоћи жртви и праћење

Службена лица која дођу у контакт са жртвом насиља пружиће јој потребну помоћ и подршку из своје надлежности и обезбедиће одговарајући поновни контакт и праћење. За планирање услуга и мера заштите жене жртве насиља и других чланова породице изложених насиљу сазива се конференција случаја. Конференцију случаја заказује водитељ случаја (стручно лице центра за социјални рад), осим уколико није другачије договорено.

Сви учесници ће кроз сарадњу допринети изради индивидуалног плана интегрисаних услуга који обезбеђује целовиту, кохерентну, делотворну и ефикасну заштиту за жену жртву и ненасилне чланове њене породице. План заштите мора да осигура безбедност жртве, да заустави насиље и да спречи да се дело понови, да заштити права жртве, да омогући да слободно донесе одлуке у свом најбољем интересу, да добије услуге које служе њеном опоравку, оснаживању и осамостаљивању. Планиране мере морају бити међусобно добро усаглашене и усмерене на избегавање секундарне виктимизације жртве.

Пружање услуга не сме да зависи од спремности жртве да поднесе пријаву или сведочи против учиниоца.

Планом заштите жене жртве насиља у породици и у партнерском односу утврђује се и план праћења и евалуирања (процене) адекватности планираних и предузетих мера, укључујући и рокове за поновне процене. Ови поступци такође треба да буду вођени у сарадњи (координисаној акцији) свих учесника.

У зависности од резултата процена доносе се одлуке о ревизији мера (када планиране мере нису дале жељене исходе) и одлуке о даљим мерама заштите и праћења. У случају када су постигнути циљеви заштите, а пре свега безбедност, опоравак и оснаживање, може се донети одлука о затварању случаја.

Све установе, ће се старати да жени жртви насиља у породици буде обезбеђена бесплатна правна помоћ, од стране једне од установа које пружају бесплатну правну помоћ (орган локалне самоуправе, адвокатска комора или удружење).

10. Имплементација и праћење примене Општег протокола

10.1. Упознавање са Општим протоколом

Сви учесници у поступку заштите жена жртава насиља у породици и у партнерским односима упознаће запослене са његовим садржајем и активностима које треба да спроведу у његовој имплементацији и праћењу.

10.2. Доношење посебних протокола

Радоследне примене овог Општег протокола сви учесници у његовом спровођењу донеће посебне протоколе о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима у року од 12 месеци од усвајања Општег протокола, који ће бити усклађени са садржајем овог протокола.

У циљу остваривања ефикасне међусекторске сарадње потребно је да министарства у чијој су надлежности послови за унутрашње послове, социјалну заштиту, здравље, правду:

- посебним протоколима детаљније разраде интерне поступке унутар сваког појединог система, у складу са основним принципима и циљевима Општег протокола;

- у оквиру својих надлежности препоруче установама и другим организацијама да детаљније разраде сопствено поступање ради боље заштите жена од насиља у породици и у партнерским односима;
- подстичу склапање споразума о сарадњи на локалном нивоу између установа и других организација чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите жена од насиља у породици и у партнерским односима. Мере и планове за побољшање сарадње и примене овог Протокола требало би разматрати на састанцима представника различитих установа на нивоу јединица локалне самоуправе.

10.3. Обучавање за примену Општег и посебних протокола

Сви учесници обезбедиће трајан процес обуке својих запослених, како би се развила и одржала стручност запослених у установама у области насиља у породици. Програми развоја и обуке запослених ће бити извршени у складу са принципима из овог Општег протокола.

Учесници ће у складу са својим могућностима обезбедити обуке одговарајућег броја и структуре запослених у институцијама система за примену Општег и посебних протокола о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима. Сви запослени у полицији, тужилаштву, центрима за социјални рад и здравственим установама треба да имају основна знања о појави насиља над женама у породици и познају поступање по Општем протоколу.

Учесници ће према својим могућностима посебно обучавати појединце или тимове (специјализована обука) да поступају у случајевима насиља над женама у породици у складу са принципима овог Протокола.

10.4. Праћење примене Протокола

Ради унапређивања поступања у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима министарства у чијој су надлежности послови за унутрашње послове, социјалну заштиту, здравље и правду ће пратити примену Општег и посебних протокола, као и ефекте поступања.

11. Евиденција података о случајевима насиља у породици

Учесници у систему заштите жена жртава насиља у породици ће на начин прописан законом водити евиденцију о случајевима насиља у породици.

Учесници ће пратити ефекте поступања у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима и обезбедити обраду података као и њихову јавну доступност.

Република Србија
Министарство рада запошљавања
и социјалне политике

**Посебан протокол о поступању центара
за социјални рад-органа старатељства у
случајевима насиља у породици и женама у
партнерским односима**

БЕОГРАД, Март 2013. године

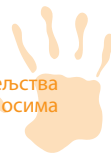
Садржај

Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима

1. Увод	33
I ОСНОВНА НАЧЕЛА ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА	35
II ЦИЉЕВИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА	38
1. Општи циљ	38
2. Специфични циљеви	39
III НОРМАТИВНО ПРАВНИ ОКВИР	40
1. Центар за социјални рад –орган старатељства (делатност)	40
1.1. Закон о социјалној заштити	40
1.3. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад	43
IV ДЕФИНИЦИЈА ПОЈМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ДЕФИНИСАЊЕ ОСТАЛИХ ПОЈМОВА	45
V СУБЈЕКТИ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ	48
VI МЕРЕ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ПОСТУПАК	49
VII ПОСТУПАК ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ОРГАНИЗОВАЊУ ЗАШТИТЕ, ПОМОЋИ И ПОДРШКЕ ЖРТВАМА ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА	51
1. Препознавање насиља	51
2. Откривање насиља	52
3. Провера прихватљивости	53
4. Одређивање приоритета поступања	54
5. Неодложне интервенције	55
6. Степени приоритета поступања	57
7. Почетна процена, планирање почетне процене и поступак	57
8. Усмерена процена, планирање и поступак	61
9. Планирање и врсте планова	64
10. Завршетак рада	66
VIII ШТА ЈЕ ПОСЕБНО ВАЖНО ДА ЗНАЈУ СТРУЧЊАЦИ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА	67
1. Зашто жена остаје са насилником?	66
2. Активна улога центра за социјални рад-органа старатељства у поступцима кривичноправне и грађанскоправне заштите од насиља у породици и партнерским односима	67
IX ПОСЕБНЕ ОБАВЕЗЕ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ПРИМЕНИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА	68
X ЗАВРШНЕ ПДРЕДБЕ	69

1. Увод

у Општем протоколу о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у партнерским односима, у Одељку 10.2. утврђена је обавеза министарства у чијој су надлежности послови социјалне и породичноправне заштите, да у року од 12 месеци од дана доношења Општег протокола, доношење посебног протокола:

Обим и садржај појаве насиља над женама у породици и партнерским односима у значајној мери указао је на потребу доношења, како Општег протокола тако и посебних протокола о поступању и сарадњи институција разних система помоћи и подршке грађанима који трпе насиље и налазе се у зачараном кругу насиља из којег је скоро немогуће изаћи без благовремене, целовите, континуиране интервенције стручњака запослених у тим институцијама. Посебно, улога и јавна овлашћења центра за социјални рад – органа старатељства, поверена овој установи социјалне заштите Законом о социјалној заштити, Породичним законом и другим законима из надлежности других друштвено организованих система помоћи и подршке грађанима, намеће обавезу да се Посебним протоколом за област социјалне и породичноправне заштите, уствари разраде поступци и процедуре баш центра за социјални рад-органа старатељства.

На основу извештаја свих центара за социјални рад у Републици евидентно је да број евидентираних случајева насиља у породици ескалира. Међутим, без обзира на то, та ескалација не мора бити резултат неког стварног повећања броја случајева насиља у односу на претходни период. По оцени овог министарства повећање евидентираних броја случајева насиља у породици је пре свега резултат свеобухватнијег и континуираног реаговања опште и стручне јавности на ову појаву. Грађани, стручњаци запослени у разним системима и жртве насиља постали су знатно осетљивији на ову појаву, не доживљавају је као нечију приватну ствар. У садашњем времену појава насиља над женама и уопште насиља у породици се не негира, не минимизира и не нормализује, па је из тих разлога чешће се пријављује и реагују на њу. Оно што у сваком случају може да забрињава то је повећање броја изузетно тешких облика насиља у породици које за последицу има драстично повређивање и смртни исход жртве. Као жртве насиља у породици у највећем броју јављају се најнемоћнији чланови, жене, деца и стара лица.¹

¹ Подаци садржани у табелама су преузети из Годишњег извештаја о раду центара за социјални рад у Републици за 2011. годину, који је у мају 2012. године сачинио Републички завод за социјални рад. Израда годишњег извештаја за 2012. годину је у току.

Табела 1. Број евидентираних жртава насиља у породици у Републици Србији

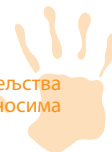
Подручје Србије	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Централна Србија	1930	2479	3416	3534	3528	4319
Војводина	1163	1704	1851	1988	1846	2032
КиМ	73	84	49	30	73	102
Београд	275	436	956	2323	2193	2028
Србија укупно	3441	4703	6272	7875	7807	8481

Табела 2. Начин пријављивања насиља у породици у 2011. години

Порекло пријаве	Број извршених пријава
Члан породице	1843
Пријава другог лица ван породице	488
Пријава установе (дечји вртић, школа, здравствена установа)	658
Пријава МУП	2407
Захтев суда по чл. 286 ПЗ	673
Пријава НВО или удружења грађана	33
Орган старатељства по сл. дужности	537
Пријава жртве	1169
Анонимна пријава	299
Неко други	190
УКУПНО	8297

Табела 3. Поступци за заштиту од насиља у породици које је покренуо орган старатељства по службеној дужности у 2011. години

Врста поступка	Број поступака
Поступак за одређивање мере заштите од насиља у породици по ПЗ	294
Поступак за лишење родитељског права	163
Поступак за делимично лишење родитељског права	149
Поднета кривична пријава због извршења кривичног дела насиља у породици	368
Поступак за лишење пословне способности извршиоца насиља	32
Принудна хоспитализација насилника по одредбама ЗВПП	41
Парнични поступак за заштиту права детета	145
Нешто друго	475
УКУПНО	1667

Табела 4. Структура изречених мера грађанскоправне заштите од насиља у породици за 2011. годину

Врста мере	Број лица жртава насиља у породици заштићени изреченом мером
Издавање налога за исељење из стана или куће без обзира на право својине/закупа непокретности	71
Издавање налога за усељење у стана или кућу без обзира на право својине/закупа непокретности	8
Забрана приближавања члану породице на одређену удаљеност	246
Забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице	160
Забрана даљег узнемиравања члана породице	302
УКУПНО	787

I ОСНОВНА НАЧЕЛА ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА

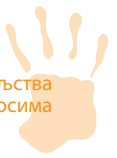
Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима заснован је на поштовању основних начела утврђених у Закону о социјалној заштити:

- **Начело поштовања интегритета и достојанства корисника**, што подразумева да грађанин има право на социјалну заштиту која му се пружа уз поштовање његовог физичког и психичког интегритета, безбедности, као и уз уважавање његових моралних, културних и религијских убеђења, у складу са гарантованим људским правима и слободама.
- **Начело забране дискриминације** што подразумева да је забрањена свака дискриминација корисника социјалне заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, сексуалне оријентације, вероисповести, политичког, синдикалног или другог опредељења, имовног стања, културе, језика, инвалидитета, природе социјалне искључености или другог личног својства.
- **Начело најбољег интереса корисника** што подразумева да се услуге обезбеђују у складу са најбољим интересом корисника, уважавајући његов животни циклус, пол, етничко и културно порекло, језик, вероисповест, животне навике, развојне потребе и потребе за додатном подршком у свакодневном функционисању.
- **Начело најмање рестиктивног окружења** Услуге социјалне заштите пружају се првенствено у непосредном и најмање рестиктивном окружењу, при чему се бирају услуге које кориснику омогућавају останак у заједници и породици.

- **Начело ефикасности социјалне заштите** Социјална заштита остварује се на начин који обезбеђује постизање најбољих могућих резултата у односу на расположива финансијска средства.
- **Начело благовремености социјалне заштите** Социјална заштита остварује се на начин који обезбеђује правовремено уочавање потреба корисника и пружање услуга ради спречавања настанка и развоја стања која угрожавају безбедност и задовољавање животних потреба и ометају укључивање у друштво.
- **Начело целовитости социјалне заштите** Услуге социјалне заштите пружају се у складу с функцијом коју имају, повезано и усклађено, тако да обезбеђује целовиту социјалну заштиту кориснику у сваком животном добу.
- **Начело унапређења квалитета социјалне заштите** Услуге социјалне заштите пружају се у складу с принципима и стандардима савремене професионалне праксе социјалног рада. Квалитет услуга социјалне заштите унапређује се применом савремених достигнућа науке и струке, и стручном подршком ради унапређења професионалних компетенција стручних радника и квалитета заштите корисника.
- **Начело доступности и индивидуализације социјалне заштите** Пружање услуга социјалне заштите организује се на начин који обезбеђује њихову физичку, географску и економску доступност, уз уважавање културолошких и других различитости. Услуге социјалне заштите пружају се тако да се кориснику обезбеђује индивидуализован приступ и стручни радник задужен за рад на конкретном случају (у даљем тексту: водитељ случаја).

У складу са основним начелима на којима је заснован Посебан протокол корисник, односно лице које трпи насиље у породици и пратнерским односима има и одређена права која му омогућавају да уз подршку и помоћ стручњака система социјалне заштите, центра за социјални рад-органа старатељства, активно учествује у поступку обезбеђивања помоћи и подршке и на тај начин преузме одговорност за организацију и квалитет сопственог живота. У том смислу права корисника услуга у систему социјалне и породичноправне заштите су.

- **Право на информације.** Корисник има право да буде информисан о свим поступцима и подацима који су значајни за утврђивање његових потреба и начинима за задовољавање тих потреба;
- **Право на учешће у доношењу одлука** Корисник има право да учествује у процени свог стања и потреба и у одлучивању о томе да ли ће прихватити услугу, као и да благовремено добије сва обавештења која су му за то потребна, укључујући и

опис, циљ и корист од предложене услуге као и обавештења о расположивим алтернативним услугама и друга обавештења од значаја за пружање услуге. Без пристанка корисника односно његовог законског заступника, не сме се пружити било каква услуга, изузев у случајевима утврђеним законом;

- **Право на слободан избор услуга** Корисник има право на слободан избор услуга и пружаоца услуге социјалне и породичноправне заштите, у складу са овим законом;
- **Право на поверљивост података** Корисник има право на поверљивост свих приватних података из документације која се обрађује за потребе извештаја, односно за евиденције, укључујући и оне који се тичу његове личности, понашања и породичних околности и начина коришћења услуга социјалне заштите.
- **Право на приватност** Корисник има право на поштовање приватности приликом пружања услуга социјалне заштите. Не сматра се нарушавањем права на приватност тражење информација или предузимање радњи неопходних за пружање услуга или обезбеђење права корисника.
- **Право на притужбу** Корисник који није задовољан пруженом услугом, поступком или понашањем пружаоца услуга, може поднети притужбу надлежном органу.

Поштовањем наведених начела на основу којих се **мора** реализовати и организовати помоћ и подршка лицима која трпе породично насиље и насиље у партнерским односима, у значајној мери обезбеђује постизање жељених ефеката предузетих мера и активности из надлежности центра за социјални рад – органа старатељства, као кључне институције система социјалне и породично правне заштите. Ова установа социјалне и породичноправне заштите у оквиру својих надлежности, поред директног пружања помоћи и подршке има и координаторску дужност, како би акције других институција друштвено организованих система помоћи и подршке биле правовремене и целовите и пре свега усмерене на задовољавање потреба жртве породичног насиља и жртве у партнерским односима.

II ЦИЉЕВИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА

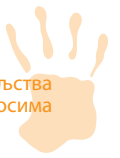
1. Општи циљ

Циљеви Посебног протокола су заснован на основним принципима и циљевима Општег протокола.

Основни, односно општи циљ овог општег протокола је да на целовит и свеобухватан начин осигура да сваки актер у процесу организовања заштите жена жртава насиља у породици и међу партнерима може да поступа у складу са својим законским овлашћењима и обавезама, како би се промовисала безбедност жртве и одговорност насилника.

Специфични циљеви Општег протокола су:

- да на општи и јединствен начин уреди и пружи смернице за поступање, добру праксу и сарадњу између различитих државних органа, организација и других заинтересованих правних лица и појединаца у случајевима насиља у породици;
- да унапреди заштиту жртава и потенцијалних жртава, смањи број неоткривених случајева насиља у породици, и повећа удео случајева који су санкционисани;
- да унапреди положај жртве и обезбеди да се све радње предузете током процеса заштите чине у њеном најбољем интересу;
- да се избегну поступци који доводе до секундарне виктимизације жртава насиља у породици;
- постизање општег разумевања сврхе, циљева основних принципа заштите;
- пружање брзе, благовремене и ефикасне заштите жртвама насиља и то одмах по дешавању насиља, током кривичног или прекршајног поступка, по окончању тих поступака;
- осигурање примене целовитог приступа организовању процеса заштите и подршке женама које трпе насиље насиљу у породици, којим ће бити обухваћене све њихове процењене потребе кроз доношење посебних протокола о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, којима ће се ближе регулисати начин поступања сваког од учесника у пружању заштите жртвама.
- подизање свести о феномену насиља у породици међу свим установама и актерима у систему заштите од насиља у породици;
- умањење негативне друштвене последице насиља у породици.

Општи циљ Посебног протокола може се извести из основног циља за доношење Општег протокола.

У дефинисању општег циља Посебног протокола пошло се пре свега од садржаја законима поверених послова јавних овлашћења центру за социјални рад-органу старатељства.

Општи циљ посебног протокола је да се структурирају поступци који се реализују у центру за социјални рад-органу старатељства у остваривању послова јавних овлашћења и обезбеди да се насиље одмах заустави, спречи понављање насиља, обезбеди безбедност лица које трпи насиље, задовољавање основних егзистенцијалних услова лицу које трпи насиље, оснаживање и оспособљавање жртве насиља да уз подршку или без подршке преузме одговорност за квалитет и организацију сопственог живота без насиља, као и да се обезбеди целовита координаторска улога ове установе у реаговању на појаву насиља у породици и партнерским односима.

2. Специфични циљеви

- да се дефинишу интерне процедуре унутар центра за социјални рад – орган старатељства у свим фазама рада на случајевима насиља у породици и партнерским односима од откривања, извршења пријемне процене, почетне процене, специјалистичке процене, планирања обезбеђивања услуга и мера, праћења, евалуације и поновног прегледа, као и одређивања приоритета реаговања и обезбеђивања ургентних мера заштите жртава породичног насиља и насиља у партнерским односима;
- да се центар за социјални рад-орган старатељства обавезе да детаљније разради сопствено поступање ради боље заштите жена од насиља у породици и у партнерским односима, кроз формирање посебног интерног тима стручњака, посебно едукованих за бављење појавом насиља у породици, насиља у партнерским односима и пружање помоћи и подршке жртвама;

- да се укаже на обавезу центра за социјални рад –органа старатељства прописану чланом 58. Закона о социјалној заштити, да у остваривању своје координаторске улоге на локалном нивоу у циљу задовољавања потреба лица која трпе насиље у породици и партнерским односима, с обзиром да се услуге социјалне и породичноправне заштите могу пружати истовремено и комбиновано са услугама које пружају други системи, могу склапати споразуми о сарадњи на локалном нивоу између установа и других организација чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите жртава насиља у породици и у партнерским односима.

III НОРМАТИВНО ПРАВНИ ОКВИР

Може се констатовати да је у оквиру нормативне регулативе, иако је она донета и примењује се пре доношења Општег протокола, свеобухватно дефинисан делокруг, начин и садржај поступања институција система социјалне заштите у реаговању на насиље у породици, а тиме и на насиље над женама у партнерским односима.

Тако је у два основна «инструмента»- закона, у Закону о социјалној заштити и Породичном закону одређена кључна институција система социјалне и породичноправне заштите центар за социјални рад-орган старатељства, која има обавезу да у свим фазама реализације свог делокруга од превенције, откривања и реаговања, остварује активну улогу и пружа помоћ и подршку особама које такво насиље трпе.

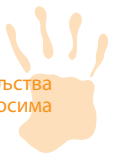
1. Центар за социјални рад –орган старатељства (делатност)

1.1. Закон о социјалној заштити²

Циљеви социјалне заштите, а тиме и рада стручњака у центру за социјални рад дефинисани су у члану 3. Закона о социјалној заштити. Циљеви социјалне заштите су: достизање, односно одржавање минималне материјалне сигурности и независности појединца и породице у задовољавању животних потреба; обезбеђивање

2 Закон о социјалној заштити («Службени гласник РС» бр. 24 /2011)

доступности услуга и остваривање права у социјалној заштити; створање једнаких могућности за самостални живот и подстицање на социјалну укљученост; очување и унапређење породичних односа, као и унапређење породичне, родне и међугенерациске солидарности; предупредивање злостављања, занемаривања или експлоатације, односно отклањања њихових последица. Ови циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и другим активностима које предупредују, умањују или отклањају зависност појединаца и породица од социјалних служби.

Како је у члану 41. Закона о социјалној заштити нормативно правно верификовану ово циљеви социјалне заштите се остварују пружањем услуга корисницима. Као посебна група корисника социјалне заштите у члану 41. став став 2. тачка б. дефинисана је група лица за коју **постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су му физичко, психичко или емоционално благостање и развој угрожени деловањем или пропустима родитеља, старатеља или друге особе која се о њему непосредно стара;**

Такође, у ставу 3. тач. 2. и 3. истог члана, Закона о социјалној заштити прописано је да је корисник услуга социјалне заштите и свако: «Пунолетно лице од навршених 26 до навршених 65 година (у даљем тексту: одрасли) и пунолетно лице старије од 65 година (у даљем тексту: старији корисник) јесте корисник у смислу става 1. овог члана, када је његово благостање, безбедност и продуктиван живот у друштву угрожен ризицима услед старости, инвалидитета, болести, породичних и других животних околности, а нарочито: 2) **ако постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва самозанемаривања, занемаривања, злостављања, експлоатације и насиља у породици;** 3) **ако се суочава с тешкоћама због поремећених односа у породици, зависности од алкохола, дрога или других опојних средстава или због других облика друштвено неприхватљивог понашања и других узрока;**

У складу са законом о социјалној заштити одређеним циљевима социјалне заштите и циљним групама корисника «Центар за социјални рад одлучује о остваривању права корисника утврђених овим законом и о коришћењу услуга социјалне заштите које обезбеђује Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе и врши друге послове утврђене законом и прописима донетим на основу закона. Центар за социјални рад, у складу са актима јединице локалне самоуправе, учествује у пословима планирања и развоја социјалне заштите у јединици локалне самоуправе.» (члан 119.)

Посебно, у остваривању своје улоге центар за социјални рад реализује значајна јавна овлашћења «Центар за социјални рад, у складу са законом: 1.процењује потребе и снаге корисника и ризике по њега и планира пружање услуга социјалне заштите; 2) спроводи поступке и одлучује о правима на материјална давања и о коришћењу услуга социјалне заштите; 3)предузима прописане мере, **покреће и учествује у судским и другим поступцима**; 4)води прописане евиденције и стара се о чувању документације корисника. Центар за социјални рад **иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана у области социјалне заштите на територији јединице локалне самоуправе за коју је основан, иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе спречавању и сузбијању социјалних проблема** и обавља и друге послове у области социјалне заштите, у складу са законом и другим прописима.» (чл. 120. 121.)

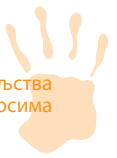
Породични закон³

У складу са уставним одређењима у оквиру Породичног закона ближе је одређена обавеза државе, а тиме и државних система и институција да предузимају мере посебне заштите појединца и породице. У члану 2. Породичног закона прописано је: «Породица ужива посебну заштиту државе. Свако има право на поштовање свог породичног живота.». Конкретно, одредбом члана 10. Породичног закона, прописана је изричита забрана насиља у породици: «Забрањено је насиље у породици. Свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици».

С обзиром на неколико критеријума, као што су: обим и специфичан садржај јавних овлашћења, број и структура запослених стручњака и територијална покривеност службама, законодавац се определио да послове заштите породице, а тиме и послове организовања заштите, помоћи и подршке појединцу који трпи насиље повери центру за социјални рад. Конкретизација институције са таквим делокругом извршена је у члану 12. Породичног закона: «Послове заштите породице, помоћи породици и старатељства, у смислу овог закона, врши центар за социјални рад (у даљем тексту: орган старатељства). Када орган старатељства у обављању послова утврђених овим законом решава у управним стварима, обавља ове послове као поверене. Организацију рада органа старатељства, стандарде стручног рада те садржај и начин вођења евиденције и документације прописује министар надлежан за породичну заштиту.».

---

3 Закон о социјалној заштити («Службени гласник РС» бр. 24 /2011)

1.3. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад⁴

Даља конкретизација обима и садржаја делокруга центра за социјални рад извршена је у Правилнику о организацији нормативима и стандардима рада који је у складу са овлашћењем из члана 12. став 3. Породичног закона донео министар надлежан за породичну заштиту. С обзиром на сложеност стања и потреба лица која трпе насиље у породици, а посебно жена жртва насиља у партнерским односима потребно је навести целину конкретизованих овлашћења центра за социјални рад – органа старатељства и у области социјалне заштите и породичноправне заштите.⁵

У вршењу јавних овлашћења, центар за социјални рад-орган старатељства, у складу са законом, одлучује о:

1. остваривању права на материјално обезбеђење;
2. остваривању права на додатак за помоћ и негу другог лица;
3. остваривању права на помоћ за оспособљавање за рад;
4. остваривању права на смештај у установу социјалне заштите;
5. остваривању права на смештај одраслог лица у другу породицу;
6. хранитељству;
7. усвојењу;
8. старатељству;
9. одређивању и промени личног имена детета;
10. мерама превентивног надзора над вршењем родитељског права;
11. мерама корективног надзора над вршењем родитељског права.

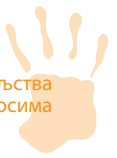
Посебно, у вршењу јавних овлашћења, центар за социјални рад – орган старатељства, у складу са законом, обавља следеће послове:

- спроводи поступак посредовања – медијације у породичним односима (мирење и нагодба);
- доставља налаз и стручно мишљење, на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о заштити права детета или о вршењу, односно лишењу родитељског права;

4 Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012)

5 Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012)-члан 4

- доставља, на захтев суда, мишљење о сврсисходности мере заштите од насиља у породици коју је тражио други овлашћени тужилац;
- пружа помоћ у прибављању потребних доказа суду пред којим се води поступак у спору за заштиту од насиља у породици;
- спроводи поступак процене опште подобности хранитеља, усвојитеља и старатеља;
- врши попис и процену имовине лица под старатељством;
- сарађује са јавним тужиоцем, односно судијом за малолетнике у избору и примени васпитних налога;
- спроводи медијацију између малолетног учиниоца и жртве кривичног дела;
- подноси извештај о испуњењу васпитног налога јавном тужиоцу, односно судији за малолетнике;
- присуствује, по одобрењу суда, радњама у припремном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела (аслушање малолетног учиниоца кривичног дела, аслушање других лица), ставља предлоге и упућује питања лицима која се аслушавају;
- доставља мишљење суду пред којим се води кривични поступак против малолетника у погледу чињеница које се односе на узраст малолетника, чињеница потребних за оцену његове зрелости, испитује средину у којој и прилике под којима малолетник живи и друге околности које се тичу његове личности и понашања;
- присуствује седници већа за малолетнике и главном претресу у кривичном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела;
- обавештава суд надлежан за извршење заводске васпитне мере и орган унутрашњих послова када извршење мере не може да започне или да се настави због одбијања или бекства малолетника;
- стара се о извршењу васпитних мера посебних обавеза;
- проверава извршење васпитне мере појачаног надзора од стране родитеља, усвојитеља или старатеља и указује им помоћ у извршењу мере;
- проверава извршење васпитне мере појачаног надзора у другој породици и указује помоћ породици у коју је малолетник смештен;
- спроводи васпитну меру појачаног надзора од стране органа старатељства тако што се брине о школовању малолетника, његовом запослењу, одвајању из средине која на њега штетно утиче, потребном лечењу и сређивању прилика у којима живи;

- стара се о извршењу васпитне мере појачаног надзора уз обавезу дневног боравака у установи за васпитавање и образовање малолетника,
- доставља суду и јавном тужиоцу за малолетнике извештај о току извршења васпитних мера о чијем се извршењу стара;
- предлаже суду доношење одлуке о трошковима извршења васпитних мера;
- обавља друге послове утврђене законом.
- Центар у вршењу јавних овлашћења пружа услуге социјалног рада и покреће судске поступке када је законом на то овлашћен.

Центар за социјални рад – орган старатељства је дужан да развија превентивне програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана, односно спречавању и сузбијању социјалних проблема у локалној заједници. Према Правилнику превентивни програми се дефинишу кроз посебан план превентивних активности у оквиру годишњег оперативног плана и треба, поред осталог, да буду усмерени на:⁶

- појединце, породице у ризику и маргинализоване групе, њихово оспособљавање за продуктиван живот у заједници, одговорно родитељство и предупређење зависности од социјалних служби;
- спречавање настанка социјалних проблема, као што су: насиље у породици, преступништво младих, зависности од психо-активних супстанци и слично;
- развијање волонтерских капацитета у заједници;
- кампања усмерених ка јачању грађанске свести и одговорности за задовољавање заједничких потреба, препознавање и отклањање проблема у заједници.

IV ДЕФИНИЦИЈА ПОЈМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ДЕФИНИСАЊЕ ОСТАЛИХ ПОЈМОВА

У домаћем законодавству, према Породичном закону⁷: «Насиље у породици, у смислу овог закона, јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или

6 Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012)-члан 4

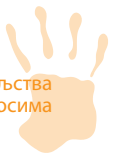
7 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005)

спокојство другог члана породице. Насиљем у породици, у смислу става 1 овог члана, сматра се нарочито: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање:».

Према Кривичном законнику Републике Србије кривично дело насиља у породици је дефинисано на следећи начин: «Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се ....»⁸

Без обзира на свеобухватност законске дефиниције насиља у породици, садржане у Породичном закону и Кривичном законнику као општу операционалну дефиницију **насиља према женама** треба имати у виду дефиницију дату у Општој препоруци 19 Комитета Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена (1992.) односно да насиље над женама представља облик дискриминације у смислу Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и треба га сматрати озбиљним кршењем женских људских права. **Дискриминација обухвата родно засновано насиље, односно насиље које је усмерено против жене само због тога што је жена, или које непропорционално погађа жене. Обухвата сваки поступак који доводи до наношења штете или патње физичке, менталне или сексуалне природе, укључујући и претње таквим поступцима, као и принуду и друге облике ограничавања слободе. Декларација Уједињених нација о елиминисању насиља над женама из 1993. године дефинише облике насиља над женама прецизирајући да такво насиље може бити физичке, сексуалне или психичке природе, и да, када се догађа у оквиру породице, се може испољавати као премлаћивање, сексуално злостављање женске деце, силовање у браку, и друго насиље.**

⁸ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012), члан 9.

У овом Посебно протоколу користиће се следећи појмови:⁹

1. **«корисник-жртва насиља у породици»** означава особу која трпи насиље, или породицу или социјалну групу у заједници у којој се насиље дешава а која користи услуге центра за социјални рад-органа старатељства у задовољавању потреба и која без подршке тог органа не може достићи или одржати квалитет живота или заштитити своја права;
2. **«стручњак органа старатељства»** означава стручњака који се бави пословима социјалног рада и пословима породичне заштите и пружања услуга у центру за социјални рад-органу старатељства или управно-правним пословима или пословима планирања и развоја;
3. **«водителј случаја»** означава стручњака центра за социјални рад – органа старатељства који је задужен за конкретан случај који утврђује и користи потребне професионалне и друге ресурсе из центра или из других установа и организација у локалној заједници, који су неопходни за задовољавање и превазилажење потреба и проблема, односно пружања одговарајућих услуга кориснику;
4. **«вођење случаја»** означава системски приступ у социјалном раду који обухвата активности процене, аранжирања приступа услугама, планирања, координације, надгледања и евалуацију услуга које треба да одговоре на потребе конкретног корисника;
5. **«супервизор стручног рада»** означава стручњака који има задатак да координира, усмерава, подстиче и евалуира рад водитеља случаја, и у својим активностима обједињује административну, едукативно-развојну и подржавајућу функцију супервизије;
6. **«процена»** означава организован процес прикупљања података, препознавања и оцене проблема, потреба, снага и ризика, ситуације и укључених особа који се постепено развија како би се одредили циљеви рада са корисником, потребне услуге и мере;
7. **«планирање»** означава процес у коме се, на основу информација које су добијене током процене, развија усмерен, систематичан и временски ограничен план у сарадњи са корисником и породицом и другим укљученим стручњацима, службама и особама;
8. **«план услуга и мера»** је скуп услуга, мера, задатака и активности за достизање жељених циљева у организовању заштите, помоћи и подршке кориснику ;

⁹ Дефинисање појмова за потребе Посебног протокола је вршено на основу дефинисаних појмова у Правилнику о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад

9. «**евалуација**» означава поступак којим се у одређеним временским интервалима, разматра адекватност процене и резултати услуга и мера, односно у ком степену су задаци постављени планом обављени и достигнути дефинисани исходи;
10. «**услуга**» означава активности и добра која се нуде кориснику у циљу побољшања квалитета живота, задовољавања потреба, отклањања или ублажавања ризика;
11. «**мера**» означава скуп правних поступака који се у центру спроведе у складу са јавним овлашћењима.

V СУБЈЕКТИ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Законом о социјалној заштити дефинисано је ко може да користи права и услуге у систему социјалне заштите. Овим законом прописано је да услуге и права у систему социјалне заштите може користити, односно има право лице **ако постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва самозанемаривања, занемаривања, злостављања, експлоатације и насиља у породици**. Ближе одређење круга лица које ужива посебну грађанскоправну заштиту од породичног насиља утврђен је Породичном закону¹⁰.

Тако, право на заштиту од породичног насиља имају:

- супружници или бивши супружници;
- деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство;
- лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству;
- ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери;

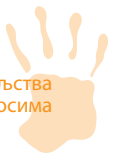
лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Може се констатовати да је у Породичном закону одређен шири круг лица која су субјекти заштите од породичног насиља, од уобичајеног схватања и опште прихваћених дефиниција породице, односно ко све

---

¹⁰ Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), члан 197. став 3.

чини породицу. Међутим, у Кривичном законнику Републике Србије¹¹ баш на основу опште прихваћеног схватања породице одређен је ужи круг лица која могу уживати и кривичноправну заштиту од насиља у породици. Тако је Кривичним закоником одређено да се чланом породице могу сматрати **супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник, као и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству.**

На основу овога може се констатовати да чланови породице према Кривичном законнику нису лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, а нису живела у истом породичном домаћинству.

VI МЕРЕ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ПОСТУПАК

-Обавезе центра за социјални рад –органа старатељства-

Мере грађанскоправне заштите од насиља у породици прописане су у Породичном закону. Одредбом члана члана 198. прописано је да се против члана породице који врши насиље у судском парничном поступку може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице.

Мере заштите од насиља у породици су¹²:

- издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
- издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
- забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
- забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
- забрана даљег узнемиравања члана породице.

11 Кривични законик («Службени гласник РС» бр 107/2005,72/2009,111/2009. и 121/2012) члан 194.

12 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), члан 198. став 2.

Изречене мера заштите од насиља у породици могу трајати највише годину дана и могу се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена. Мера или изречене мере заштите од насиља у породици могу престати и пре истека времена трајања ако престану разлози због којих су биле одређене.

Поступак у спору за заштиту од насиља у породици пред месно надлежним судом опште надлежности, односно пред основним судом на чијем подручју месне надлежности има пребивалиште или боравиште члан породице према којем је насиље извршено, тужбом може покренути члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства. Тужбу за престанак мере заштите од насиља у породици може поднети члан породице против кога је мера одређена. Поступци у спору за заштиту од насиља у породици су нарочито хитни. Суд је дужан да прво рочиште одржи у року од осам дана од када је тужба у суду примљена а другостепени суд дужан је да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је достављена жалба.¹³

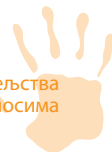
Посебно, у оквиру Породичног закона утврђене су обавезе центра за социјални рад-органа старатељства у поступцима за заштиту од насиља у породици. С обзиром на делокруг рада центра за социјални рад-орган старатељства Породичним законом су дефинисане основне обавезе у реализацији поступака за заштиту од насиља у породици¹⁴:

Обавезе центра за социјални рад-органа старатељства:

- Тужбом покреће поступак за заштиту од насиља у породици;
- Уколико није покренуо поступак за заштиту од насиља у породици пружа помоћ суду у прибављању потребних доказа;
- Уколико није покренуо поступак за заштиту од насиља у породици даје мишљење о сврсисходности тражене мере;
- Води евиденцију и документацију о насиљу у породици.

13 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), чл. 283, 284. и 285

14 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), чл. 284, 286. и 289.

На основу наведеног, може се констатовати да је улога центра за социјални рад-органа старатељства веома значајна, посебно када се има у виду да суд у предузимању грађанскоправне мере за заштиту од насиља у породици није везан границама тужбеног захтева и да може одредити и меру која није тражена ако оцени да се таквом мером најбоље постиже заштита (одступање од начела диспозиције)¹⁵.

VII ПОСТУПАК ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ОРГАНИЗОВАЊУ ЗАШТИТЕ, ПОМОЋИ И ПОДРШКЕ ЖРТВАМА ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА¹⁶

1. Препознавање насиља¹⁷

Физичко насиље над женама у породици:

Физичко насиље је намерна употреба физичке силе која може да изазове бол, повреду, инвалидитет или смрт. Укључује понашања као што су гребанье, гурање, чупање косе, трешење, шамарање, ударање, шутирање, грижење, дављење, убоде, nanoшење опекотина, физичко ограничавање, премлаћивање и убиство, али не искључује и друге манифестације.

Сексуално насиље над женама у породици:

Сексуално насиље је сексуални акт без сагласности или могућности избора жртве да да пристанак, независно од тога да ли се акт одиграо, затим сексуални акт или покушај тог акта када особа није у стању да се сагласи или одбије учешће услед болести, инвалидитета, утицаја психоактивних супстанци, узраста, односно услед застрашивања, уцене или притиска; болан и понижавајући сексуални чин. Заstraшивање, уцене или притисци на учествовање у нежељеном сексуалном акту укључују коришћење речи, гестова, предмета или оружја ради исказивања намере да се изазове бол, повреда или смрт.

¹⁵ Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), члан. 287.

¹⁶ Овај одељак Посебног протокола урађен је на основу структуре поступка и стандарда рада прописаног у Правилнику о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад

¹⁷ Дефиниције појединих врста насиља у породици преузете из Општег протокола

Психичко насиље над женама у породици:

Психичко насиље је нарушавање спокојства жртве услед понашања, претњи и примене метода застрашивања са или без употребе оруђа и оружја којима се могу изазвати телесне повреде. Укључује понижавање жртве, контролисање њеног понашања, ускраћивање информација, посрамљивање и омаловажавање, окривљивање, изолацију од пријатеља и породице, манипулацију децом и омаловажавање жртве у родитељској улози, онемогућавање приступа новцу и другим добрима које утиче на ментално и емотивно стање жртве. Специфичан облик психичког насиља је контролисање жртве праћењем односно ухођењем, где се понављано користи узнемиравање и застрашивање, као што је прогањање особе, појављивање на месту рада или становања, узнемиравајући позиви, писма и поруке и уништавање жртвине имовине.

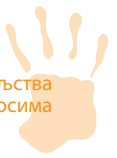
Економско насиље над женама у породици:

Економско насиље је облик психичког насиља које подразумева неједнаку доступност заједничким средствима, ускраћивање или контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и стручног напредовања, ускраћивање права на власништво, присиљавање да се одрекне власништва, отуђење ствари без сагласности, али не искључује и друге манифестације.

2. Откривање насиља

До сазнања, односно откривања појединачног случаја насиља у породици стручњаци центра за социјални рад – орган старатељства, могу доћи **непосредно** приликом вршења свог делокруга рада из области социјалне и породичне заштите, Други начин сазнања за појединачне случајеве насиља у породици центар за социјални рад – орган старатељства може добити, **посредно**, путем пријава од других државних органа, организација, установа, жртава насиља у породици, сродника и грађана.

Без обзира на начин сазнања центар за социјални рад – орган старатељства је дужан поступити на следећи начин.

- Уколико је непосредно дошао до сазнања о извршеном насиљу у породици, или до сазнања да постоји ризик од насиља у породици, да одмах покрене поступак по службеној дужности и приступи отварању случаја и извршењу пријемне процене и одређивању степена приоритета реаговања. О непосредном сазнању сачињава се службена белешка;
- Уколико је до сазнања дошао посредно путем пријаве, организује пријем пријаве који обухвата: прихватање поднесака, пријем телефонских позива или лични контакт са подносиоцем или особом која је пријавила случај, помоћ у састављању одговарајућег поднеска, пружање потребних информација подносиоцу, упућивање на друге надлежне службе те отварање случаја у центру, односно провере прихватљивости и одређивању степена приоритета реаговања. (Поднеском се сматрају: захтеви, обрасци који се користе за аутоматску обраду података, пријаве, молбе, жалбе, притужбе, иницијативе и друга саопштења којима се корисник, односно друго физичко или правно лице обраћа центру).

3. Провера прихватљивости

У стручној процедури приликом извршења пријема пријаве неопходно је извршити пријемну процену и проверу прихватљивости пријаве насиља у породици. Пријемна процена и провера прихватљивости се врши на следећи начин:

- Уколико је у питању усмено обраћање подносиоца, пријемни радник обавештава подносиоца о надлежностима и процедури у центру, води стандардизован интервју са подносиоцем о свим релевантним чињеницама које су познате подносиоцу о извршеном насиљу у породици (времену, месту, начину извршења, трајању познатим последицама и жртвама и сведоцима насиља у породици и евентуалној укључености других институција у реаговању на насиље у породици), и извршава проверу да ли је породица или појединац већ евидентиран и по ком основу у центру за социјални рад – органу старатељства. На основу података из разговора, приложене документације и извршене провере попуњава Пријемни лист.

- Уколико је поднесак упућен путем поште, факса, електронском поштом и слично, пријемни радник бележи приспеће поднеска, разматра информације које садржи и проверава да ли је случај раније био и по ком основу на евиденцији центра.
- На основу обављеног интервјуа са подносиоцем, односно на основу разматрања садржине информација из поднеска, те провере да ли је случај раније и по ком основу био на евиденцији центра, стручни радник на пријему доноси одлуку о томе да Пријемни лист, заједно са отвореним Досијеом корисника, проследи руководиоцу службе надлежне за поступање по поднеску, а ако у центру нису формиране службе као посебне организационе јединице, стручном раднику задуженом за процену. Овакво поступање је обавезно у свим случајевима уколико садржај поднеска одговара опису ситуације одрасле жртве насиља у породици, особе са инвалидитетом и старе особе за које постоји сумња да су занемариване, злостављане или експлоатисане

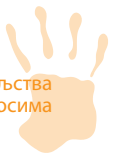
4. Одређивање приоритета поступања

Стручни радник на пријему дужан је да сваки поднесак процени са становишта приоритета поступања и уколико оцени да је потребно неодложно поступање, предузима радње за организовање неодложне интервенције.

У свим другим случајевима, стручни радник на пријему, након извршене процене, у Пријемни лист уписује предлог приоритета поступања и предмет прослеђује руководиоцу одговарајуће службе, односно задуженом водитељу случаја.

Околности које се узимају у обзир при одређивању приоритета поступања у случајевима насиља у породици и које се образлажу, јесу:

- потреба за подршком или осигурањем безбедности жртве или детета индиректне жртве насиља у породици;
- посебне одлике ситуације и тежина околности која угрожава жртву или дете индиректну жртву насиља у породици и може довести до акутног насиља у породици, које се не може спречити;
- да ли је жртва насиља у породици или дете индиректна жртва насиља у породици, задобило физичке повреде или је претња таква да може доћи до физичког повређивања;

- претходна сазнања центра за социјални рад-органа старатељства о конкретном случају насиља у породици;
- квалитет сарадње чланова породице у којој се насиље дешава или у којој постоји ризик од настајања насиља у породици, у ранијим контактима са стручњацима центра за социјални рад-органа старатељства ;
- објективне и субјективне околности у породици и односима чланова породице које угрожавају жртву насиља или дете индиректну жртву насиља у породици;
- и друге околности које указују на приоритет поступања у случајевима насиља у породици;

5. Неодложне интервенције

Центар за социјални рад-орган старатељства је у обавези да пружи непосредно и у сарадњи са другим службама и органима у локалној заједници услугу неодложне интервенције жртви породичног насиља, када је потребно предузети мере за осигурање безбедности и заштите здравља, односно када постоје оправдани разлози да би непредузимањем хитних мера и услуга из надлежности центра за социјални рад-органа старатељства дошло до угрожавања живота, здравља и развоја жртве насиља у породици особе којој је потребна заштита.

Неодложна интервенција се мора реализовати одмах или најкасније у року од 24 сата од момента сазнања за случај, односно провере прихватљивости пријаве извршене у склопу пријемне процене.

По потреби неодложна интервенција се може реализовати у сарадњи са органима унутрашњих послова и установама здравствене заштите.

Неодложна интервенција се састоји из промптног обезбеђења:

- безбедности жртве породичног насиља;
- здравствене заштите жртве породичног насиља;
- егзистенцијалних услова за жртву породичног насиља.

Безбедност жртве породичног насиља се може осигурати, :

- измештањем починиоца или потенцијалног починиоца насиља у породици из заједничког породичног домаћинства (куће, стана) или из непосредног окружења жртве насиља у породици,
- измештањем жртве насиља у породици или потенцијалне жртве насиља у породици из заједничког породичног домаћинства (куће, стана) или из непосредног окружења починиоца или потенцијалног починиоца породичног насиља и смештај жртве у безбедно окружење (смештај жртве у «сигурну кућу» или установу социјалне заштите – прихватилиште, или хранитељску породицу која пружа услугу смештаја за малолетна лица или у породицу која пружа услугу породични смештај за одрасла лица, или у сродничку породицу, или неки други вид алтернативног смештаја). Избор и врста смештаја жртве породичног насиља се врши на основу процене безбедности, којом се одређују и други елементи који онемогућавају починиоца насиља у породици приступ жртви.

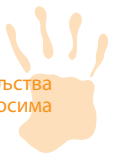
Здравствена заштита жртве породичног насиља осигурава се:

- реализацијом ургентног здравственог прегледа у циљу утврђивања постојања трагова физичког и сексуалног насиља;
- реализацијом ургентне здравствене помоћи којом се санирају повреде настале физичким и сексуалним насиљем;
- обезбеђивање стручне психолошке или психијатријске помоћи у циљу утврђивања степена психолошке трауме као последице изложености насиљу у породици и постизања психолошке стабилности жртве породичног насиља.

Егзистенцијалне потребе жртве насиља у породици обезбеђују се у:

- исхрани;
- хигијени;
- одећи;
- обући;

6. Степени приоритета поступања

На основу утврђених околности које се узимају у обзир при одређивању приоритета поступања, у случајевима насиља у породици, које се образлажу, руководиоца одговарајуће службе одређује приоритет поступања:

- **«неодложно»** – ако прикупљени подаци указују да у конкретном случају постоји акутно насиље са непосредним угрожавањем физичког и емоционалног интегритета жртве или висок ризик да до насиља са угрожавањем физичког и емоционалног интегритета жртве може доћи, поступак почетне процене започиње одмах, а неодложна интервенција се мора спровести што пре, најдуже у року од 24 сата;
- **«хитно»** – ако прикупљени подаци указују да је жртва насиља у породици дете, у умереном ризику, од угрожавања физичког и емоционалног интегритета поступак почетне процене мора почети одмах, а најкасније у року од три дана (72 сата) по пријави односно сазнању за насиља у породици;
- **«редовно»** – ако прикупљени подаци указују да су ниски ризици од појаве насиља у породици, односно да је степен и квалитет остварене комуникације унутар чланова породице и организација живота породице таква да не може у одређеној блиској будућности довести до породичног насиља, поступак почетне процене почиње одмах а најкасније у року од пет радних дана по пријави односно сазнању за насиља у породици;

7. Почетна процена, планирање почетне процене и поступак

Почетна процена стања и потреба корисника – жртве насиља у породици почиње и реализује се након отварања случаја, донете одлуке о нивоу приоритета реаговања, евентуално предузетих мера неодложне интервенције и одређивања задуженог водитеља случаја. Почетна процена почиње одмах и траје најдуже седам радних дана, а реализује је стручни радник водитељ случаја у сарадњи са супервизором.

Почетна процена планира се на основу расположивих података и сазнања о случају насиља у породици. Поступак почетне процене је

основа за одређивање садржаја рада са корисником – жртвом насиља у породици, самом породицом у циљу обезбеђивања адекватних и благовремених услуга. У одређивању садржаја и динамике рада обавезно је учешће корисника- жртве насиља у породици и евентуално других лица значајних за извршење почетне процене.

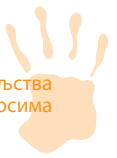
Садржај плана почетне процене:

- са којим лицима значајним за конкретан случај насиља у породици ће контактирати у циљу прикупљања информација;
- која лица ће бити укључена у поступак процене;
- од којих служби ће се прикупљати информације или подаци значајни за документовање насиља у породици или предузимање одређених мера; (нпр. полиција, здравствена служба, други стручни радник уколико је потребно);
- одређење начина прикупљања неопходних података (стандардизовани или полустандардизовани интервјуи, прикупљање јавних исправа и друге релевантне документације, тестови, скале, упитници, кућна посета, посета школи, радном месту и сл.);
- временски оквир за спровођење сваке поједине активности.

Заказивање првог контакта са корисником-жртвом насиља у породици, односно члановима породице, или другим лицима у циљу прикупљања података и информација, може се реализовати телефоном или писменим путем. Први контакт може се реализовати у породичном домаћинству корисника – жртве насиља, у установи или месту где је корисник – жртва насиља у породици смештена или у службеним просторијама центра за социјални рад-органа старатељства.

У оквиру почетне процене реализују се следећи поступци:

- опсервација и интервју са корисником-жртвом насиља у породици и евентуално дететом, сведоком-индиректном жртвом насиља у породици и сваким другим лицем у домаћинству (интервју са дететом се прилагођава узрасту и комуникационим способностима детета);
- опсервација и интервју са члановима шире породице, друге значајне особе из окружења корисника-жртве насиља у породици;

- опсервација и интервју са корисником-жртвом насиља у породици и евентуално дететом, сведоком-индиректном жртвом насиља у породици и сваким другим лицем у домаћинству (интервју са дететом се прилагођава узрасту и комуникационим способностима детета);
- опсервација и интервју са члановима шире породице, друге значајне особе из окружења корисника-жртве насиља у породици;

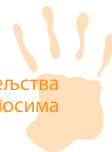
Почетна процена обухвата следеће садржаје који се односе на **потребе** корисника –жртве насиља у породици и детета индиректне жртве, сведока насиља у породици и саме породице; **безбедност** корисника жртве насиља у породици и детета индиректне жртве, сведока насиља у породици; **ризике, социјалне историје, потребе, породице и податке о самом насиљу у породици:**

- Опис и процена потреба корисника –жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и саме породице (лична својства и развојне потребе – здравље, образовање, развој емоција и понашања, идентитет, представљање у друштву, вештине да брине о себи, породични и социјални статус корисника –жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља);
- Опис и процена породичног функционисања (лична својства корисника жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља, чланова уже и шире породице, физичко и ментално здравље, злоупотреба супстанци, ментална ометеност, злостављање у детињству, стабилност породичног система, породична историја и функционисање, подршка шире породице);
- Опис и процена социјалног стања у ужем смислу корисника жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже породице (запосленост, приходи, стамбена ситуација, положај породице у заједници, ресурси заједнице).

- Сумарна процена: процена снага, лични, породични и средински ресурси који могу допринети превладавању проблема или тешкоћа и процена безбедности и опис ризика, односно главних области проблема. Процена безбедности се усмерава на актуелну ситуацију и потенцијалну тежину извршеног насиља у породици. Ризици се односе на предвиђање неповољних или опасних понашања, стања и околности које могу настати у будућности, те обухватају чиниоце који угрожавају безбедност, здравље и егзистенцијалне услове корисника жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже и шире породице.
- Поступци са породицом на стварању безбедне ситуације за корисника жртву насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже и шире породице, односно превладавање актуелних тешкоћа у функционисању породице уколико је процењено да је то могуће;
- Предузимање поступака за заштиту корисника жртву насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже породице и обезбеђивање приступа услугама које треба да омогуће да се превазиђе постојећа ситуацију и одговори на проблем.

Извештавање о резултатима извршене почетне процене врши се у складу са формом прописаном Правилником о организацији рада, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад или у оквиру посебног налаза и стручног мишљења. Са резултатима почетне процене морају бити упознати, корисник –жртва насиља у породици у складу са способношћу да прими потребне информације и дете индиректна жртва, сведок насиља уколико је у стању да разуме о чему се ради у складу са узрастом и зрелашћу. Остала лица, чланови уже и шире породице, као и лица или службе које су откриле или пријавиле случај или учествовала у поступку процене, могу бити упознати са резултатима извршене почетне процене само уколико то не угрожава безбедност корисника жртве насиља у породици или детета индиректну жртву, сведока насиља или предвидљиву истрагу у преткривичном и кривичном поступку.

Одлуку о кругу лица или служби које ће бити упознати и начину упознавања о резултатима почетне процене доноси водитељ случаја по претходно добијеном одобрењу супервизора, односно руководиоца службе.

Приликом доношења било које одлуке о предузимању мера заштите корисника-жртве насиља у породици, током трајања поступка почетне процене, водитељ случаја је дужан да пре доношења одлуке обави консултације са супервизором или руководиоцем службе. Одлуке треба да буду донете и образложене у писменој форми, без обзира да ли се тичу стручне процедуре или појединачног управног акта.

8. Усмерена процена, планирање и поступак

Утврђеним и пријављеним случајевима насиља у породици и насиља над женама у партнерским односима орган старатељства је у обавези да реализује усмерену процену, с обзиром да се ради случајевима који улазе или могу ући у грађанскоправни или кривичноправни судски поступак, а присутна је сложеност елемената који утичу на одлуку. Такође, обавезност извршења усмерене процене произилази и из потребе да се у релевантној стручној процедури добије детаљан увид у све аспекте стања и потреба корисника –жртве насиља у породици, у циљу обезбеђења пружања адекватних услуга.

Поступак усмерене процене траје највише 30 радних дана од дана окончања почетне процене. У изузетним случајевима, по одобрењу супервизора, временско трајање усмерене процене може се продужити, ако није у супротности са законом утврђеним роковима, за још највише 30 радних дана.

Планирање усмерене процене

Водитељ случаја, уз подршку и сагласност супервизора, или руководиоца службе, планира:

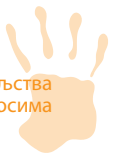
- Одређење области процене;
- Ко од чланова породице или друге значајне особа из средине корисника треба укључити у даљу процену;
- За које области процене је потребно укључити друге стручне раднике центра за социјални рад – органа старатељства, а за које је потребна сарадња стручњака из других установа и служби;

- Које посебне органе, организације и установе је потребно укључити у поступак (Полицијска управа, установа здравства, национална служба за запошљавање, итд.);
- Одређење начина прикупљања неопходних чињеница (интервјуи, документација, тестови, скале, упитници, кућна посета, посета школи, радном месту и сл.);
- Одређење рокова за спровођење потребних активности.

Налаз и стручно мишљење, структура и садржај

Налаз и стручно мишљење сачињава водитељ случаја у писаном облику када је потребно суду, другом органу или установи доставити резултате процене или када је потребно упутити корисника на коришћење услуге у другу установу или организацију.

- Налазом и стручним мишљењем о извршеној усмереној процени стања и потреби корисника –жртве насиља у породици саопштавају се резултати процене, преузете и планиране услуге и мере заштите, помоћи и подршке;
- Идентификациони подаци о кориснику-жртви насиља у породици и опис стања и разлог за покретање поступка у центру за социјални рад –органу старатељства ;
- Виђење проблема корисника –жртве насиља у породици;
- Како корисник-жртва насиља у породици види улогу и шта очекује од центра за социјални рад –органа старатељства;
- Како значајне особе из породичног окружења и социјалне средине корисника –жртве насиља у породици, а који су на директан или индиректан начин били укључени у извршење процене виде проблем насиља у породици или функционисања породице, виде улогу и шта очекују од интервенција центра за социјални рад-органа старатељства;
- Процена безбедности корисника-жртве насиља у породици и потреба за интервенцијама које ће осигурати безбедност;
- Процена личних потенцијала корисника жртве насиља у породици и потенцијала њеног породичног и ширег окружења;

- Процена потенцијала локалне заједнице и и доступности: опис и процена организованих институционалних и ванинституционалних облика помоћи и подршке кориснику- жртви насиља у породици у локалној заједници који јој могу помоћи у превазилажењу проблема и последица претрпљеног насиља (образовање, здравство, запошљавање, социјална заштита, невладине организације, итд);
- Процена социјалне подршке коју корисник-жртва насиља у породици и породица имају;
- Опис и процена актуелног стања и социјалне историје корисника жртве насиља у породици , укључујући и његов положај у породици, начин задовољавања потреба у породици, емоционално, физичко, социјално функционисање и тешкоће у функционисању;
- Опис и процена породичне средине и функционисање, укључујући физичко окружење породице (домаћинства), услове становања, суседство, структуру породице, стабилност, присутне стресове и односе чланова породице;
- Опис степена образовања, запосленост и приходе свих чланова породице;
- Опис других значајних карактеристика корисника –жртве насиља у породици као на пример културних, религијских, националних, које утичу или могу утицати на динамику односа унутар породице и начин задовољавања потреба корисника-жртве насиља у породици;
- Опис историје насиља у породици за чланове породице;
- Опис и процена здравственог стања и потреба корисника-жртве насиља у породици посебно са становишта менталног здравља, укључујући и историју здравствених третмана, употребу лекова, хоспитализације,
- Опис евентуалне злоупотребе психоактивних супстанци (алкохола, дрога, таблета и других супстанци) корисника-жртве насиља у породици и других чланова породице уколико је релевантно за проблем;
- Опис предузетих и планираних мера и услуга од стране центра за социјални рад-органа старатељства и других релевантних служби и установа;
- Предлог других мера и услуга које су потребне за стабилизовање стања корисника-жртве насиља у породици и задовољавања потреба.

9. Планирање и врсте планова

У циљу благовременог, целовитог и континуираног обезбеђивања услуга кориснику-жртви насиља у породици, сачињава се посебни планови услуга и мера .

У сачињавању плана услуга и мера учествују: водитељ случаја и чланови тима стручњака; корисник –жртва насиља у породици, друга значајна лица из породичног и ширег окружења корисника –жртве насиља у породици; стручњаци и представници других служби који су учествовали у поступцима процене или пружају, или треба да обезбеђују услуге кориснику – жртви насиља у породици или њеној породици. Сви укључени у сачињавање плана треба да потпишу план, а супервизор треба и да одобри и да потпише план.

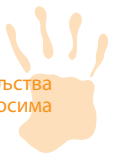
План услуга и мера у случајевима насиља у породици доносе се:

- Почетни план услуга и мера, најкасније 15 дана од дана када је започет рад са корисником-жртвом насиља у породици;
- План услуга и мера по окончаној усмереној процени, најкасније 60 дана од дана када је започео рад са корисником-жртвом насиља у породици;
- План за стабилизацију осамостаљивање и интеграцију корисника-жртве насиља у породици;
- Други планови усмерени на пружање помоћи и подршке кориснику –жртви насиља у породици.

Планови пружања услуга кориснику-жртви насиља у породици морају садржати:

- Опис стања из процене и одређење ризика који се морају решавати ;
- Одређење општих и посебних циљева, који се спецификују у виду пожељних, односно очекиваних исхода;
- Одређење индикатора очекиваних исхода који треба да укажу да је постојећи проблем, потреба или ризик превазиђен, смањен или потреба задовољена;
- Одређење активности да би се достигли циљеви и исходи;
- Одређивање ко, како, када и где реализује активности, да би се достигли постављени циљеви;

- Одређење временског оквира за почетак и за завршетак задатка;
- Одређење средстава верификације испуњености и достигнутоци општих и посебних циљева рада;
- Одређење начина и временских рокове за преиспитивање плана и поновно планирање уколико је потребно.

Приликом планирања посебно је потребно водити рачуна да се предузимају разумне мере, које су у складу са принципом најмање рестриктивне интервенције, а релевантне за достизање и одржање оптималаног нивоа задовољавања потреба корисника – жртве насиља у породици.

План услуга и мера континуирано се прати и прегледа, предузете услуге, мере и интервенције се документују, усклађују и мењају према постављеним циљевима.

Поновни преглед врши се на основу резултата евалуације најмање сваких шест месеци од дана доношења плана услуга, осим уколико планом није предвиђено да период буде краћи.

Поновни преглед и евалуација треба да одреди

- да ли предузете услуге и мере одговарају на потребе корисника-жртве насиља у породици;
- које препреке и околности ометају напредак према постављеним циљевима и исходима;
- да ли су утврђени рокови одговарајући и да ли их треба мењати и прилагодити новонасталим околностима;
- да ли су кориснику-жртви насиља у породици и породици потребне неке додатне услуге и начин на који оне могу да буду обезбеђене;
- да ли су услуге координиране на одговарајући начин како би се правовремено, усклађено и целисходно одговорило на потребе корисника-жртве насиља у породици.

10. Завршетак рада

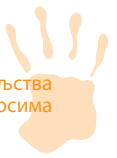
Рад са корисником-жртвом насиља, односно пружање услуга може се окончати под следећим условима:

- да су предузете услуге и мере одговориле на потребе корисника насиља у породици;
- да су санирани узроци и последице извршеног насиља у породици;
- да је организација живота корисника-жртве насиља у породици таква да нема ризика од понављања насиља или да је такав ризик сведен на најнижи ниво, који не захтева посебно ангажовање центра за социјални рад-органа старатељства;
- да корисник –жртва насиља у породици изричито одбија да прихвати пружање помоћи и подршке;
- да су у току рада констатоване и друге околности које објективно онемогућавају пружање помоћи и подршке кориснику-жртви насиља у породици.

Документовање завршетка рада са корисником се врши на тај начин што је водитељ случаја дужан у службену документацију наведе:

- разлог за завршетак рада на случају;
- кратак преглед обезбеђених услуга, укључујући и напредак који је постигнут у складу са циљевима социјалне заштите;
- процену преосталих ризика у коју је укључена процена актуелног стања корисника и породице, потреба, снага и ризика;
- завршне констатације .

Одлуку о завршетку рада са корисником жртвом насиља у породици, пре окончавања мора верификовати супервизор или руководилац службе .

VIII ШТА ЈЕ ПОСЕБНО ВАЖНО ДА ЗНАЈУ СТРУЧЊАЦИ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА

1. Зашто жена остаје са насилником?¹⁸

- зато што је нико не подржава,
- зато што јој нико не верује,
- зато што други траже кривицу у њој,
- зато што законске процедуре предуго трају,
- зато што има страх од насилника,
- зато што нема довољно прихода
- зато што нема где да оде,
- зато што има децу,
- зато што се боји да ће јој он узети децу,
- зато што се стиди онога шта ће људи мислити,
- зато што је емотивно зависна од партнера,
- зато што брине о насилнику,
- зато што верује да ће бити боље,

2. Активна улога центра за социјални рад-органа старатељства у поступцима кривичноправне и грађанскоправне заштите од насиља у породици и партнерским односима

Насиље у породици, односно насиље над женама у партнерским односима је кривично дело. Обавеза је сваког државног органа да одмах по сазнању да је извршено кривично дело исто пријави надлежним службама. Пријављивање се може извршити надлежној полицијској управи или надлежном јавном тужилаштву подношењем кривичне пријаве.

¹⁸ Аутономни женски центар. Полazeћи од статистичких података који указују да су жене и деца најчешће жртве насиља у породици, стручњаци центра за социјални рад -органа старатељства требају да воде рачуна о овим чињеницама у реаговању на појаву насиља у породици и партнерским односима.

Свака жртва насиља у породици или жена жртва насиља у партнерским односима има право да буде заштићена, да се насиље одмах прекине, а да се према насилнику предузму и грађанскоправне мере заштите од насиља у породици у складу са одредбама Породичног закона. Обавеза је центра за социјални рад-органа старатељства да у сваком случају пружи помоћ кориснику-жртви насиља у породици или жени жртви насиља у партнерским односима да тражи и учествује у парничном поступку за заштиту од насиља у породици. Обавеза је центра за социјални рад-органа старатељства, да у свим случајевима када утврди неспособност корисника-жртве насиља у породици и насиља над женама у партнерским односима, користи своје овлашћење прописано Породичним законом, да сам тужбом покреће парнични поступак за заштиту од насиља у породици.

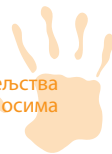
IX ПОСЕБНЕ ОБАВЕЗЕ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ПРИМЕНИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА

Закључење споразума о сарадњи

Центри за социјални рад – органи старатељства су обавезни у року од једне године од дана усвајања Посебног протокола да у остваривању своје координаторске улоге на локалном нивоу у циљу задовољавања потреба лица која трпе насиље у породици и партнерским односима, у складу са чланом 58. Закона о социјалној заштити, приступе склапању споразума о сарадњи на локалном нивоу између установа и других организација чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите жртава насиља у породици и у партнерским односима.

Формирање интерног тима и дефинисање процедура

Центар за социјални рад-орган старатељства је у обавези да у року од шест месеци од дана усвајања Посебног протокола детаљније разради сопствено поступање ради боље заштите жена од насиља у породици и у партнерским односима и формира посебни интерни тима стручњака за бављење појавом насиља у породици, насиља у партнерским односима и пружање помоћи и подршке жртвама;

X ЗАВРШНЕ ПДРЕДБЕ

За примену Посебног протокола одговорни су директори центара за социјални рад –органа старатељства.

Праћење и анализу ефеката примене Посебног протокола врши Републички завод за социјалну заштиту и о томе сачињава извештај који се доставља Министарству рада, запошљавања и социјалне политике до краја фебруара месеца текуће године за претходну годину.

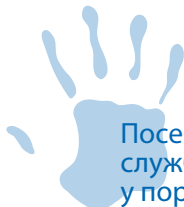

Влада Републике Србије
Министарство унутрашњих послова
Кабинет министра

**Посебан протокол о поступању полицијских
службеника у случајевима насиља над женама
у породици и у партнерским односима**

Садржај

Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима

1. Дефиниције и општи појмови	74
2. Општи принципи у заштити жена жртава насиља у породици и у партнерским односима	76
3. Поступање полицијских службеника по сазнању за случај насиља над женама у породици и у партнерским односима	77
3.1. Пријава насиља над женама у породици и у партнерским односима	78
3.1.1. Пријава насиља над женама у породици и у партнерским односима путем телефонског позива	78
3.1.2. Пријава насиља над женама у породици и у партнерским односима од стране жртве или другог лица у службеним просторијама полиције	80
3.2. Упућивање и долазак полицијских службеника на место догађаја насиља над женама у породици и у партнерским односима	80
3.3. Контрола учиониоца насиља	83
3.4. Поступање полицијских службеника након прикупљених информација	83
3.5. Документовање догађаја	84
3.6. Обавештење од грађана (жртве и сведока)	84
3.7. Лажно пријављивање	85
4. Безбедност жртве насиља и упућивање у систем заштите	86
5. Сарадња са другим установама и институцијама које се баве насиљем над женама у породици и у партнерским односима	88
6. Примена и праћење примене посебног протокола	89
1.1. Упознавање са Посебним протоколом	89
1.2. Обука полицијских службеника о примени Посебног протокола	89
1.3. Информисање грађана о надлежностима полиције	90
1.4. Праћење примене Посебног протокола	90
7. Евиденција података о случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима	90

Влада Републике Србије
Министарство унутрашњих послова
Кабинет министра

Број: 01-
Датум:
Београд

Закључком Владе од 24. новембра 2011. године, којим је усвојен Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима, предвиђена је обавеза за Министарство унутрашњих послова да донесе посебан протокол којим ће детаљније разрадити интерне поступке, у складу са принципима и циљевима Општег протокола.

Доношење Посебног протокола о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима је од великог значаја за Министарство унутрашњих послова, јер је уз поштовање принципа да је безбедност, односно сигурност жртве приоритет, нормативно уређена процедура поступања полицијских службеника у случајевима породичног насиља.

Циљеви протокола су стандардизација поступања полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, као и специјализација одређених полицијских службеника који ће се ангажовати приликом поступања полиције у овим случајевима.

Министарство унутрашњих послова ће, поред доношења Посебног протокола о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, наставити са спровођењем активности у процесу заштите жртава свих облика родно заснованог насиља и настојаће да подстиче мултисекторску сарадњу у овој области, а све у циљу увођења системских решења и примене механизма који омогућавају ефикасно поступање које је у складу са међународним обавезама и националним законодавством, а тиче се заштите људских права.

МИНИСТАР
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
Ивица Дачић

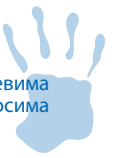
1. Дефиниције и општи појмови

Сваки облик родно заснованог насиља, односно сваки поступак који доводи до наношења штете или патње физичке, менталне или сексуалне природе, претње таквим поступцима, принуда и други облици ограничавања слободе представљају насиље над женама као облик дискриминације у смислу Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, најважнијег међународног уговора у области права жена, који је Република Србија ратификовала 1981. године.

Насиље у породици и у партнерским односима има различите облике и манифестације.

- **Физичко насиље** је намерна употреба физичке силе која може да изазове бол, повреду, инвалидитет или смрт. Укључује понашања као што су гребанье, гурање, чупање косе, трешење, шамарање, ударање, шутирање, грижење, дављење, убоде, наношење опекотина, физичко ограничавање, премлаћивање и убиство и друге манифестације.
- **Сексуално насиље** је сексуални акт без сагласности или могућности избора жртве да да пристанак, независно од тога да ли се акт одиграо, затим сексуални акт или покушај тог акта када особа није у стању да се сагласи или одбије учешће услед болести, инвалидитета, утицаја психоактивних супстанци, узраста, односно застрашивања, уцене или притиска, болан и понижавајући сексуални чин. Заstraшивање, уцене или притисци на учествовање у нежељеном сексуалном акту укључују коришћење речи, гестова, предмета или оружја ради исказивања намере да се изазове бол, повреда или смрт.
- **Психичко насиље** је нарушавање спокојства жртве услед понашања, претњи и примене метода заstraшивања са или без употребе оруђа и оружја којима се могу изазвати телесне повреде. Укључује понижававање жртве, контролисање њеног понашања, ускраћивање информација, посрамљивање и омаловажававање, окривљивавање, изолацију од пријатеља и породице, манипулацију децом и омаловажававање жртве у родитељској улози, онемогућавање приступа новцу и другим добрима које утиче на ментално и емотивно стање жртве.

Специфичан облик психичког насиља је контролисање жртве праћењем, односно ухођењем, где се понавља узнемиравање и заstraшивавање, као што је прогањавање особе, појављивавање на месту рада или становања, узнемиравајући позиви, писма и поруке и уништавање жртвине имовине.

- **Економско насиље** је облик психичког насиља које подразумева неједнаку доступност заједничким средствима, ускраћивање или контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и стручног напредовања, ускраћивање права на власништво, присиљавање да се одрекне власништва, отуђење ствари без сагласности и друге манифестације.

У Републици Србији насиље у породици се дефинише и забрањује одредбама Породичног закона, Кривичног законика и Закона о јавном реду и миру.

Према одредби члана 197. Породичног закона, Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиљем у породици сматра се посебно:

- наношење или покушај наношења телесне повреде,
- изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу,
- присиљавање на сексуални однос,
- навођење на сексуални однос или навођење на сексуални однос са лицем које није навршило 14. година живота или немоћним лицем,
- ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима,
- вређање, као и свако друго дрско, безобразно и злонамерно понашање

Послове заштите породице, помоћи породици и старатељства, у смислу овог закона, врши Центар за социјални рад. Поступак у спору за заштиту од насиља у породици покреће се тужбом. Тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење мере заштите од насиља у породици могу поднети: члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства.

Сходно члану 198. Породичног закона, против члана породице који врши насиље суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице.

У погледу поступања полиције важна је инкриминација насиља у породици у Кривичном законикау, у ком је због комплексне кривичноправне заштите члана породице прописано засебно кривично дело Насиље у породици (члан 194. Кривичног законика).

Међутим, у радњама учиниоца кривичног дела надлежни тужилац може извршити квалификацију неког другог кривичног дела са елементима насиља (нпр. Тешка телесна повреда, Лака телесна повреда, Запуштање и злостављање малолетног лица, Злостављање и мучење, Угрожавање сигурности, Противправно лишење слободе, Угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи, Навођење на самоубиство и помагање у самоубиству, Силовање и слично). Такође, имајући у виду различите манифестације насиља, могуће је препознавање прекршаја из Закона о јавном реду и миру.

Кривично дело насиља у породици (члан 194. Кривичног законика), чини свако ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице.

Чланом породице, у смислу Кривичног законика, сматрају се: супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник. Члановима породице сматрају се и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

2. Општи принципи у заштити жена жртва насиља у породици и у партнерским односима

Насиље над женама у породици и у партнерским односима је препознато као озбиљан деликт који има негативан утицај на друштвену заједницу и права појединца и оно захтева снажне и ефикасне одговоре државних органа и организација цивилног друштва, који се бави овом проблематиком.

У свом поступању полиција се придржава заједничких и општеважећих принципа који су дефинисани у Општем протоколу о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима, а то су:

1. Безбедност и сигурност жртве је приоритет у раду стручних служби;
2. Безбедност и добробит детета се постиже кроз осигурање безбедности и подршку аутономији ненасилном родитељу;

3. За насилно понашање одговоран је искључиво учинилац;
4. Све интервенције треба да узму у обзир неједнакост моћи између жртве насиља у породици и насилника;
5. Поштовање потреба, права и достојанства жртве;
6. Хитност поступка се усаглашава са проценом опасности ситуације и угрожености жртве;
7. Институције, у оквиру својих улога, надлежности и мисија, су одговорне да зауставе насиље и предузму мере заштите;
8. Подизање стручних компетенција кроз планске едукације и афирмацију примера добре праксе.

Да би се права жена које трпе насиље остварила, неопходно је успостављање система који ће омогућити да се у ситуацијама насиља у породици и нарочито насиља међу интимним партнерима покрене брз, ефикасан и координисан поступак који тренутно прекида насиље, штити жртву од даљег насиља и обезбеђује одговарајућу правну и психосоцијалну интервенцију којом се обезбеђује њена рехабилитација и интеграција.

Насиље које се чини према члановима породице има специфичне карактеристике у односу на насиље учињено ван породице. Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и контролисање чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава, нарочито у традиционалним и патријархалним заједницама, мушкарци имају знатно више моћи – не само физичке, већ и економске и друштвене.

У свом поступању полиција мора имати у виду неједнаку моћ између мушкарца и жене, као и културолошке разлике међу члановима породице у различитим заједницама и срединама, како би на непристрасан, конструктиван, доследан и неосуђујући начин поступала са жртвама, користећи сва законом предвиђена овлашћења.

3. Поступање полицијских службеника по сазнању за случај насиља над женама у породици и у партнерским односима

Заштита од насиља у породици почиње препознавањем насиља. Препознавање насиља је обавеза свих институција у оквиру њихових редовних делатности. Препознавање може бити резултат пријаве од стране жртве било којој установи у систему заштите, или уочавања физичких, психичких или других трагова и манифестација насиља од

стране било ког службеног или стручног лица или од стране трећег лица које насиље пријављује установи.

Полиција има обавезујуће поступање у случајевима насиља у породици над женама и у партнерским односима. С тим у вези, предузима мере на спречавању, откривању и документовању кривичних дела и прекршаја учињених насиљем од стране члана породице или партнера.

Полиција приликом поступања са жртвама насиља треба да се придржава етичких правила и у том смислу пружи им сигурност и подршку.

У свом поступању полиција остварује сарадњу са другим државним органима и организацијама цивилног друштва.

3.1. Пријава насиља над женама у породици и у партнерским односима

Полиција може на различите начине доћи до сазнања да је извршено насиље у породици (непосредно, посредно и самоиницијативно) и то:

- када жртва својевољно пријави насиље,
- од анонимног или познатог лица (путем телефона или писаним путем),
- када од стране суда или тужилаштва добије одређене налоге за поступање,
- пријавом од стране службеника Здравственог центра, Центра за социјали рад или друге установе,
- обављањем других полицијских послова и безбедносних задатака.

Овом приликом су издвојени случајеви пријављивања насиља, који су у пракси најчешћи и којима посебно посвећујемо пажњу јер су веома битни за правилан рад са жртвама насиља у породици и партнерским односима, а то су пријава насиља путем телефонског позива и непосредно у службеним просторијама полиције.

3.1.1. Пријава насиља над женама у породици и у партнерским односима путем телефонског позива

Иницијални разговор полицијског службеника са лицем које пријављује насиље (обавештење од грађана), треба да омогући да се формира што је могуће потпунија и квалитетнија прелиминарана слика о насиљу које се пријављује. У циљу осигурања безбедности

грађана, полиција је дужна да предузме НЕОДЛОЖНУ ИНТЕРВЕНЦИЈУ у свим случајевима, а посебно када се процени да живот и здравље лица могу бити угрожени.

Полицијски службеник коме је пријављено насиље треба да прибави одговоре на следећа питања:

1. Где се дешава насиље (адреса, број стана),
2. Са ким разговара (са жртвом, сведоком, чланом породице),
3. Шта се догодило (да ли се насиље дешава у тренутку позива),
4. Да ли је неко повређен (ако да, да ли је потребна хитна медицинска помоћ),
5. Ко је пријављено лице, да ли је присутан, ако није где се налази,
6. Ко је жртва, (да ли је у непосредној опасности),
7. Да ли је коришћено оружје, да ли је пређено оружјем, којим, где је сада оружје,
8. Да ли је пријављено лице под утицајем алкохола или опијата,
9. Да ли су присутна деца (колико деце, којих година, да ли су безбедна),
10. Да ли се насиље дешавало и раније (да ли је полиција интервенисала и раније),
11. Да ли је на снази нека од судских мера заштите од насиља.

НАПОМЕНА: У случајевима где постоји непосредна опасност по жртву и хитност у поступању фокусирати се на питања која се односе на безбедност жртве.

У зависности од конкретне ситуације и уколико се процени да је потребно, полицијски службеник ће обавестити лице које је пријавило насиље о приближном времену доласка полицијских службеника на место догађаја. Може се тражити од лица које је пријавило насиље да остане на телефонској вези са полицијом и, уколико је у могућности, да даје обавештења о тренутним дешавањима и насиљу. У случајевима где постоји тренутна опасност по жртву, полиција може препоручити жртви одлазак на сигурно место (код комшија, родитеља, рођака и сл.) до доласка полицијских службеника који ће јој пружити потребну заштиту.

Полицијски службеник који комуницира са жртвом не сме правити коментаре и изражавати личне ставове о инциденту док разговара са жртвом насиља, нити се интересовати о спремности жртве за сведочи у даљем правном поступку.

ПРЕПОРУКА: да у дежурним службама буду заступљени полицијски службеници који су прошли едукацију/обуку за поступање у случајевима насиља у породици, како би они преузели позив ове врсте.

О обављеном разговору потребно је оставити писани траг (дневник догађаја, службена белешка, извештај или слично).

3.1.2. Пријава насиља над женама у породици и у партнерским односима од стране жртве или другог лица у службеним просторијама полиције

Један од начина пријаве насиља над женама у породици и у партнерским односима јесте директно пријављивање од стране жртве или другог лица полицијским службеницима у службеним просторијама полиције.

Приликом узимања изјаве од жртве насиља потребно је обезбедити физичку заштиту и омогућити жртви да да изјаву о догађају без присуства учиниоца насиља, по могућству у службеним просторијама које су одвојене и обезбеђене од ометања и свакодневних радних послова полицијских службеника.

3.2. Упућивање и долазак полицијских службеника на место догађаја насиља над женама у породици и у партнерским односима

Циљ полицијске интервенције је да заустави насиље у породици у границама полицијских овлашћења.

На место догађаја упућују се најмање два полицијска службеника (било би пожељно различитог пола ради пружања жртви могућности да разговара са женском особом), у циљу утврђивања околности случаја и пружања заштите и друге помоћи жртви насиља, спречавања учиниоца у даљем насилничком понашању, а по потреби и обезбеђивања превоза до најближе медицинске установе или склоништа.

Неопходно је полицијским службеницима који су упућени на интервенцију, доставити податке о сазнањима везаним за пријављено лице, да ли постоје сазнања да је под дејством алкохола, опојних дрога или лекова који утичу на његово психичко стање. Такође, да ли је приликом пријављеног насиља примењена сила, оружје или друго средство/а којим је жртва повређена или је могла бити повређена као и да ли је пријављено лице раније вршило исто или слична дела са елементима насиља.

По доласку на место догађаја полицијски службеници су дужни да:

1. изврше идентификацију учиниоца насиља (једног или евентуално више), жртве и сведока догађаја;
2. раздвоје жртву и учиниоца насиља, а жртви насиља обезбеде физичку заштиту и омогуће да да изјаву о догађају без присуства учиниоца насиља и ван његовог видокруга;
3. прикупе све податке неопходне за расветљавање и доказивање кривичног или прекршајног дела, које се односи на насиље над женом у породици и у партнерским односима. При томе треба посебно узимати у обзир све информације које се тичу околности везаних за конкретни догађај насиља, прецизније одређивање врсте насиља и начина на који је почињено насиље, трајања, континуитета, евентуално ранијег насиља и да ли су надлежне институције већ поступале и у ком обиму;
4. посебно узму у обзир изложеност деце насиљу;
5. обавесте жртву насиља да ће о наведеном случају бити обавештен надлежан Центар за социјални рад;
6. упознају учиниоца насиља о конкретним мерама које ће против њега предузети.

Полицијски службеници који располажу горе наведеним информацијама морају бити свесни високог ризика који прате случајеве насиља у породици. Приликом прикупљених информација, потребно је да изврше процену могућих ризика по њихову безбедност као и по жртву и да предузму све неопходне мере и радње предострожности и заштите безбедности.

Утврђује се да ли је на месту догађаја коришћено или постоји оружје, опасног оруђе или други предмети подобни за напад и самоповређивање. Оружје ће се, уз потврду о привремено одузетим предметима, привремено одузети уз касније предлагање покретања одговарајућег поступка ради одузимања оружја. У случају сазнања о илегалном поседовању оружја, предузети потребне мере ради његовог проналажења и одузимања у складу са Закоником о кривичном поступку.

НАЈЧЕШЋИ РИЗИЦИ:

1. учинилац насиља има приступ, користи или прети употребом оружја;
2. претходна историја насиља у породици и ескалација насиља;
3. постојање судских мера забране и историја њиховог непоштовања;

4. постојање криминалне историје учиниоца (која не мора бити у вези са делима насиља у породици);
5. постојање злоупотребе алкохола или дрога или сумња на постојање психичких тешкоћа или болести;
6. претње или покушаји самоубиства (код учиниоца и/или код жртве);
7. доживљај страха жртве и њено мишљења о ризицима од будућег насиља;
8. незапосленост и финансијски проблеми;
9. актуелни проблеми у партнерским и породичним релацијама (нпр. најавна напуштања партнера, развод, спорови око имовине, старатељства или виђања са децом и сл.);
10. ако су деца присутна, да ли су већ, или да ли би могла бити повређена;
11. претње жртви, њеној фамилији, пријатељима;
12. присиљавање на сексуалне односе;
13. историја љубоморног понашања учиниоца у односу на жртву, прогањање или узнемиравање од стране бившег партнера;
14. други показатељи који би могли бити од значаја: изолација жртве (социјална или географска), невољност да напусти стан/кућу, чињеница да не зна (довољно добро) језик или да нема држављанство, одређене врсте инвалидитета или хроничних болести, трудноћа, узраст/старост жртве и сл.

Први представљен ризик указује на могућност да учинилац насиља има приступ оружју и том смислу полицијски службеници су дужни обратити пажњу да ли неко од чланова породице који живе у тој кући/ домаћинству, имају у поседу оружје као и да ли евентуално на други начин исти може доћи у посед оружја.

Начин поступања полицијских службеника на месту где се одвија или се одвијало насиље мора бити професионалан. Средства принуде морају бити употребљена у границама законом утврђених овлашћења уз доминантну примену начела сразмерности у поступању. Приликом предузимања мера и радњи полицијски службеници поступају у складу са Закоником о кривичном поступку.

3.3. Контрола учиониоца насиља

Приликом интервенције, задатак полиције је успостављање нарушеног реда и мира, односно успостављање контроле над учиниоцем насиља али и других лица која су затечена на месту догађаја. За успешно извршење одређених сложених интервенција мора се извршити процена о броју полицијских службеника који ће интервенисати. Примена полицијских овлашћења ради даљег спречавања кривичног дела или прекршаја и издвајање нападача, могуће је његовим лишењем слободе и довођењем у службене просторије полиције.

НАПОМЕНА: Приликом интервенције полицијских службеника треба имати у виду да код жртве постоји присутан страх од освете шта ће се догодити приликом сваког следећег контакта. Такође, жртве често не желе да учинилац насиља изгуби посао због последица пријављивања, јер у том случају не би био у могућности да издржава породицу. Неретко се дешава да жртве насиља осећају кривицу због догађаја и мисле да су требале нешто да предузму како не би дошло до насиља, тако да се у моменту доласка полиције колебају да ли да сведоче о догађају или да одустану, сматрајући да је интервенција полиције била довољна да се насилник "заплаши" и да више неће поновити насиље.

3.4. Поступање полицијских службеника након прикупљених информација

Сходно информацијама добијеним од стране жртве насиља, које се односе на тежину извршеног дела и последице, одлучује се о томе да ли полицијски службеници униформисане полиције или криминалистичке полиције настављају рад по предмету. (**Упутство о начину рада организационих јединица на сузбијању криминалитета**)

О прикупљеним сазнањима, обавештењима и доказима, поступајући полицијски службеници извештавају надређеног старешину или дежурну службу, ради даљег обавештавања надлежног тужиоца који сходно својим овлашћењима врши квалификацију кривичног дела и даје налог о даљем поступању (прикупљању доказа и обавештења, криминалистичко-техничкој обради места догађаја, у одређеним случајевима обавештавање надлежног истражног судије о догађају ради вршења увиђаја и друго).

Уколико се надлежни тужилац изјаснио да у радњама учиниоца насиља нема елемената кривичног дела које се гони по службеној дужности, полицијски службеници обавештавају жртву о квалификацији и да може поднети приватну тужбу. Такође, ако постоје обележја прекршаја из Закона о јавном реду и миру, полицијски службеници предузимају мере сходно Закону о прекршајима.

О предузетим мерама полиције потребно је обавестити жртву.

3.5. Документовање догађаја

На месту догађаја насиља у породици, полицијски службеници утврђују чињенично стање и то утврђујући где се насиље догодило, ради обезбеђења материјалних доказа, као и обезбеђења евентуалних сведока насиља, али и такође утврђују да ли је жртва задобила одређене повреде (видљиве повреде или оне које је потребно да се констатују лекарским прегледом).

Фиксирање доказа на месту догађаја је веома битно за квалитетно документовање кривичне пријаве. У том смислу неопходно је:

1. прецизирање врсте и локације повреда на жртви уз њихово описивање, а уз њену сагласност и фотографисање повреда;
2. прикупљање одеће која је поцепана, крвљу умазана, предмета са којих је подесно узети трагове и сл, поштујући правила криминалистичке тактике и технике;
3. фотографисање и описивање затеченог изгледа места догађаја (у стану преврнут, уништен, оштећен намештај), уколико је неопходно иницирање истражног поступка претресања у циљу прибављања материјалних доказа који би могли користити током кривичног поступка.

Саслушање осумњиченог за кривично дело, односно прекршаја из области „насиља у породици“, вршити у складу са Законом о кривичном поступку, односно Законом о прекршајима.

Уз кривичну и прекршајну пријаву је неопходно доставити: извештаје о претходним пријавама насиља полицији, извештаје о довођењу и задржавању лица осумњиченог за насиље, извештаје о претходним казнама (прекршајним и кривичним), о постојању пресуда за мере заштите од насиља у породици (Породични закон) и њиховом кршењу, као и информације и документа прибављена из других извора, као што су извештаји Центра за социјални рад или организација специјализованих за подршку жртвама насиља у породици.

3.6. Обавештење од грађана (жртве и сведока)

Прикупљање обавештења од жртве захтева **посебне припреме и то:**

1. службене просторије где ће се жртва охрабрити да сведочи о насиљу које јој се десило;
2. проверу како се жртва осећа (да ли јој је потребно да се одмори, попије воду, добије здравствену помоћ и сл.);

3. припрема свих релевантних сазнања о претходним случајевима насиља који су пријављени, лекарским извештајима, прикупљеним материјалним доказима;
4. представљање полицијског службеника који узима обавештење и других присутних особа, као и сврхе разговора;
5. указивање жртви, пре самог започињања разговора, да је полицијски службеник ту да јој помогне и да је замоли да му скрене пажњу сваки пут када процени да није на прави начин разумела питање и да без устручавања, својим речима, говори о свему, па и о оним детаљима за које мисли да су познати полицији.

Показано разумевање, пружена подршка, исказана обзирност и вештина полицијског службеника су битни за придобијање поверења жртве и сведока ради прикупљања обавештења о догађају или догађајима који се односе на насиље. У том случају, било би пожељно да разговор са жртвом обављају полицијски службеници женског пола. Разговор са децом води искључиво полицијски службеник који има одговарајућу лиценцу за то, уз присуство службеника Центра за социјални рад, педагога и евентуално особе од поверења.

У ситуацијама насиља према женама у породици и у партнерским односима често се дешава да нема сведока или да не желе да говоре о ономе што су видели и о чему знају (неће да се мешају или се плаше последица). Корисни сведоци нису само очевици конкретног догађаја, већ и све особе које знају да је жртва трпела насиље, малтретирање, праћење, да је добијала претеће позиве, особе које су чуле звуке (као што су вриштање, вика, лом), виделе жртву непосредно после догађаја, виделе место догађаја после самог инцидента, пружале помоћ жртви и деци непосредно после догађаја. Због тога је важно, док жртва даје изјаву о догађају, питати у свакој фази да ли је неко био присутан или је могао имати неко сазнање о догађају.

3.7. Лажно пријављивање

Присутан је одређени проценат лажног пријављивања кривичних дела са елементима насиља у породици, а најчешћи мотиви за лажно пријављивање тих догађаја дела су:

- освета партнеру због раскида везе,
- љубомора,
- неузвраћена љубав,
- материјална корист,

- код млађих особа ради оправдања због: бегства од куће, касних излазака, неоправданих изостанака из школе, недовољних оцена, скретања пажње родитељима на личне или породичне проблеме,

Неке од индиција које могу указати да се ради о лажном пријављивању насиља у породици и партнерским односима су:

- нетачни детаљи о времену, месту и начину извршења кривичног дела,
- непостојање одбрамбених повреда код оштећене особе која изјављује да је силом принуђена на обљубу,
- проток дужег времена од тренутка „извршења“ кривичног дела до пријављивања, и др.

НАПОМЕНА: Недоследност у исказима жртве или сведока не мора да значи да су наводи нетачни (лажни). Недоследност се може јавити због неразумевања или нејасно постављеног питања, збуњености ситуацијом у којој се налази, тешког присећања догађаја због преживљене трауме, узбуђења, евентуалног колебања жртве, утицаја породице да не пријављује насиље и слично.

4. Безбедност жртве насиља и упућивање у систем заштите

Током поступања полицијски службеници ће на примерен и јасан начин упознати жртву насиља с њеним законским правима, посебно заштитним мерама и условима њиховог изрицања и примене које се одnose на учиниоца, као и мерама и радњама које ће у даљем поступању полиција предузети против учиниоца насиља, а које су посебно важне за заштиту њене сигурности (нпр. о довођењу учиниоца у службене просторије, одређивању и трајању мере полицијског задржавања, прослеђивања прекршајном или истражном судији с предлогом за задржавање, односно одређивању притвора, о пуштању учиниоца одмах након испитивања од стране прекршајног или истражног судије, о важности самозаштитног понашања и сарадничког односа жртве на начин којим ће допринети постизању своје сигурности).

Полицијски службеник треба да размотри сва питања од значаја за процену безбедности жртве, као и других чланова породице и да са њима разговара о мерама њихове сигурности. У случајевима где постоји ризик од понављања виктимизације, полицијски службеник треба да

упозори жртву о потенцијалном ризику у коме она, и евентуално њено дете, могу да се нађу. (3.2. – најчешћи ризици)

У случајевима високог ризика или уколико жртва насиља тражи смештај у склоништу/прихватилишту за жртве насиља у породици, од надлежног Центра за социјални рад затражити да размотри и предузме мере хитног збрињавања жртве и чланова породице који су угрожени.

Уколико је потребно обавити разговор или збринуту дете или малолетника одмах затражити долазак и интервенцију социјалног радника Центра за социјални рад, водећи рачуна да боравак у полицијској станици буде што краћи.

Неопходно је да жртва добије детаљне информације о свим учесницима који се баве пружањем помоћи и осигурањем безбедности. То укључује адресе, бројеве телефона и информације о услугама полиције, Центра за социјални рад, здравствених установа, СОС телефона за жртве насиља, прихватилишта (сигурне куће) и друге организације у заједници специјализоване за насиље у породици и насиље над женама. Омогућити да се уз жртву нађе „особа за подршку“ (која ће је пратити у поступцима пред органима).

Важно је изградити однос поверења и недвосмислено указати да је насиље неприхватљив облик понашања, те да је одговорност за насиље увек на насилнику, а не на жртви.

ИЗЈАВЕ ПОДРШКЕ ЖРТВИ

- Насиље које вам се догодило није изазвано вашом кривицом,
- Насиље је искључиво одговорност насилника,
- Нико нема право да Вас злоставља,
- Насиље је забрањено (као прекршај и као кривично дело),
- Нисте сами, можете да добијете помоћ, могу Вам рећи ко ће Вам осим полиције пружити помоћ,
- Злостављање има озбиљне последице по Ваше здравље, али и здравље Ваше деце.

ИЗЈАВЕ КОЈЕ ШТЕТЕ ЖРТВИ

- Зашто сте то себи дозволили?
- Шта сте урадили да га наљутите?
- Зашто ми то нисте пре рекли?
- Зашто нисте звали полицију?
- Зашто сте са њим када знате да је насилан?
- Зашто га нисте оставили када Вас је први пут ударио?

Пружање заштите не сме да зависи од спремности жртве да поднесе пријаву или сведочи против учиниоца насиља.

Битно је обезбедити добру размену информација између свих учесника заштите.

Центар за социјални рад је Законом о социјалној заштити и Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада Центра за социјални рад обавезан да реализује координацију мера и услуга у заједници. Полиција треба да упућује све жртве насиља у породици и у партнерским односима на Центар за социјални рад, да размењује информације и да учествује на конференцијама случаја које се организују у циљу израде плана заштите и услуга за жртве насиља.

План заштите мора да осигура безбедност жртве, да заустави насиље и да спречи да се дело понови, да заштити права жртве, да јој омогући да слободно донесе одлуке у свом најбољем интересу, да добије услуге које служе њеном опоравку, оснаживању и осамостаљивању. План заштите и услуга треба да обезбеди поновни контакт са жртвом, праћење и процену ефеката предузетих мера.

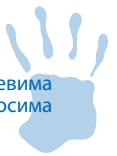
Напомињемо да сходно одредбама Закона о полицији, полицијски послови су безбедносна заштита живота, права, слободе и личног интегритета лица, као и подршка владавини права.

5. Сарадња са другим установама и институцијама које се баве насиљем над женама у породици и у партнерским односима

Израдити и упутити писане информације Центру за социјални рад о предузетим мерама и утврђеном стању у сврху предузимања социјално-интервенцијских мера или мера породично-правне заштите (Пример: Да би се обезбедила хитна заштита жене жртве насиља у породици и партнерском односу и осталих чланова породице изложених насиљу, јавно тужилаштво и орган старатељства ће, у складу са законом, поднети тужбу за изрицање мера заштите од насиља у породици).

Учествовати у конференцији случаја које организују радници Центра за социјални рад (који имају и координирајућу улогу) заједно са представницима других релевантних органа, установа и организација.

6. Примена и праћење примене посебног протокола

1.1. Упознавање са Посебним протоколом

Надлежне организационе јединице Министарства унутрашњих послова упознаће запослене са садржајем и активностима које треба да спроводе у примени и праћењу активности које су у складу са Посебним протоколом.

1.2. Обука полицијских службеника о примени Посебног протокола

Управа полиције, Управа криминалистичке полиције и Управа за образовање, оспособљавање, усавршавање и науку организоваће обуке које за тему имају насиље над женама у породици и у партнерским односима и о примени Посебног протокола о поступању полицијских службеника из ове проблематике.

Програм обуке треба да је у складу са принципима из Општег протокола и Посебног протокола о поступању полицијских службеника. Садржај обуке треба да обухвати информације о: прописима, правилима и принципима полицијског поступања у складу са Посебним протоколом. Садржај обука треба да обухвати и информације о: динамици партнерског и породичног насиља, предрасудама и специфичностима насиља у породици у односу на разлике у култури и начину живота појединих група становника, информације о раду тужилаштва, судским процедурама, о групама за подршку жртвама насиља, ефикасној размени информација са другим институцијама и организацијама. Пожељно је да међу предавачима буду и особе које нису полицијски службеници, али су у свом раду укључени у заштиту жртва од насиља у породици и у партнерским односима.

Основна обука треба да обухвати све припаднике/це полиције који су током свог свакодневног рада у контакту са пријавом насиља у породици. Ова обука се реализује кроз годишњи Програм стручног усавршавања полицијских службеника Министарства унутрашњих послова.

Специјализована обука се може организовати за полицијске службенике који ће чешће бити у прилици да раде на проблему насиља у породици и у партнерским односима. Овај вид обуке реализује се на предлог начелника подручне полицијске управе. Управа полиције ће заједно са Управом за стручно образовање, оспособљавање,

усавршавање и науку, реализовати исту, са могућношћу ангажовања стручњака из предложене области (судије, тужиоци, професори на факултетима, удружења грађана и сл.).

1.3. Информисање грађана о надлежностима полиције

Након прибављене сагласности министра унутрашњих послова, могу се припремити штампани информативни материјали који се односе на проблематику насиља у породици и у партнерским односима.

1.4. Праћење примене Посебног протокола

Ради унапређивања поступања у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима Министарство унутрашњих послова ће пратити примену Посебног протокола, као и ефекте поступања.

У подручним полицијским управама треба обезбедити сталну:

- анализу и процену предузетих мера заштите од насиља у породици
- идентификовање неопходних промена и унапређења у оперативном деловању
- праћење ефеката приликом поступања у случајевима насиља над женама у породици и партнерским односима и обезбеђена обрада података, као и њихова јавна доступност у складу са законом

7. Евиденција података о случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима

Евиденције о поступањима по пријавама о насиљу у породици воде се у оквиру постојећих евиденција Министарства унутрашњих послова у зависности од врсте учињене повреде.

Република Србија
Министарство здравља
Кабинет министра

**Посебан протокол Министарства здравља
Републике Србије за заштиту и поступање са
женама које су изложене насиљу**

Садржај

Посебан протокол Министарства здравља Републике
Србије за заштиту и поступање са женама које су
изложене насиљу

1. Увод	94
1.1 Међународни обавезујући документи	95
1.2 Национални документи	97
2. Основни појмови који се односе на насиље над женама	98
3. Превентивне и интервентне активности	104
3.1 Потврда и идентификација и насиља	107
3.1. Како питати о насиљу?	108
3.2 Одговор на здравствене последице насиља	110
3.3. Документовање насиља	111
3.4 Процена безбедности и животне угрожености жене	113
3.4 Развијање безбедносног плана	113
3.5 Упућивање на ресурсе у заједници	114
3.6 Завршетак разговора	115
4. Обука запослених у установи за примену протокола	115

Република Србија
Министарство здравља
Кабинет министра

Поштовани/а,

Подсећам грађане, а пре свега здравствене раднике и запослене у домовима здравља у Србији да је још у јуну 2010. године усвојен Посебни протокол Министарства здравља Републике Србије за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу. Посебни протокол је инструмент за препознавање, евидентирање и документовање родно условљеног насиља, са циљем да се здравствени радници/е укључе и реагују на плану откривања, сузбијања и превенције ове нежељене друштвене појаве.

Здравствени сектор је често прва и једина инстанца којој се јављају жене изложене родном насиљу. Здравствене последице насиља угрожавају физички, ментални и социјални статус жене. Разумевањем и прихватањем своје улоге, здравствени радници/е, доприносе решавању проблема насиља над женама. Неке институције нису придале неопходан значај овом проблему, као ни примени Посебног протокола и попуњавању Обрасца за евиденцију и документовање насиља, што значи да многе жене које су изложене патњама узрокованим злостављањем и даље немају ни правог саговорника, ни праву помоћ, јер ако се проблем не препозна и на њега адекватно не одговори, он се не може ни решавати.

Од суштинске је важности имати свест и преузети одговорност у откривању, документовању и реаговању на родно условљено насиље. Применом Посебног протокола и пратећег софтвера обезбеђује се унапређење и побољшање здравствених услуга и доприноси сузбијању и превенцији родно условљеног насиља у Србији. Стога позивам све здравствене раднике/це и све друге грађане да реаговањем и неигнорисањем злостављања жена учине искорак у свом професионалном приступу и на тај начин активно учину, заједно са осталим чиниоцима у заједници, да се насиље открије, санкционише, смањи, превенира и престане.

Срдачно,

Проф.др Славица Ђукић Дејановић,
министарка здравља

1. Увод

Насиље над женама обухвата широк спектар различитих форми злостављања, на основи родног обележја, које је усмерено према женама и девојкама у различитим периодима њиховог живота. Насиље над женама је резултат неравнотеже моћи између жена и мушкараца која доводи до дискриминације жена, и у оквиру друштва и унутар породице. Оно представља кршење људских права, чија сама природа лишава жене њихове могућности да уживају основне слободе, често оставља жене рањивим за даље злостављање и представља велику препреку у превазилажењу неправедности између мушкараца и жена у друштву¹. Женска људска права су неодвојиви део универзалних људских права. У складу са свим међународним документима та права морају да буду гарантована, поштована и заштићена, при чему је веома важно препознавање и спречавање дискриминације жена.

Имајући у виду да жене у Србији, према последњем попису из 2002, чине 51,4% становника, значај превенције и сузбијања насиља над женама захтева унапређење нормативног оквира и усаглашавање са међународним стандардима из ове области. Светска здравствена организација (СЗО) је 2002. године насиље прогласило приоритетним јавноздравственим проблемом.

То су разлози због којих насиље над женама није само лични већ и друштвени феномен и проблем. Према међународним документима, насиље над женама обухвата, пре свега, *физичко, психичко и сексуално насиље*, до кога може да дође у породици и у широј друштвеној заједници. Такође се указује на то да су неке групе жена више изложене ризику виктимизације насиљем, посебно жене које припадају мањинским групама, жене избеглице, мигранткиње, жене које живе у сиромаштву у сеоским и удаљеним срединама, жене у институцијама или у притвору, женска деца, жене са инвалидитетом, жене другачије сексуалне оријентације, старије жене, жене расељена лица, жене повратнице, жене које живе у сиромаштву, жене у ситуацијама оружаних сукоба и др.

Подаци указују да је насиље над женама распрострањено од 10 до 69% у различитим земљама света². Постојећи подаци о распрострањености, старосној структури, карактеристикама и последицама насиља над женама у Републици Србији обезбеђени су захваљујући

---

1 Светски извештај о насиљу и здрављу, Женева, 2002. Уводна реч генералног секретара

2 Светски извештај о насиљу и здрављу. Светска здравствена организација, Женева, 2002.

истраживањима невладиног сектора^{3 4}. Истраживање које је 2002. године спровело Виктимолошко друштво Србије у седам општина на територији Републике Србије показало је да је 28% испитаних жена доживело насиље уопште, од чега је 22,4% доживело насиље од стране интимног партнера⁵. Истраживање Аутономног женског центра, Београд обављено 2003 године по методологији СЗО⁶, на узорку од 1456 испитаница, је показало да је учесталост физичког насиља 23%, сексуалног 6%, а оба 24%. Последице по ментално здравље имало је 22% испитаница, 9% се жалило на веома лоше опште здравствено стање, а 30% је пријавило телесне повреде. Сваки случај насиља над женама носи ризик од смртног исхода. Према овом истраживању, посебно узнемирава чињеница да се 78% испитаница не обраћа ником од друштвених институција за помоћ именујући проблем трпљења насиља. Светска здравствена организација је 2002. године насиље прогласила приоритетним проблемом јавног здравља.

1.1 Међународни обавезујући документи

Женска људска права су неодвојиви део универзалних људских права, и у складу са свим међународним документима, морају бити гарантована, поштована и заштићена, те је веома важно препознавање и спречавање дискриминације жена.

Република Србија, као чланица Уједињених нација (УН), Савета Европе и других међународних организација, и потписница низа међународних докумената који се односе на права жена и родну равноправност, има обавезу да константно ради на изједначавању права и положаја жена и мушкараца, како би им омогућила једнаке могућности у свим областима живота и рада.

Наша земља има обавезе по **Конвенцији УН о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW)**⁷, коју је ратификовала 1981. године, као и препоруке које произилазе из Закључних коментара Комитета УН за елиминацију свих облика дискриминације жена (CEDAW) после подношења иницијалног извештаја Републике Србије по овој Конвенцији. Ова конвенција се ослања на Универзалну Декларацију о људским правима, и у члану 12 наводи се да „државе потписнице ће

3 Насиље у породици у Србији, Виктимолошко друштво Србије, Београд, 2002

4 Насиље у партнерским односима и здравље, Аутономни женски центар, Београд, 2005

5 Насиље у породици у Србији, Виктимолошко друштво Србије, Београд, 2002

6 WHO Multi-country study on women's health and domestic violence, WHO, 2005

7 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, усвојена на Генералној скупштини УН 1979. године

преузети све потребне мере за елиминацију дискриминације жена у области здравствене заштите да би се обезбедио, на бази једнакости мушкараца и жена, приступ здравственој заштити, укључујући и онај који се односи на планирање породице“.

Пекиншка платформа за акцију⁸ представља програм УН за оспособљавање и давање већих овлашћења женама. Ова платформа има за циљ уклањање свих препрека које стоје на путу активном учешћу жена у свим сферама јавног и приватног живота, и наглашава да жене имају право на уживање највиших стандарда физичког и психичког здравља, који представљају предуслов за њихову добробит и могућност да учествују у свим областима јавног и личног живота.

Ова декларација указује и да је „насиље над женама манифестација историјски неједнаког односа друштвене моћи између мушкараца и жена, који су довели до доминације и дискриминације над женама од стране мушкараца и до спречавања потпуног напретка жена. Насиље над женама је један од основних друштвених механизма којима се жене присиљавају да буду у подређеној позицији у односу на мушкарце“.

Насиље над женама представља кршење основних људских права

Миленијумска декларација са Миленијумским циљевима развоја УН⁹ је препознала насиље над женама као основну претњу друштвено економском развоју. Насиље је повезано са комплексним социјалним условима као што је сиромаштво, недостатак образовања, родна неравноправност, смртност деце, и разбољевањем мајки. Ови се аспекти препознају непосредно у циљу број 3 који се односи на промовисање равноправности полова и оснаживање жена, а посредно у циљу број 5 који се односи на унапређење здравља мајки, и циљу број 6 - борба против ХИВ-АИДС-а, маларије и других болести, мада се препоручује увођење родне компоненте у све миленијумске циљеве развоја.

Међу бројим **документима Савета Европе** који се баве насиљем над женама треба истаћи Декларацију о политици супротстављања насиљу над женама у демократској Европи (Рим, 1993), препоруку 1450 (2000) о Насиљу над женама у Европи; препоруку 1582 (2000) о Насиљу над женама у породици; препоруку Рес (2000)⁵ Комитета министара државама чланицама о заштити жена од насиља и препоруку 1681 (2004) која се односи на Кампању за борбу против насиља над женама у породици у Европи.

8 Усвојена на Четвртој светској конференцији о женама у Пекингу, 1995. године

9 Millennium Development Goals, усвојено на Генералној скупштини УН 2000. године

1.2 Национални документи

Насиље над женама је препознато и санкционисано у постојећем законодавству Републике Србије, и то су:

- Кривични законик Републике Србије (члан 194)
- Породични законик Републике Србије (члан 197)

Такође, неколико веома важних националних докумената је усвојено недавно, а који, између осталог, обухватају и проблематику насиља над женама. То су:

- Закон о равноправности полова (2009. године)
- Закон о забрани дискриминације (2009. година)
- Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности (2008)

Члан 194. Кривични законик Републике Србије: Насиље у породици

1. Ко применом насиља или претњом да ће напасти живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се затвором од три месеца до три године.
2. Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.
3. Ако је услед дела из става 1. или 2. овог члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.
4. Ако је услед дела из става 1., 2. и 3. овог члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.
5. Ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се затвором до три месеца до три године и новчаном казном.

Националном стратегијом за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности обухваћене су области које се тичу учешћа жена у креирању политика и у доношењу одлука у области економије, образовања, здравља, насиља над женама, као и питања средстава јавног информисања и јавног мњења. У појединачном циљу

ове стратегије (циљ број 2), а који се односи на јачање капацитета система заштите жена од насиља, предочене су активности које се односе на израду и усвајање обједињеног протокола о поступању у случајевима насиља према женама у установама социјалне заштите, здравственим, васпитним и образовним установама, у полицији и правосуђу, као и на континуирану обуку запослених у овим секторима.

2. Основни појмови који се односе на насиље над женама

Насиље према женама је сваки акт родно заснованог насиља, који резултира или може да има за последицу физичку, психичку или сексуалну повреду или патњу жена, укључујући претње таквим радњама, ограничење или произвољно лишавање слободе, без обзира да ли се дешава у сфери јавног или преиватног живота. Насиљу су посебно изложене жене из маргинализованих и вишеструко дискриминисаних група (Ромкиње, жене са инвалидитетом, избегле и расељене жене, жртве рата, жене које живе у истополним заједницама, жене са психички измењеним понашањем, жене зависне од алкохола, дроге и медикамената, жене са ХИВ/АИДС вирусом, хроничне болеснице, мигранткиње, сиромашне жене, женска деца, старице, жене из сеоских средина и друге вишеструко дискриминисане групе).

Због разорних последица које изазива, насиље над женама једна је од основних препрека за хармоничан, хуман и демократичан развој друштва. Као што је већ поменуто у претходном делу, протеклих деценија донет је низ међународних докумената и препорука, којима се указује да је дужност државе да јасно дефинише поједине облике насиља над женама, и да изгради ефикасне и делотворне инструменте за заштиту жена од насиља, да заштити право на живот, слободу и личну сигурност жена, да спречи насиље, без обзира где се оно догађа, а да женама које су преживеле насиље пружи свеобухватну правну заштиту, социјалну и економску помоћ и подршку ради изласка и ситуације насиља и ублажавања штетних последица које је оно изазвало.

Физичко, сексуално и психолошко насиље се често јављају удружено, и то значајно повећава ризик за нарушавање здравља жене.

Најчешћи починиоци насиља према женама су њихови мушки интимни партнери, било да се насиље дешава у контексту заједничког живота у домаћинству, или током повременог виђања. У 96% случајева насиља

у хетеросексуалним интимним везама, починилац је мушкарац, а жртва жена, и стога је сасвим јасно зашто је приоритет дат мерама и активностима усмереним на сузбијање насиља према женама и његових последица.

Светска здравствена организација је **физичко насиље** дефинисала као „намерну употребу физичке силе са могућношћу да доведе до смрти, повреде, или оштећења, укључујући (али не ограничавајући се на) широк спектар насилног понашања: гурање, шамарање, дрмусање, повлачење за косу, ударање, те употреба, или претња употребом оружја (пиштоља, ножа или неког другог предмета)¹⁰.

Исти извор је **сексуално насиље** дефинисао као „употребу силе, присиљавање, или физичку интимизацију од стране једне особе да би присилила другу особу на сексуалне активности против њене воље, без обзира да ли је тај чин завршен“.

Психолошко насиље (или злостављање) односи се на „константно омаловажавање и понижававање од стране партнера, као и застрашивање да ће се извести било која од горе наведених радњи“.

Психолошко насиље никако не треба занемаривати нити подцењивати. Оно може да остави још израженије последице по здравље жене, без обзира на то да ли је праћено физички насиљем и повредама или не.

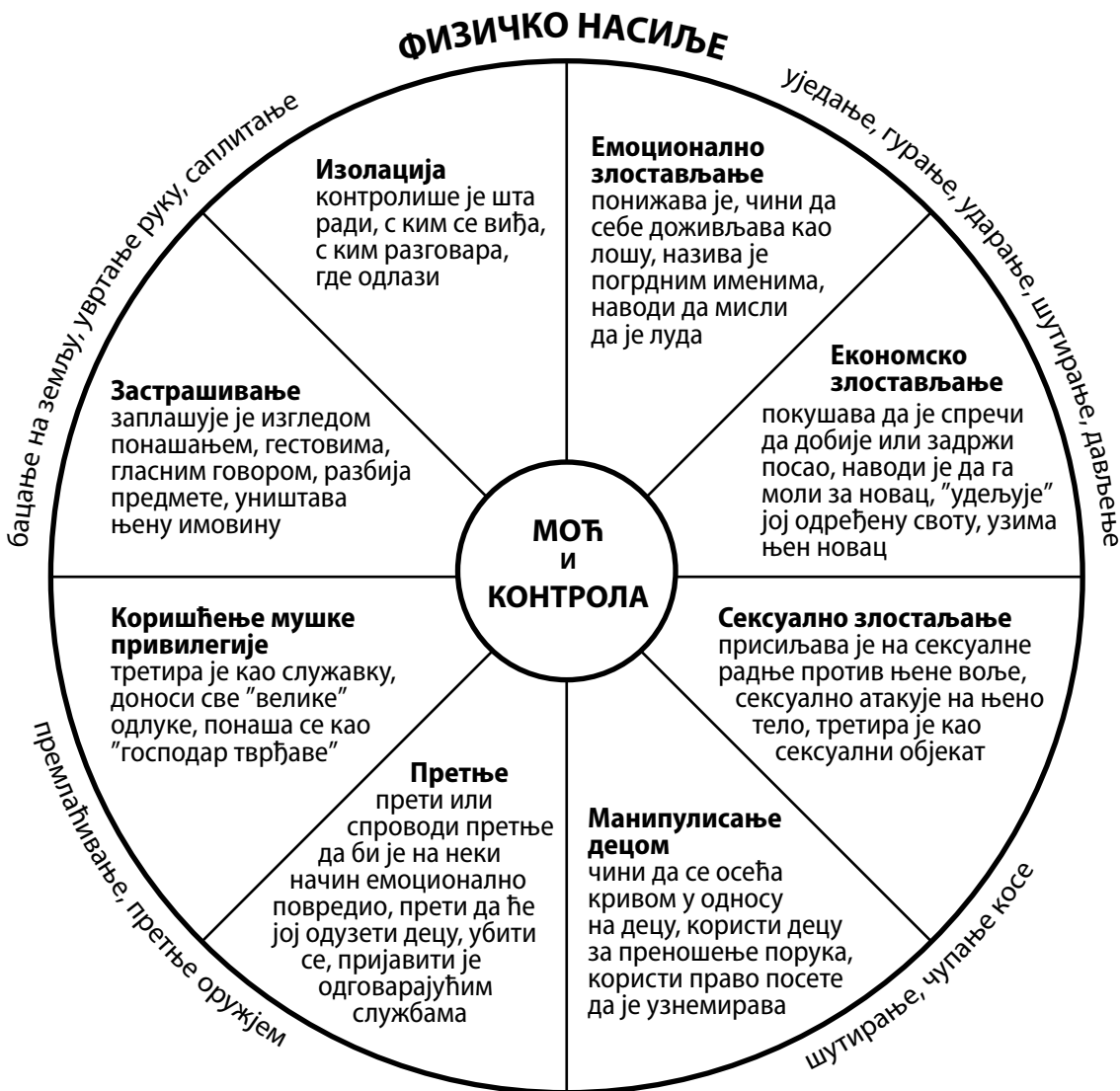
Различите методе и тактике се примењују како би се спроводила моћ и контрола жена, као и физичко насиље према њима, што је приказано на следећој страни.

Савремени концепт објашњава насиље као фактор ризика који повећава вероватноћу за настанак многобројних поремећаја здравља, развијање болести, а може да доведе и до смртог исхода, директно или индиректно. Дакле, насиље је фактор ризика који негативно утиче на здравље баш као и пушење дувана, комзумирање алкохола, или неправилна исхрана.

Доживљено физичко или сексуално насиље може да има за последицу смртни исход, који је директно или индиректно узрокован насиљем, као и читав низ несмртних исхода тј. поремећаја телесног, менталног, и репродуктивног здравља, те преузимање ризичних понашања која оштећују здравље. Свеобухватан приказ здравствених последица које се јављају у вези са насиљем приказане су у Боксу 2. При томе, било који, већ постојећи поремећај здравља, може се значајно погоршати услед изложености насиљу.

10 Светска здравствена организација, 2002

Насилје над женама
Точак: МОЋ И КОНТРОЛА

○ циљ

≡ тактике

○ служи да се спроведу тактике и оствари циљ

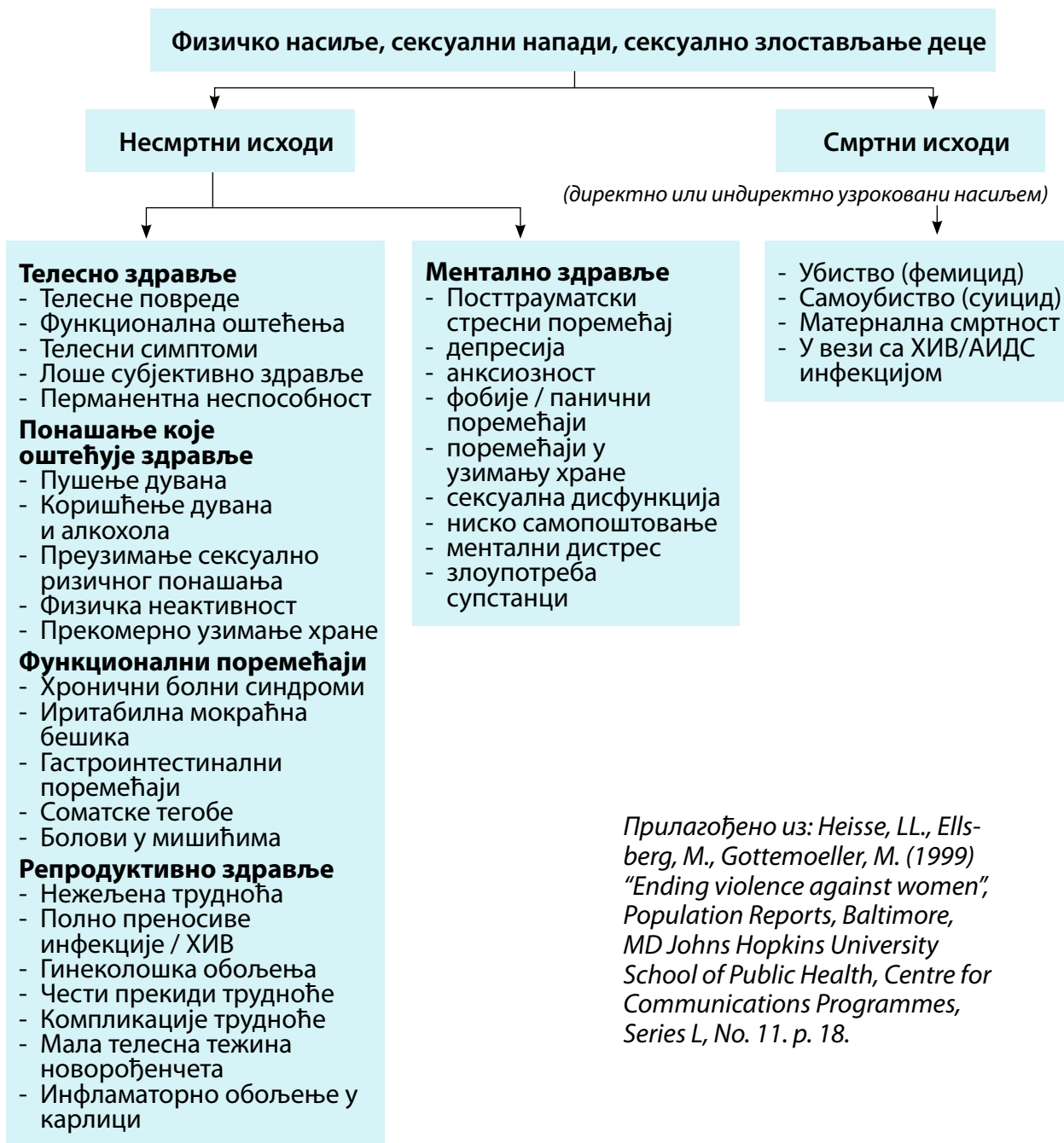

Телесне повреде могу да настану током насилног акта: шамарање, грубо ћушкање, чупање за косу, гађање предметима, ударање песницом, шутирање, стезање за врат, ношење опекотина, употреба ватреног оружја, те шиљатих (шпицастих) и оштрих предмета, и друго. Телесне повреде укључују крвне подливе, - посекотине, раздерине, огуљотине, убодине, ишчашења зглобова, напрснућа и преломе костију, повреде ока, расцепи бубне опне, повреде унутрашњих органа, што директно угрожава живот и може довести до смртог исхода. У наставку овог Протокола детаљно је описан начин документовања тако насталих телесних повреда.

Здравствене последице насиља нису само физичке повреде, већ и низ других, мање видљивих поремећаја здравља !!!

Повреде, међутим, нису једине последице насиља. Много чешће од повреда, код жена се јављају такозвани функционални поремећаји здравља, који настају као *индиректне последице* насиља. Функционални поремећаји здравља су знатно чешћи код жена које трпе насиље у односу на оне које не живе у насиљу. То су поремећаји функције различитих органа и органских система (Бокс 2) и они не морају да буду праћени видљивим физичким повредама. Стога их здравствени радници ретко доводе у везу са изложеношћу насиљу.

Бокс 2. Здравствене последице насиља

Здравствени радници који у сусрету са пацијенткињом открију знаке наведене у Боксу 3. треба да посумњају на изложеност жене насиљу и да у складу са тим предузму одговарајуће превентивне и интервентне активности како је описано у даљем тексту.

Бокс 3. Клинички индикатори насиља

<p>Анамнестички подаци</p>	<p>Хронични бол непознате етиологије (главобоља, бол у абдомену, грудима, крстима, зглобовима, малој карлици)</p> <p>Хронична стања (хроничне тегобе ГИТ, иритабилни колон, хроничан замор, соматске тегобе)</p> <p>Сексуално преносиве болести, ризично понашање (ХИВ инфекција)</p> <p>Вишеструки побачаји (намерни/спонтани)</p> <p>Егзацербација симптома хроничних болести (напр. шећерна болест, астма)</p> <p>Повреде усне дупље</p> <p>Незадовољство предузетим лечењем и учинку лекова</p> <p>Избегавање долазака на заказане прегледе</p>
<p>Психолошки симптоми</p>	<p>Несаница, поремећаји спавања</p> <p>Депресија и суицидалне идеје</p> <p>Узнемиреност и напади панике</p> <p>Поремећаји исхране</p> <p>Злоупотреба лекова, психоактивних супстанци и дувана</p> <p>Посттравматски стресни поремећај</p> <p>Честе обраћање психијатријској служби жртве и партнера</p>
<p>Физикални налаз Карактеристике повреда</p>	<p>Све повреде, посебно оне локализоване на лицу, врату, грудима, стомаку и гениталној регији</p> <p>Повреде темпоромандибуларног зглоба</p> <p>Опекотине</p> <p>Знаци сексуалног злостављања</p> <p>Централно распоређене повреде на прекривеним деловима тела</p> <p>Повреде подлактице (тзв. Одбрамбене повреде)</p> <p>Огреботине на чланцима рукеу и ногу</p> <p>Повреде које нису у складу са настанком који се наводи</p> <p>Вишеструке повреде</p> <p>Модрице које одговарају облику оруђа којима су нанете</p> <p>Модрице у различитом стадијуму</p>

<p>Индикатори понашања</p>	<p>Одложено тражење медицинске помоћи Учестали одласци у хитне и/или службе примарне заштите Упадљиво понашање у току прегледа Помињање партнерове нарави и беса Устезање да говори у присуству партнера Партнер одговара на питања постављена пацијенткињи, инсистирање да присуствује прегледу Сувише брижно или агресивно понашање партнера Злостављање деце, старих или немоћних који живе у истом домаћинству</p>
<p>Налази у току трудноће и порођаја</p>	<p>Избегавање редовних прегледа Мало добијање у тежини токпм трудноће Повреде укључујући и „пад“ Компликације у трудноћи и порођају (спонтани побачај, мала тежина новорођенчета, превремени порођај, антепартално крвављење и сл.) недовољна брига о себи Злоупотрба лекова, дрога, алкохола и дувана током трудноће</p>

*Адантирано из Eisenstat, S & Bancroft, L, Primary care: Domestic Violence, New England Journal of Medicine, 1999; 341: 886-92 i Lewis-O'Connor, A., Neighborhood Health Plan, 1997 and Passageway at BWH – Training Materials.

3. Превентивне и интервентне активности

Било да постоје национално дефинисани стратешки правци у области насиља над женама, и улози здравственог система, било да су тек у нацрту, најзначајније активности се одвијају првенствено на нивоу здравствене установе. Здравствени радници/це су ти који начином свог приступа и рада, препоручене добре праксе, претварају у начин поступања свих запослених и тиме доприносе да проблем насиља над женом са свим својим специфичностима буде адекватно третиран. Подаци говоре да се жене које су изложене насиљу најчешће обраћају здравственом систему, а да насиље, које је њихов главни проблем, притом остаје неоткривено и без одговора на њихове специфичне потребе.

Жене нерадо, спонтано, говоре о насиљу које доживљавају, а са друге стране здравствени радници/це, у већини случајева, не сматрају

родно насиље као део своје компетенције. Због тога је неопходно да здравствени радници/це буду спремни и обучени да кроз свој став према насиљу и остале мере пружања помоћи женама са искуством насиља, именују, препознају и идентификују насиље и на њега адекватно реагују. Откривање постојања насиља првенствено треба искористити да се жени одмах ставе на располагање сви непосредни и посредни ресурси како би се оснажила и омогућило јој да их искористи.

Иако је жена можда доживела насиље, она ће то искуство често негирати. Постоји много разлога за негирање насиља, а неки од су наведени у Боксу 4. Здравствени радници треба да буду свесни тих разлога и имају разумевање за њих.

Бокс 4. Разлози за негирање насиља од стране жена

- Страх од насилника
- Економска зависност
- Културолошки образац толерантан на насиље
- Брига за децу (страх од одузимања деце, страх да насилник не угрози децу, став „деци су потребна оба родитеља“)
- Страх од самоће
- Лојалност и емоционална везаност за насилника
- Осећање кривице и мање вредности
- Непријатност, стид, понижење, деградација
- Дисфункционални породични односи
- Алкохолизам/наркоманија
- Поремећаји личности
- Трудноћа
- Насиље претпљено у детињству
- Недостатак поверења у било кога

Добра пракса у поступању са женом која је преживела насиље подразумева радње и поступке који су приказани у боксу 5.

Бокс 5. Активности - добра пракса у пружању здравствених услуга женама са искуством насиља

1. идентификовати и потврдити насиље
2. одговорити на здравствене последице насиља
3. документовати насиље
4. проценити безбедност
5. развити безбедносносни план
6. упутити на ресурсе у заједници
7. завршити разговор у подржавајућем тону

Бокс 5а. Сврха процедура

- да се створе услови да жртва насиља говори о насиљу које трпи или је претрпела
- да се осигура поверљивост информација и заштита приватности
- да омогући адекватан одговор на ургентне потребе клијенткиње која трпи насиље
- да се документује насиље
- да се правилно процени ризик ситуације у којој се жртва налази
- да се створе услови за мултидисциплинарни приступ насиљу у породици
- да омогући клијенткињи информације и приступ установама које се
- баве проблематиком насиља у породици

Бокс 5б. Принципи на које се интервенције ослањају

- Насиље над женама и децом је кривично дело
- Насиље угрожава ментално и физичко здравље
- Насиље је озбиљан лични и друштвени проблем
- Насиље треба посматрати као потенцијално животно угрожавајући облик понашања

- Свака жртва насиља има право на помоћ неоптерећену предрасудама
- Чување и поверљивост информација добијених од жртве је од прворазедног значаја за њену безбедност
- Све интервенције и нега морају бити усмерене да оснаже жртву насиља
- Едукација здравствених радника на препознавању насиља и адекватном реаговању је саставни део превенције и ефикасне и благовремене интервенције
- Потребно је стално радити на подизању свести целокупне друштвене заједнице у односу на проблем насиља
- Информисање о службама које се баве овом проблематиком треба да су неизоставна компонента процедура

Бокс 5ц. Услови за успешну интервенцију су:

- поштовати поверљивост
- поштовати самосталност жене у доношењу одлука
- веровати ономе што жена говори из свог искуства
- прихватити женина осећања
- слушати, али не давати савете и готова решења
- дати подршку и учествовати у планирању будућности
- пружити јасне информације шта се од стручњака или институције може добити
- не умањивати значај насиља
- не игнорисати насиље и/или избегавати разговор о злостављању

3.1 Потврда и идентификација и насиља

Без обзира на то да ли жена потврђује да је имала искуство са насиљем или не, здравствени радници/це својим ставом треба недвосмислено да укажу да је насиље недозвољено, да се ничим не може оправдати и да покажу разумевање за ситуацију у којој се жена налази. При томе, изузетно је важно да се сачува женино самопоштовање и достојанство.

У боксу 6 наведени су примери – изјаве које здравствени радници могу да дају у вези са тиме. Наведени су и примери како не би смело да се комуницира са женом, да се не би додатно стигматизирала, и удаљила од здравственог сектора као места где може да добије помоћ.

Бокс 6. Потврда насиља

Изјаве подршке	изјаве које штете жени
<ul style="list-style-type: none"> • Жао ми је што Вам се то догодило. • Насиље није ваша кривица. • Насиље је искључиво одговорност насилника. • Нико нема право да Вас злоставља. • Насиље је кривично дело • Нисте сами, ако желите можете да добијете помоћ, могу Вам рећи коме можете да се обратите. • Злостављање има озбиљне последице по здравље • Постоји излаз из ситуације. • Забринут/а сам за вашу безбедност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зашто сте то себи дозволили? • Шта сте урадили да га наљутите? • Зашто ми то нисте пре рекли? • Зашто нисте звали полицију? • Зашто сте са њим када знате да је насилан? • Зашто га нисте оставили када Вас је први пут ударио?

3.1. Како питати о насиљу?

Уколико здравствени радник посумња да је жена доживела насиље, треба да постави питања којима би своје сумње поткрепио/ла. СЗО у својим препорукама за здравствене раднике/це каже да **„кад год је то могуће треба рутински питати о насиљу, као саставном делу анамнезе.“**

Разговор са пацијенткињом мора да се обави без присуства било које треће особе (насилник, особа која доводи жену на преглед, особље здравствене установе и сл.). Не постоји стандардизовани сет питања која треба поставити жени и сваки здравствени раник/ца пролагођавају

их конкретној ситуацији и контексту насиља. Питања коа се постављају могу бити индиректна и директна. Предлог питања за проверу искуства са насиљем приказан је у Боксовима ба, бб.

Бокс ба. Индиректна питања за проверу искуства са насиљем

- Не знам да ли је то случај са Вама, али пуно жена које долазе у ову установу су изложене насиљу, то је разлог што смо решили да ми започнемо разговор о томе?
- Пошто је насиље честа појава у животу жена, желите ли да о томе поразговарамо?
- Брине ме начин на који сте задобили овакве повреде.
- Да ли Вас је неко повредио?
- Ми, често, овакве повреде видимо код пацијенткиња које трпе насиље.

Бокс бб. Директна питања за проверу искуства са насиљем

- Да ли се плашите свог партнера?
- У последњих годину дана да ли Вас је партнер физички поврдио, ошамарио, гурнуо, ударио, шутнуо?
- У последњих годину дана да ли вас је Ваш муж/партнер понижавао, вређао или покушао да контролише?
- Да ли Вам је Ваш партнер упућивао претње?
- Уколико је одговор позитиван следе додатна питања:
- Да ли Вам је потребна помоћ у вези са тим што сте ми рекли?
- Да ли желите да о томе обавестимо полицију, Центар за социјални рад и/или неког другог?

На овај начин се шаље порука пацијенткињама да насиље над женама и децом постоји, да није друштвено прихватљиво и да медицински радници нису неутрални и да их се тај проблем и те како тиче.

Важно је да здравствени радник/ца не инсистира на потврди насиља, па чак и када све говори у прилог томе. У свакој активности неопходно је поштовати женину одлуку/аутономију. Ако жена/пацијенткиња

негира насиље, а постоји сумња да је изложена насиљу, у том случају прегледати је, не инсистирати да говори ако није спремна. Оставити «отворена врата» да једног дана изговори шта јој се дешава.

3.2 Одговар на здравствене последице насиља

Здравствени радници, практично, једино и препознају своју компетенцију у медицинском збрињавању здравствених последица насиља. Често, под здравственим последицама насиља, се подрезумевају само акутна стања и то најчешће повреде. Наравно да је то веома важан сегмент пружања медицинске помоћи, међутим не треба сметнути са ума ни читав низ здравствених стања и болести која настају као последица изложености жене насиљу (види Бокс 2).

У принципу, медицинско збрињавање се не разликује од пружања помоћи која је потребна због било којих других стања или околности у којима су оне могле да настану. У овој фази поступања, неопходно је да здравствени радници/це мобилишу сву своју медицинску стручност и примене је апсолутно прилагођено контексту насиља над женама.

Поступци у збрињавања последица насиља од стране здравствених радника у датом контексту су наведени у Боксу 7.

Бокс 7. Збрињавање здравствених последица насиља

Поступци збрињавања здравствених последица насиља

- Проценити ефекте злостављања на физичко и ментално здравље жене
- Прегледати садашње и скорашње повреде као и старе
- Сачинити детаљну медицинску документацију
- Санирати повреде и остале тегобе, у складу са правилима добре праксе
- Дати жени адресе и телефоне служби за помоћ женама са искуством насиља, без обзира на то да ли она тренутно жели да им се обрати или не

3.3. Документовање насиља

Документовање насиља је веома важан поступак и здравствени радници треба да буду обучени да рутински попуњавају образац за евидентирање и документовање насиља.

Медицински документ у којем су телесне повреде и здравствено стање претрпљеног насиља регистровани на одговарајући начин може да буде употребљен у току судскомедицинског вештачења. То је валидан показатељ врсте и тежине нанесених повреда тако да представља значајан, а често и пресудан доказ претрпљеног насиља и његове тежине.

Бокс 8. Сажетак података о обрасцу за евидентирање и документовању насиља

Основни подаци садрже:

- основни разлог због кога је жена дошла у здравствену установу или историју садашње болести
- детаљан запис о претрпљеном злостављању и вези са постојећим здравственим проблемом
- Запис о здравственим проблемима који би могли да буду резултат злостављања
- Сажетак садашњег и ранијег злостављања, укључујући :
  - Социјално стање, везу са насилником, и његово име (ако је могуће)
  - Изјаву пацијенткиње о томе шта се догодило (употребити њене речи)
  - Датум, време и место где се насиље догодило
  - Изглед и психичко стање пацијенткиње
  - Предмет и/или оружје које је употребљено
  - Претње или психолошко злостављање
  - Имена или опис сведока насиља

Подаци о телесном прегледу садрже:

- Налазе везане за претрпљено насиље (опште и специјалистичке)
- Детаљан опис повреда, укључујући врсту, локализацију, број, величину, боју, што треба уцртати на телесној мапи
- Колор фотографије, уколико је могуће

Лабораторијске и остале дијагностичке процедуре

- евидентирати резултате лабораторијских тестова, рентген снимке, резултате осталих дијагностичких процедура које имају везе са претрпљеним насиљем

Белешке о процени, упућивању и праћењу

- информације о здрављу пацијенткиње,
- информације о процени безбедности, укључујући и могућност убиства и самоубиства (према њеној процени и процени здравственог радника)
- забелешку о томе где је упућена
- забелешку о датуму и времену заказаног контролног прегледа

Значајно је напоменути да овакав приступ тј. детаљно описивање и документовање последица повређивања не треба искључиво везивати за лекаре специјалисте судске медицине. На против сви здравствени радници који су у контакту са жртвама породичног насиља, укључујући ту лекаре различитих специјалности који лече последице претрпљеног насиља могу обавити, адекватно, клинички судско-медицински преглед и сачинити валидан медицински документ уколико су на одговарајући начин едуковани.

Образац за евидентирање и документовање насиља је валидан показатељ врсте и тежине задобијених повреда и има прворазредан судан судско-медицински значај!!!

У складу са чланом 332. Кривичног Закона Републике Србије - Непријављивање кривичног дела и учиниоца, лекари су обавезни да пријаве следећа дела за која је законом предвиђена казна од пет или више година затвора, уколико за њих сазнају у току обављања своје службене дужности: тешке телесне повреде; све повреде нанесене ватреним и другим оружјем, опасним оруђем и другим средствима подобним да тело телом тешко повреди или здравље тешко наруше; сва кривична дела из области сексуалног криминалитета (силовање и др.)

У складу са чланом 194. став 3 и 4 Кривичног Закона Републике Србије лекари су обавезни да пријаве следећа дела: злостављање у породици уколико је довело до тешке телесне повреде или тешког нарушавања здравља или је учињено према малолетном лицу или је довело до смрти члана породице

3.4 Процена безбедности и животне угрожености жене

У одређеном броју случајева, насиље у партнерском односу се може завршити и убиством жене. Стога је увек неопходно извршити процену њене безбедности, тј. питати жену да ли јој је живот тренутно у опасности. Примери конкретних питања које здравствени радници треба да поставе су дата у Боксу 9.

Бокс 9. Процена животне угрожености жене

Примери питања за Процену угрожености

- Да ли се плашите да ће Вас муж/партнер поново повредити?
- Да ли Ваш муж/партнер зна да сте дошли на преглед?
- Да ли је Ваш муж/партнер претио да ће повредити себе / Вас / децу?
- Да ли се осећате безбедном да одете кући, или на посао?
- Да ли је агресивном понашању Вашег мужа/партнера претходила употреба дроге или алкохола?

Уколико је жена на било које (једно или више) питања одговорила потврдно, здравствени радник процењује да се жена налази у непосредној животној опасности у ком случају је потребно да се развије **безбедносног плана**.

3.4 Развијање безбедносног плана

Развијање безбедносног плана је неопходна мера чији изостанак може да угрози живот жене и деце. Помаже да се повећа безбедност, како унутар насилног односа, тако и ако жена одлучи да напусти насилника. Жена жртва насиља, предпоставка је, може да препозна образац насиља и правилности у њему, који може помоћи у планирању корака ка безбедности.

За развијање безбедносног плана неопходно је такође постојање функционалних ресурса у заједници. Њихова улога је да, примењујући принципе међусекторске сарадње, интервентно реагују и збрину жену која је у датом тренутку животну угрожена.

Све ове активности одвијају се у сарадњи са женом, којој се дају информације о доступним изворима за даљу помоћ, а која не спада у компетенције и капацитете здравствених радника/ца и здравствене службе. Оно што, здравствени радник/ца може и треба да уради је приказано у Боксу 10.

Бокс 10. Развијање безбедносног плана

Активности у циљу повећања безбедности жене

- Питати жену да ли има где да оде уколико се насиље понови и ескалира
- Позвати полицију, уколико жена то жели, и понудити јој да Ви обавите разговор уместо ње
- Понудите јој да изабере особу са којом може да разговара и да планира своју безбедност (одмах или одложено)
- Указати жени на постојање сигурних женских кућа / СОС телефона / невладиних организација / институција у заједници које раде на пружању помоћи жртвама насиља
- Дати жени адресе и телефоне служби које пружају заштиту, без обзира на то да ли она тренутно жели да им се обрати или не
- Подржати аутономију жене да сама одлучи о мерама своје безбедности

Жену која је изложена насиљу треба подстаћи да размисли о корацима за планира безбедност у следећим ситуацијама:

- А Када живи са насилником у кући
- Б За случај хитног одласка из куће у случају ескалације насиља
- Ц Када је решила да напусти насилника

3.5 Упућивање на ресурсе у заједници

Насиље над женама и збрињавање његових последица захтева ангажман шире друштвене заједнице. Неопходно је да се успостави **мултисекторска сарадња** на локалном нивоу како би се обезбедила ефикасна комуникација међу институцијама и успоставио функционални систем за пружање помоћи и превенцију насиља над женама. У ту сврху потребно је успоставити механизме поступања и међусобне сарадње између полиције, центара за социјални рад, правосуђа и невладинх организација. Списак служби које се баве овим проблемом потрбно је да се сачине у оквиру локалних заједница, како би се на најбољи могући начин омогућио увид о институцијама и конкретним професионалцима друштвено задужених да се баве овим проблемом.

3.6 Завршетак разговора

Без обзира на то да ли је у току прегледа жена потврдила или не своје искуство са насиљем од стране партнера, да ли је прихватила или не, помоћ полиције или других релевантних служби, здравствени радници/це имају обавезу да у потпуности испоштују аутономију жене у смислу њеног одлучивања у вези са насиљем, осим када се ради о обавези пријављивања. Добра пракса се темељи на поверењу здравственог радника/це у исказ жене. Она подразумева да са женом успоставе добар однос, пун узајамног поверења и разумевања, и да јој недвосмислено ставе до знања да им се може обратити за помоћ.

Здравствени радници треба да имају став у складу са стратегијом заступања чија порука је:

- видим шта Вам се догађа
- уважавам Ваша осећања
- документоваћу насиље и пријавићу
- упутићу Вас на службе и институције које Вам могу помоћи
- помоћи ћу Вам да донесете одлуку која вама највише одговара

Осуда насиља, узимање у обзир утицаја насиља на здравље, благовремена и адекватна реакција здравствених радника/ца представљају саставни део успешног лечења и опоравка

4. Обука запослених у установи за примену протокола

Како смо већ истакли ,насиље над женама је значајан јавно-здравствени проблем. Препознато је такође и као значајан фактор који доприноси не смртним и смртним последицама по здравље и дуготрајним психо-социјалним последицама по жену, децу и породицу. Програми у важећем систему школовања здравствених радника/ца мењају се споро, и актуелно у школовању здравственог кадра садржаји ове врсте су веома оскудни и недовољни за практичан рад. Зато је неопходно да се садржаји о насиљу, а посебно о насиљу над женама интегришу у континуирану едукацију, као посебни и/или као саставни део сваког програма о здрављу жене.

За здравствене раднике/це едукација представља најбољи начин да се превазиђе њихов страх и несигурност за рад у овој области, посебно у откривању жена које су изложена насиљу.

Здравствени радници/це треба да буду свесни своје одговорности у пружању помоћи женама са искуством насиља, као што је приказано у претходном делу Протокола. Протокол треба да буде промовисан здравственим радницима на стручним састанцима и другим приликама за окупљање и унапређење добре праксе.

У склопу повећања свести о нултој Толеранцији насиља, препоручује се истицање тематских постера на видљиво место у здравственим установама (чекаонице, ходници и слично). Памфлети у различитим форматима, едукативни материјал, и адресе и телефони ресурса у заједници за пружање помоћи, су предуслов за успешну примену Протокола. Они треба да буду доступни у свим ординацијама.

За почетак рада сваке здравствене установе у области насиља.

nad ženama neophodna je

Информације које се односе на насилни догађај :

Где се насиље догодило: _____

Датум: _____

Време: _____

Насилник: Познат   Непознат

Ако је **познат**, навести однос са жртвом:

муж   бивши муж   садашњи партнер   бивши партнер   истополни партнер

отац   брат   син   рођак   старатељ   друго : _____

Опис догађаја (користите речи пацијенткиње):

Врста насиља

Физичко насиље   Да   Не

2. Сексуално насиље:

присиљавање на сексуални однос ,

присиљавање на нежељене сексуалне радње ,

понижавајући сексуални однос

присиљавање на проституцију

друго: _____

2. Емоционално/ психолошко насиље

вређање забране застрашивање претње

друго: _____

Оријентациона процена психичког стања:

комуникативна некомуникативна узнемирена

друго: _____

А. Медицинске информације:

а) Да ли је пацијенткиња трудна? Не Не зна Да (Уписати недељу трудноће: _____)

б) Да ли болује од неке хроничне болести? Не Не зна Да

Ако **ДА** од које? _____

Историја злостављања:

1. Постоје ли подаци или знаци о повређивању у прошлости? Да Не

2. Да ли даје податке о повређивању у прошлости? Да Не

3. Остали важни медицински подаци:

поремећаји спавања хронични болови главобоље

злоупотребе лекова или других психоактивних супстанци

друго(навести): _____

Б. Објективни преглед:

1. Изглед одеће (описати евентуалне трагови насиља):

2.Телесне повреде (забележити врсту, облик, величину, боју повреде и цртати их што веродостојније на телесној мапи):

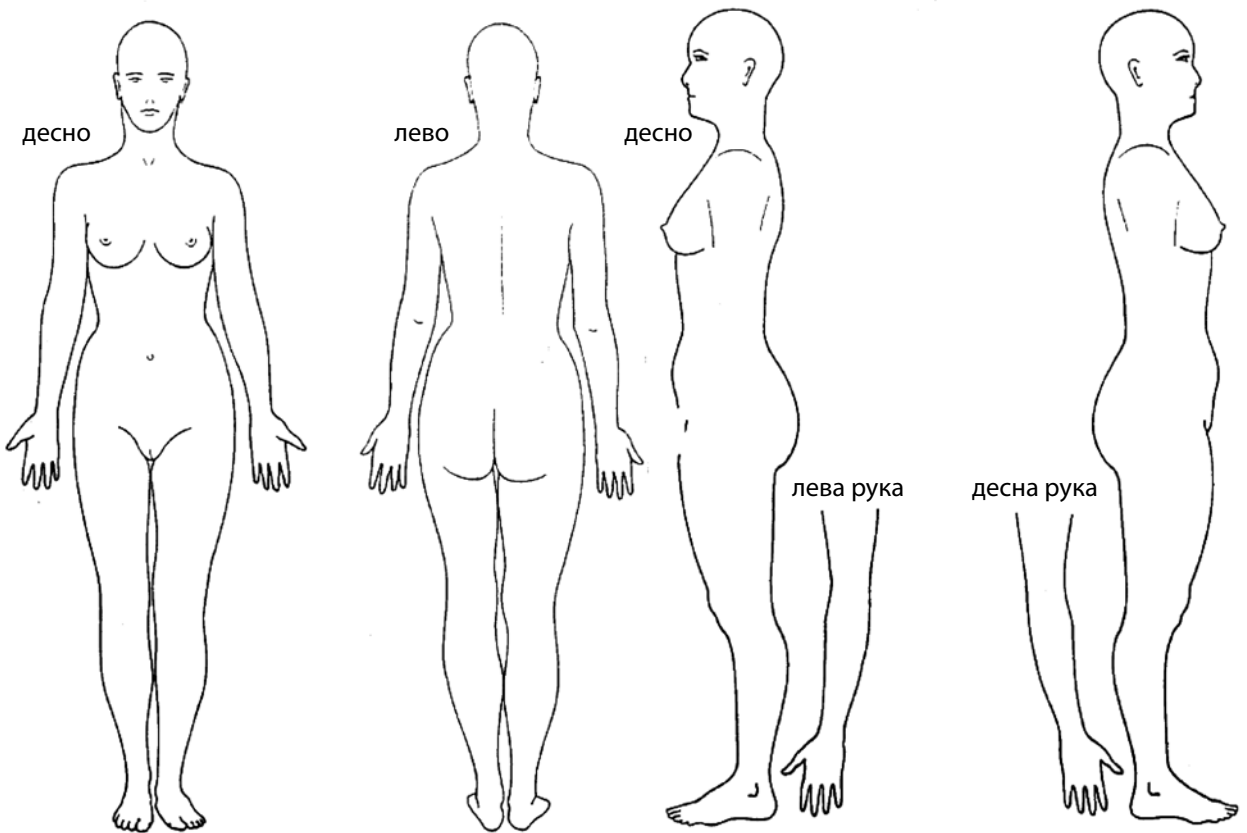

Документ креирао тим програма Женско здравље

Ц. Процена ризика (уписати „Х“ у одговарајућа поља) :

А*	Да	Не	Б**	Да	Не
Да ли је постојала претња или употреба оружја?			Да ли постоји историја злостављања у браку/вези?		
Да ли се у току времена повећавала учесталост и озбиљност насиља?			Да ли насилник тренутно живи у заједничком домаћинству?		
Да ли пацијенткиња процењује да јој је безбедност угрожена повратком кући?			Да ли је у претходном периоду полиција интервенисала?		
Да ли је пацијенткиња покушала самоубиство или помишљала на самоубиство?			Да ли је још неко из околине упознат са злостављањем?		
Да ли су деца била изложена претњама или насиљу?			Да ли је злостављање почело или се повећало за време трудноће?		
			Да ли пацијенткиња тражи медицинску помоћ?		

Ризик:

А*) Ако је пацијенткиња позитивно одговорила на било које питање из групе А, искажите бригу за ситуацију у којој се налази и помозите јој да пронађе решење (подстакните је да оствари контакт са особама или организацијама које би јој могле пружити заштиту и обезбедити сигурност).

Б**) Ако је пацијенткиња позитивно одговорила на једно или више питања из групе Б, помозите јој да сагледа све могућности које јој стоје на располагању. Пружите јој информације и бројеве телефона организација и установа које се баве проблемом насиља.

Шта је препоручено:

- а) Контролни преглед
- б) Специјалистчки преглед
- в) Обраћање Центру за соц. рад
- г) Обраћање полицији
- д) Правна помоћ
- е) Помоћ психолога/ психијатра
- ж) Обраћање НВО који ради са жртвама насиља
- з) Друго _____

Закључна оцена:

Налази јесу у складу са наведеним временом и начином повређивања

Налази нису у складу са наведеним временом и начином повређивања

Није могуће утврдити

Напомене:

Потпис и факсимил лекара

Потпис медицинске сестре

Прилог 2.

**Приказ поступања образовно-васпитних
установа у случајевима насиља над
девојчицама и породичног насиља**

Образовно-васпитни систем има веома важну и посебну улогу у сваком друштву. Оваква позиција му је одређена са неколико параметара, а неки од њих су:

- обухвата сву, односно већину деце из једне генерације (ово посебно важи за припремну предшколску годину и основну школу);
- с обзиром на обавезност, у систем је у исто време укључена већина припадника од минимално девет генерација;
- деца, односно ученици проводе заједно на једном месту на организован начин велики део свог дана (од 4 до 8 сати) градећи тако специфичне међусобне односе засноване на одређеним системима вредности;
- образовно-васпитна функција система је од посебног значаја јер квалитет школовања у великој мери одређује будућност друштва;
- запослени у систему раде са посебно осетљивом популацијом коју чине деца и млади.

У складу са наведеним, улога образовно-васпитног система је првенствено превенција насиља, злостављања и занемаривања. Она укључује мере и активности у којима се у установи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације чиме се, између осталог, подржавају принципи родне равноправности, подиже ниво свести и осетљивости на насиље, укључујући и на родно засновано насиље и насиље у породици, и развијају знања и вештине и ставови потребни за конструктивно реаговање на насиље међу девојчицама, дечацима, њиховим родитељима и свим запосленима.

У ситуацијама насиља над децом образовно-васпитни систем једнако поступа и према девојчицама и према дечацима, уважавајући, сходно околностима, родне специфичности. Специфично, ситуације насиља на које се ова информација односи укључују вршњачко насиље над девојчицама, посебно сексуално и родно засновано насиље, које укључује и насиље у партнерским односима вршњака, затим насиље запослених и других одраслих над девојчицама, односно насиље које проживљавају деца као сведоци насиља у породици.

И превентивно и интервентно деловање образовно-васпитног система у заштити девојчица и жена од насиља регулисано је низом докумената који регулишу деловање образовно-васпитног система у заштити деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања који су донети у периоду од 2007. до 2011. године. Значајни делови ових докумената приказани су у наставку ове информације.

Република Србија се ратификацијом Конвенције о правима детета Уједињених нација обавезала да обезбеди остваривање свих права детета, а нарочито, на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, потпуну информисаност, на правично поступање и заштиту приватности, као и да детету које је било изложено насиљу обезбеди подршку за физички и психички опоравак и његову социјалну реинтеграцију.

Пратећи обухватно и доследно основне принципе Конвенције, образовно-васпитни систем се Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11) декларисао за принципе:

- образовања и васпитања у демократски уређеној и социјално одговорној установи у којој се негују толеранција, отвореност, сарадња, свест о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности и у којој је осигурано пуно поштовање права детета, ученика и одраслог;
- ефикасне сарадње са породицом укључивањем родитеља, односно старатеља ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања.

Законом о основама система образовања и васпитања су, између осталих, утврђени и развојни циљеви образовања и васпитања сваког детета и ученика:

- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу;
- развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења;
- развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости.

На основу Закона о основама система образовања и васпитања ученици имају право на:

- заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;
- благовремену и потпуну информацију о питањима од значаја за његово школовање;

- информације о правима и обавезама;
- остваривање свих права детета и ученика;
- права на заштиту и на правично поступање школе према ученику и када повреди обавезу утврђену законом.

Законом о основама система образовања и васпитања је уређено поступање установе када насиље, злостављање и занемаривање чини запослени – покреће се и води дисциплински поступак. Када се у поступку утврди одговорност запосленог, изриче се мера престанка радног односа, с тим да се наставнику, васпитачу и стручном сараднику одузима и лиценца.

Законом је такође прописано да се покреће прекршајни, односно кривични поступак против родитеља или одраслог (треће лице) који чини насиље и злостављање над запосленим или када насиље и злостављање чини његово малолетно дете.

Законом је прописано да се поступање у заштити деце или ученика од насиља, злостављања и занемаривања дефинише посебним подзаконским актом.

На основу Закона о основама система образовања и васпитања Општег и Посебног протокола донет је и Правилник о протоколу поступања у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Службени гласник РС“, број 30/10).

Овај Правилник је обавезујући за поступање свих запослених у установама образовно – васпитног система.

У примени Правилника о протоколу установа је дужна да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика (девојчица и дечака), заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. Свака установа обавезна је да формира Тим за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања, да донесе програм заштите и да документује анализира и извештава о случајевима насиља над децом и запосленима у својој установи..

Забрана насиља, злостављања и занемаривања у установи односи се на сваког – децу, ученике, запослене, родитеље, али и на трећа лица, тако да је образовна установа сигурно место за боравак све деце и ученика и за рад запослених.

Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање све деце (девојчица и дечака), односно ученика прописане су превентивне и интврентне активности:

садржаји и начини спровођења, процена ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности.

Образовна установа је дужна да:

- поступак води ефикасно и економично;
- обезбеди заштиту и поверљивост података до којих дође пре и у току поступка;
- да ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава.

Правилником о протоколу прописује се обавезност поступања образовне установе увек када постоји сумња или сазнање да дете или ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира ко га врши, где се оно догодило, догађа или се припрема:

- у ситуацијама насиља и злостављања када су актери деца, односно ученици поступање установе зависи од облика (физичко, психичко, сексуално, социјално, злоупотребом дигиталних технологија), интензитета и учесталости насиља односно нивоа насиља дефинисаних правилником (први, други и трећи ниво насиља) и може се решавати на нивоу одељења (за први ниво), установе (за други ниво) и уз укључивање других система, првенствено система социјалне заштите и полиције (за трећи ниво насиља).
- ако постоји сумња или сазнање за насиље, злостављање и занемаривање детета и ученика у породици, директор образовне установе има дужност да обавести центар за социјални рад и полицију, који обавештавају родитеља, у складу са законом;
- уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће одрасло лице (укључујући пунолетног ученика) према детету и ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад и полицију.

Оваквим приступом систем јасно даје једнаку прилику и могућност и девојчицама да буду заштићене од било каквог облика насиља, злостављања и занемаривања, било да га трпе од стране вршњака или одраслих или су сведоци насиља у породици, па самим тим и жртве.

Мере и активности предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите (у даљем тексту: план заштите) сачињава се за сву децу и ученике – учеснике насиља и злостављања (оне које трпе,

који чине и који су сведоци насиља и злостављања). Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално.

Када је реч о детету које трпи насиље трећег нивоа, насиље одраслих или је сведок насиља у породици, осим информисања и укључивања центра за социјални рад/полиције, запослени (васпитач, наставник, стручни сарадник) треба да у оквиру плана заштите предузме све неопходне активности потребне за обезбеђивање услова за емоционални и социјални опоравак у оквиру вршњачке групе/ одељења, покажу разумевање и дају прилику да дете/ученик искаже своје капацитете и могућности с обзиром на животне околности у којима се дете нашло.

Да би се обезбедила што боља примена донетог закона и правилника и омогућила безбедна и подстицајна средина за развој деце и ученика, организују се и спроводе обуке запослених, реализују се програми („Школа без насиља“, „Буди мушко“, превенција сексуалног насиља, медијација и други); отворен је СОС телефон за пријаву насиља у школама (080-200-201); формирају се и обучавају тимови за кризне интервенције; спроводе се истраживања (о учесталости насиља и безбедности школског окружења, о дигиталном, родно заснованом насиљу); активно се учествује у повезивању свих система и оснаживању образовног система за препознавање насиља у породици, граде нова партнерства са цивилним сектором, институцијама, медијима итд.

У циљу ефикасне и ефективне координације, покретања, организације, праћења, и реализације ових и других активности у области заштите деце и ученика од насиља у образовно-васпитном систему Министарство просвете, науке и технолошког развоја формирало је Јединицу за превенцију насиља, почев од фебруара 2012. године уз подршку УНИЦЕФ-а.

Рад Јединице подржавају кроз сарадњу и друга министарства, владине, невладине и међународне организације, што је од изузетног значаја за ефикаснију заштиту деце/ ученика и девојчица и дечака.

[12.4.13. 14.10.40] Katarina Stankovic Vjegovic:
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.85:343.62-055.2(497.11)
343.85:343.54/.55-055.2(497.11)
364.632/.633-055.2(497.11)

МУЛТИСЕКТОРСКА сарадња : институционални
одговор на насиље над женама / [уредница
Весна Јарић]. - Београд : Програм Уједињених
нација за развој, 2013 (Београд : ДМД). - 130
стр. : илустр. ; 26 cm

Тираж 1000. - Стр. 3: Предговор / Бранкица
Јанковић. - Стр. 4: Интегрисани одговор на
насиље над женама у Србији / Вилијам
Инфанте. - Напомене и библиографске
референце уз текст.

ISBN 978-86-7728-199-1

- a) Породично насиље - Сузбијање - Србија
- b) Сексуално насиље - Сузбијање - Србија
- c) Жртве насиља - Жене - Заштита - Србија

COBISS.SR-ID 197942284

Насиље над женама је резултат наравнотеже моћи између жена и мушкараца. Према Општој препоруци 19 УН Комитета CEDAW (1992.) **насиље над женама представља облик дискриминације у смислу члана 1. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW)** и треба га сматрати озбиљним кршењем женских људских права: „Конвенција у члану 1 дефинише дискриминацију жена. Дефиниција дискриминације обухвата родно засновано насиље, односно насиље које је усмерено против жене само због тога што је жена, или које непропорционално погађа жене. Обухвата сваки поступак који доводи до наношења штете или патње физичке, менталне или сексуалне природе, укључујући и претње таквим поступцима, као и принуду и друге облике ограничавања слободе. Родно засновано насиље представља кршење специфичних одредаба Конвенције, без озбира на то да ли те одредбе изричито спомињу насиље.”

Декларација Уједињених нација о елиминисању насиља над женама из 1993. године дефинише кључне **облике насиља над женама** прецизирајући да такво насиље може бити физичке, сексуалне или психичке природе, и да се може испољавати: 1. у оквиру породице што обухвата премлаћивање, сексуално злостављање женске деце, силовање у браку, генитално сакаћење жена и насиље од стране других особа изузев супружника; 2. у оквиру шире заједнице, укључујући силовање, сексуално злостављање и сексуално узнемиравање на радном месту и 3. насиље које врши или подстиче држава где год да се оно одвија.

Насиље које се чини према члановима породице има *специфичне карактеристике* у односу на насиље учињено ван породице. **Насиље у породици** увек представља *злоупотребу моћи и контролисање* чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава, нарочито у традиционалним и патријархалним заједницама, мушкарци имају знатно више моћи – не само физичке, већ и економске и друштвене.

Насиље у породици је „насиље у породици” означава свако дело физичког, сексуалног, психичког односно економског насиља до којег дође у породици или домаћинству односно између бивших односно садашњих супружника односно партнера, независно од тога да ли учинилац дели или је делио домаћинство са жртвом;“, како се наводи у чл. 3. Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици.

